

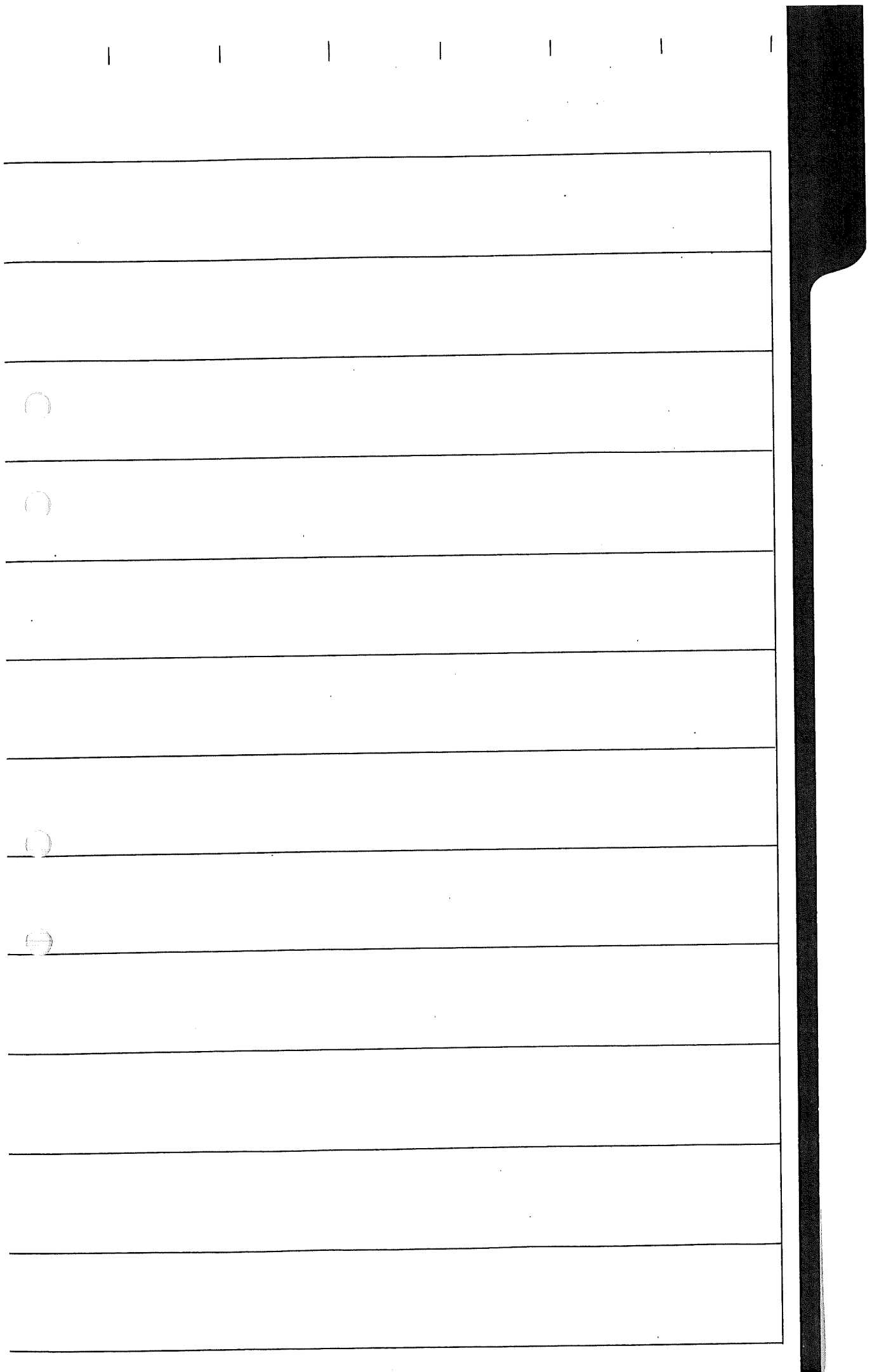
BENEDEK, Laszlo

KAPLAN, Jan

MELNITZUK, Vasilij Nikolajevitz

SHINKARENKO, Natalia

SVARTZ, Nanna

red 10/10 HM (59)/145 27/2 L

KUNGL.
SVENSKA BESKICKNINGEN

Wien den 22 februari 1957.

Nr 145.

R 18. Strängt förtroligt.

Planer på offentlig rättegång i Budapest för att bevisa Raoul Wallenbergs mord på anstiftan av "Joint"

Österlind

Till Hans Excellens Herr Ministern för Utrikes Ärendena.

En känd läkare i Budapest av judisk börd, dr Laszlo Benedek, vilken tidigare varit medicinsk rådgivare till den amerikansk-judiska hjälporganisationen "Joint" och där-
efter förestått det förstatligade judiska sjukhuset i den ungerska huvudstaden, häktades i januari månad 1953 av AVO-polisen jämte andra framskjutna representanter för ifrågasvarande hjälporganisation. Syftet härmed var att de häktade senare skulle framföras vid en offentlig rättegång i Budapest, vid vilken genom falska vittnesmål och bekännelser skulle ådagaläggas, att Joint blott utgjorde en täckorganisation för omfattande amerikansk terrorist- och spioneriverksamhet mot Sovjetunionen.

Några månader efter Stalins död avskrevos synbarligen planerna på en rättegång mot Joint. Dr Benedek frigavs i januari 1954, varefter han utövade läkarepraktik i Budapest intill utbrottet av den ungerska revolutionen i slutet av föregående år. Han begagnade då tillfället att fly till Wien, där han för närvarande uppehåller sig.

På uppmaning av Israels härvarande minister Bentsur,

Wien 22.2.1957 145/1

650

X pa

vilken tjänstgjorde i Budapest samtidigt med mig och då på allt sätt sökte underlätta efterforskningarna av R. Wallenberg, har dr Benedek nu uppsökt beskickningen. Denne lämnade därvid intressanta och uppseendeväckande meddelanden om uppläggningsen av de förhör han under fängelsetiden underkastades, vilka synas ägnade att kasta ett nytt ljus över innebörden av den planerade rättegången.

Av de uppgifter jag erhöll och för vilka jag i det följande närmare skall redogöra, framgick sålunda bl.a. att Sverige hade utsetts att spela en framträdande roll under de vid årsskiftet 1952-1953 tydligen beslutade offentliga rättegångsförhandlingarna i Budapest samt att dessa, bortsett från syftet att bevisa anklagelserna mot Joint subsidiärt dessutom hade till ändamål att övertaga den allmänna opinionen om att Raoul Wallenberg mördats i Budapest i januari 1945 på anstiftan av sistnämnda organisation, vilken som bekant finansierade hans verksamhet.

Innan jag övergår till den framställning som dr Benedek lämnat mig skall jag emellertid, till belysning av bakgrunden till den planerade rättegången göra en kort återblick på det politiska läget i Öststaterna vid tidpunkten för de häktningar, som utgjorde en förberedelse till denna.

Stalin hade, som bekant, under 1952 - eller måhända ännu tidigare - av olika skäl beslutat sig för att såväl i Sovjetunionen som i de s.k. folkdemokratiska staterna iscensätta en serie s.k. skådeprocesser, vilka - vid sidan av andra syften - varpå jag i detta sammanhang icke skall ingå - även skulle ha till uppgift att leda i bevis att såväl Israels regering som den judiska världsorganisationen Joint och den sionistiska rörelsen i allmänhet läto sig utnyttjas för amerikanskt spioneri och sabotage gentemot Sovjetunionen och de folkdemokratiska staterna. Även om den kommunistiska pressen vid denna tidpunkt gjorde gällande, att endast företrädare för den s.k. sionismen lånade sig till en dylik mot Sovjetunionen riktad verksamhet, visar den ideologiska inställningen hos de personer, som i detta sammanhang i olika kommunistiska stater häktades, att i grund och botten ingen åtskillnad mellan sionister och andra judar därvidlag gjordes.

Genom de offentliga rättegångar som under 1952 och 1953 ägde

rum eller planerades, skulle emellertid icke blott ådaga-läggas, att Joint och den sionistiska rörelsen arbetade för amerikansk räkning, utan även att förstnämnda organisations verksamhet utgjorde en särskilt stor fara för Sovjetunionen och de folkdemokratiska staterna på grund av att denna hade vidsträckta förgreningar i snart sagt alla dessa länder samt dessutom kunde räkna på medverkan av ett flertal s.k. kapitalistiska stater, däribland - såsom dr Benedeks uppgifter komma att visa - även Sverige. Av intresse att notera är, att processförhandlingarna vidare skulle utgöra belägg för att den amerikanska underrättelsetjänsten varit så förutseende att den redan i god tid före det andra världskrigets slut i detalj planlagt den spioneriverksamhet som efter fientligheternas upphörande skulle igångsättas mot Sovjetunionen. Förensta Staterna skulle nämligen på ett tidigt stadium ha räknat med att detta lands allvarligaste fiende efter Tysklands nederlag komme att bli Sovjetunionen.

Den första av den serie offentliga rättegångar, som i angivna syfte förbereddes, utgjordes av Slansky-processen, vilken - även om andra, för Sovjetunionen lika betydelsefulla ändamål därmed förknippades - likaledes hade till uppgift att ådaga-lägga, att Slansky jämte andra framskjutna kommunister i Tjeckoslovakien, av huvudsakligen judisk börd, varit ledare för ett av Joint i sistnämnda land etablerat spionericentrum mot Sovjetunionen och de folkdemokratiska staterna.

En annan process med i huvudsak samma syfte hade synbarligen planerats i Sovjetunionen. Såsom en förberedelse till denna häktades i slutet av 1952 eller början av 1953 de s.k. Kreml-läkarna, vilka, som bekant, bl.a. anklagades för att ha bragt Shdanow om livet samt för att ha planlagt mord på marskalkarna Vassilevskij och Koniev m.fl. högre sovjetryska officerare. I den officiella kommunikén, som härom publicerades i Moskva den 13 januari 1953, gjordes sålunda bl.a. gällande, att flertalet av ifrågavarande läkare tillhörde en spionage- och terroristgrupp, som upprätthållit nära förbindelser med den "internationella, judiskt-borgerliga,

Wien 22.2.1957 145/3

nationalistiska organisationen Joint". Den sistnämnda hade - enligt kommunikén - upprättats av det amerikanska underrättelseväsendet skenbart i syfte att materiellt bistå behövande judar i olika länder men i själva verket för att under denna täckmantel kunna utöva en omfattande spionage- och terroristverksamhet i många stater, däribland Sovjetunionen. En av de häktade skulle sålunda - enligt vad i kommunikén till belägg härför anfördes - ha erkänt att han genom Joints förmedling erhållit instruktioner från Förenta Staterna "to wipe out the leading cadres of the USSR".

En tredje process med, i allt väsentligt, samma syfte, som de båda föregående, planlades slutligen i Budapest och skulle - av allt att döma - därefter icke Stalin dessförinnan avlidit, ha ägt rum i augusti eller september 1953. En första antydning om att förberedelser i denna riktning pågingo, erhöll man genom den presskampanj mot bl.a. Joint som på allvar tog sin början i januari 1953 och omedelbart föregick häktningarna av dr Benedek m.fl. ledande judiska personligheter, vilka i det föregående redan berörts.

Den ungerska pressens reaktion inför Slanskys häkning och rättegångsförhandlingarna mot denne och hans s.k. medbrottslingar hade under större delen av år 1952 varit ägnad att tilldraga sig en särskild uppmärksamhet. Även om sistnämnda händelser givetvis icke kunnat helt förbigås med tystnad, hade tidningarnas referat varit påfallande knapphändiga och allvarliga försök tydligen gjorts att systematiskt undertrycka vittnesmål, som haft till uppgift att orientera allmänheten om de häktades judiska börd och föregivna förbindelser med Joint. Detta tillvägagångssätt torde kunna förklaras därav att så gott som alla ledande ungerska kommunister vid denna tidpunkt voro av judiskt ursprung och att ett stort antal av dessa, såsom Rakosi och planeringsministern Zoltan Väs, dessutom - enligt vad Israels dåvarande chargé d'Affaires i Budapest anförträdde mig - tidigare underhållit nära förbindelser med Joint och denna organisations representanter i Budapest.

Vid utgången av 1952 eller början av 1953 inträdde emellertid en markant ändring i den ungerska pressens behandling av Slanskyprocessen. De nya linjer som därefter tillämpades gingo, i motsats till vad förut varit fallet, synbarligen ut på att understryka såväl de dömdas judiska börd som Joints fördärvande inflytande. Sistnämnda tendens som, av allt att döma, utgjorde resultatet av

starka påtryckningar från Moskva, accentuerades successivt och ledde snart till att samtliga anklagelser, som före och under rättegången i Prag framförts mot Slansky - och framförallt dennes förbindelser med Joint - oförbehållsamt och utan någon reservation återgävos.

Såsom dr Benedek under sitt samtal med mig framhöll, förstod han, så snart de ungerska tidningarna började med påtagligt gillande referera och kommentera angreppen mot Slansky, att en mot Joint riktad aktion var nära förestående jämväl i Ungern. På grund av sina långvariga förbindelser med sistnämnda organisation gjorde han sig icke heller några illusioner av att han skulle kunna undgå att häktas och ställas inför rätta. På natten mellan den 16 och 17 januari avhämtades han i sin bostad av den ungerska säkerhetspolisen - AVO - och insattes först i ett fängelse vid Fő utca.

Vid samma tidpunkt arresterades likaledes ordföranden i det s.k. judiska rådet i Budapest, Stöckler, samt ett antal andra ledande judiska personligheter såväl i huvudstaden som på landsbygden. Det för dessa gemensamma var, att de alla underhållit förbindelser av ett eller annat slag med Joint. Däremot kunde de häktade - enligt vad dr Benedek under samtalet med mig framhöll - icke betecknas såsom sionister utan voro snarare mer eller mindre övertygade motståndare till denna ideologi. Ett antal sionister i egentlig bemärkelse, vilka - i likhet med medlemmarna av Joint - omhändertagits av polisen i syfte att senare framföras såsom anklagade eller vittnen vid den planerade offentliga rättegången, häktades kort därefter sannolikt omkring en vecka senare än de övriga.

Redan vid slutet av 1952 hade dessutom, med tanke på den kommande skådeprocessen, högre kommunistiska polistjänstemän och funktionärer av judisk börd häktats. Ehuru endast ett fåtal av dessa haft förbindelser med Joint, ansågos samtliga av olika skäl, på vilka jag i detta sammanhang ej kan ingå, böra undanröjas och betraktades därjämte på grund av sin förutvarande ställning såsom särskilt lämpade att vid en offentlig rättegång uppträda såsom medhjälpare till eller åklagarevittnen mot sistnämnda organisation. Den mest kände och samtidigt av befolkningen intensivast hatade inom ifrågavarande kategori var

chefen för den ungerska säkerhetspolisen, Peter Gábor. Dennes häktning torde ha ägt rum i december 1952, ehuru den ickeförrän vid en långt senare tidpunkt tillkännagavs. Ett flertal högre den sistnämnde närstående polisofficerare berövades i detta sammanhang likaledes sin frihet, däribland den från de svensk-ungerska ersättningsförhandlingarna kände polisöversten Szabersky, vilken under större delen av den tid, som dessa pågingo, tjänstgjorde som viceordförande för den ungerska delegationen. Denne begick i sitt ämbetsrum självmord, då han mottog underrättelsen om sin omedelbart förestående häktning.

För en av huvudrollerna i den planerade skådeprocessen hade den dåvarande planeringsministern Zoltan Vas utsetts, vilken likaledes var av judisk börd. Denne hade otvivelaktigt upprätthållit förbindelser med Joint, vilka emellertid bestodo däri, att Vas tidigare på uppdrag av den ungerska regeringen och i samförstånd med Rakosi upptagit förhandlingar med sistnämnda organisation om villkoren för i Ungern bosatta judar att emigrera till Israel. En hemlig uppgörelse träffades därvid - enligt vad Israels chargé d'affaires på sin tid i förtroende berättade för mig - enligt vilken Joint bl.a. utfäste sig att såsom compensation för utresetillstånd för ett visst antal judar finansiera uppförandet av ett sjukhus för AVO-polisen. Dessutom skulle, såvitt jag nu kan erinra mig, Joint för varje emigrant till ungerska staten erlägga ett visst belopp i dollar. Då förhandlingarna, såsom jag i det föregående framhållit, utsågs av Vas på den ungerska regeringens vägnar och de dollarbelopp som enligt överenskommelsen övervisades likaledes torde ha gått genom dennes händer, ansågs planeringsministern, vilken Rakosi önskade se i åtgärdsna, givetvis särskilt lämpad att uppträda såsom en av huvudbrottslingarna i en offentlig rättegång, som var avsedd att övertyga den allmänna opinionen om Joints förmenta spioneriverksamhet i Ungern. Enligt vad dr Benedek, som personligen sedan lång tid tillbaka kände Vas, för mig uppgivit, torde denne dock aldrig intagits i fängelse utan blott hållits i husarrest. Kort efter Stalins död, d.v.s. i mars månad 1953, synes han på grund av sin hustrus förbindelser med ledande personligheter inom den sovjetryska politbyrån ha återfått sin frihet men lämnade regeringen och erhöll i stället en högre administrativ befattning vid kolgruvorna i Kolmo. Vas anslöt sig - i förbigående sagt - sedermera till Nagy och torde för närvarande

tillsammans med denne befinna sig i Sinaia i Rumänien.

Efter dessa kommenterande anmärkningar, som varit avsedda att närmare belysa bakgrunden till den huvudsakligen mot Joint riktade offentliga rättegången skall jag övergå till en redogörelse för vad dr Benedek berättat bl.a. angående förhören med honom och AVO-polisens avsikt att inblanda Sverige i den föregivna amerikanska spioneriverksamheten och att i samband därmed framlägga bevis för att Raoul Wallenberg på anstiftan av Joint mördats i Budapest.

Efter att ha tillbringat en kortare tid i fängelset vid Fö utca överfördes dr Benedek till ett hus vid Conti utca, vilket, enligt vad han gjorde gällande, regelbundet av polisen användes till förvaring av mera betydande politiska fångar och där såväl Rajk som kardinal Mindszenty på sin tid hållits fängslade.

I likhet med sina medfångar underkastades nu dr Benedek varje natt intensiva förhör. Av uppläggningsen av dessa framgick, att - såsom jag i det föregående framhållit - avsikten var att förbereda en offentlig rättegång vilken skulle ha till uppgift att bevisa att såväl Joint som olika företrädare för den sionistiska rörelsen utgjorde organ för det amerikanska underrättelseväsendet. Vidare skulle genom de anklagades berättelser och vittnesmålen ådagaläggas, att det sistnämndas förgreningar sträckte sig till snart sagt alla till östblocket hörande länder. Därifrån löpte trådarna samman i Joint, som utgjorde den central, från vilken det sammanbragta materialet överlämnades till det amerikanska underrättelseväsendet. I syfte att belägga denna tes önskade förhørsledarna, att dr Benedek skulle framföra allvarliga beskyllningar mot Joint-chefen i New York George Schwarz samt erkänna, att han upprätthållit nära förbindelser såväl med de då häktade läkarna i Kreml som med Slansky och dennes "medbrottslingar". Han skulle dessutom intyga, att han personligen varit kontaktman mellan den tjeckoslovakiske generalsekreteraren och en känd amerikan av judisk börd, vid namn Jacobsen, vilken såsom representant för Joint tidigare varit verksam i Budapest. På detta sätt sökte man leda i bevis, att Kreml-läkarna, Slanskys föregivna spionercentral i Prag samt dr Benedek och övriga representanter för Joint i Budapest sinsemellan upprätthöllo regelbundna förbindel-

ser med varandra och samtliga mottogo uppdrag från en och samma organisation, vars högsta ledning utgjordes av Joint i New York, som i sin tur var underställd den amerikanska underrättelsetjänsten.

Sistnämnda omständigheter visa vilken utomordentlig betydelse man vid denna tidpunkt på sovjettryskt håll tillmätte den planerade processen i Budapest. Den omedelbara uppsikten över förhören utövades också direkt från Moskva, vilket bl.a. framgår därav, att en eller flera medlemmar av den sovjetryska säkerhetspolisen, enligt vad min interlokutör uppgav, ständigt voro närvarande vid dessa.

Den hypotes, som utgjorde utgångspunkten för förhören, innefattade i korthet att så snart ledningen av den amerikanska underrättelsetjänsten övertygat sig om att Tysklands nederlag var nära förestående, denna beslutat sig för att redan innan striderna upphört bygga ett omfattande spionerinet mot Sovjetunionen. Då man vidare på amerikanskt håll förutsåg, att Budapest snart skulle komma att besättas av sovjetryska trupper, hade man i god tid träffat förberedelser för upprättandet av ett mot Sovjetunionen riktat agentnät i den ungerska huvudstaden. Vid denna tidpunkt erfordrades emellertid en neutral stats bistånd för att förverkliga detta syfte. Man hade därför försäkrat sig om medverkan från svensk sida. De första agenterna i Budapest hade också värvats av en svensk undersåte, Waldemar Langlet. Denne arbetade skenbart för det svenska Röda Korset och hade av detta skäl ansetts lämplig såsom tillfällig ledare av underrättelseverksamheten i avvaktan på amerikanska officerare, sedan de tyska trupperna dragit sig tillbaka, skulle kunna övertaga uppsikten av densamma.

Så snart förhören tagit sin början, hade dr Benedek omedelbart uppmanats redogöra för sina förbindelser med Sverige. Då han förnekade, att han haft några sådana, framhöll förhørsledaren, att man vid en husundersökning i hans bostad funnit ett svenskt skyddspass, som utfärdats under år 1944. Detta påstående var otvivelaktigt riktigt, ty passet ifråga hade dr Benedek, efter framställning av en kusin, kapellmästare Benedek, som bosatt sig i Sverige, erhållit genom förmedling av Wallenbergs organisation. Därtill inskränkte sig emellertid hans förbindelser med denne och med svenska undersåtar överhuvudtaget.

En av de viktigaste punkterna i de anklagelser, som framfördes

mot dr Benedek innebar, att denne under 1944 och första hälften av 1945 på order av Joint i New York fortlöpande mottagit instruktioner av och avlämnat spionerirapporter till hr Waldemar Langlet, på vilkens uppdrag han likaledes anskaffat nya agenter för den av honom bedrivna underrättelseverksamheten. Det material som dr Benedek erhållit och överlämnat till Langlet, hade denne via Sverige vidarebefordrat till Förenta Staterna. När den sistnämnde så småningom såg sig nödsakad lämna Budapest, hade dr Benedek mottagit skriftliga instruktioner om att i fortsättningen avgiva sina rapporter direkt till en amerikansk officer, överste Mac Clain, vilken efter Budapests ockupation av sovjetryska trupper anlant till den ungerska huvudstaden. Den sistnämnde hade anförtrött dr Benedek en ledande befattning inom agentnätet och senare uppdragit åt honom att söka värva ungerska kommunister i framskjuten ställning för underrättelseverksamheten. I förbigående vill jag här inskjuta, att enligt vad dr Benedek under sitt samtal med mig meddelade, han blott en enda gång träffat överste Mac Clain, nämligen då denne till honom överlämnat ett parti penicillin, som var avsett för det judiska sjukhus som han då förestod.

Under de fortsatta förhören hade dr Benedek så småningom förmåtts att erkänna, att han i enlighet med sitt uppdrag till agenter lyckats värva såväl planeringsministern Zoltan Vas som en viss Stefan Szirmai, vilken efter maktövertagandet i Ungern under 1950 eller 1951 tjänstgjort som sekreterare i partiets organisationsbyrå och därefter någon tid varit verksam såsom chef för den ungerska radion. Szirmai, som sedermera efter Stalins död likaledes frigivits, skulle, enligt vad dr Benedek uppgav, för närvarande tjänstgöra som presschef för den ungerske ministerpresidenten Kadar.

Dr Benedek förhördes dessutom länge om sina föregivna förbindelser med den i det föregående omnämnde i december 1952 häktade AVO-chefen, Peter Gabor, och ett flertal av dennes närmaste medarbetare, såsom översten i säkerhetspolisen Szabersky. Sålunda hade min interlokutör vid ett tillfälle till-

frågats om var och under vilka omständigheter han givit den sistnämnde det betydande dollarbelopp som förhørsledaren sade sig veta, att denne mottagit. Då dr Benedek icke kände Szabersky och aldrig tidigare ens hört dennes namn, hade han funnit på den utvägen att svara, att han icke kunde lämna något besked om dollarbeloppet ifråga, enär han till Szabersky endast vid något tillfälle överlämnat ett slutet kuvert av okänt innehåll, som han erhållit av överste Mac Clain.

Vad förhörens allmänna gång beträffar, berättade dr Benedek, att han aldrig erhållit en sammanhängande redogörelse för de anklagelser till vilka man önskade att han skulle bekänna sig skyldig. Under förhören framställdes blott ledande frågor, som voro så avfattade, att den häktade så småningom själv skulle kunna draga slutsatser till vad man fordrade att han skulle bekänna. Såsom en generell regel gällde, att den anklagade, såsom en av förhørsledarna uttryckte sig, alltid skulle meddela hela sanningen, men blott "så som vi känna denna". Förhören ägde vanligen rum om natten från kl. 21.30 till kl. 5 på morgonen. Fyra eller fem polistjänstemän, varav en eller två ryssar, voro ständigt närvarande. Vid några tillfällen övertogs ledningen av förhören av en man, som dr Benedek sedermera av bilder i tidningarna trodde sig igenkänna som den nye AVO-chefen Laszlo Piros.

Den häktade utsattes för svår fysisk och psykisk tortyr. Dr Benedek föll därför snart till föga och erkände beredvilligt allt som utlades honom till last.

Under det att förhören, såsom i det föregående framhållits, tidigare endast berört Joints förmenta spioneriverksamhet samt dess framskjutna kommunisters förbindelser med denna organisation, upplades desamma fr.o.m. den 10 mars 1953 efter en helt ny linje.

Vid denna tidpunkt infördes dr Benedek i ett rum, i vilket han förut aldrig varit, och där undersökningen av hans fall övertogs av en ungersk AVO-major vid namn Seifert, vilken biträdades av tre eller fyra polistjänstemän, varibland en eller möjligen två ryssar. Denne lät till en början genom ledande frågor den häktade förstå, att han nu skulle erkänna, att han medverkat till anstiftan av mord på Raoul Wallenberg. Enligt den relation av händelsesammanhanget, som förhørsledaren önskade att dr Benedek skulle berätta, hade under slutet av 1944 eller början av 1945 en konflikt i en 22.2.1957 145/10

utbrutit mellan Joints representanter i Budapest och Wallenberg. Anledningen härtill skulle ha varit, att den sistnämnde kommit en del smutsiga affärer på spåren, som Joint bedrivit vid sidan av sin spioneriverksamhet. I detta läge hade dr Benedek tillsammans med den likaledes häktade representanten för Joint, Stöckler, överenskommit att den enda vägen att undgå upptäckt skulle vara att taga livet av Wallenberg och dennes chaufför Paul Langfelder.

Under sitt samtal med mig uppgav Benedek att då han varmt uppskattade Wallenberg för dennes insatser, han under fjorton dagar kategoriskt vägrat att medgiva att han medverkat till mord på denne. Sedan han emellertid utsatts för svår tortyr och hotelser av olika slag därtill framförts mot hans familj, hade han så småningom fallit till föga och förklarat sig beredd att avgiva det falska vittnesmålet. Som förklaring till denna eftergift meddelade vidare min interlokutör, att man förelagt honom ett protokoll, som redan undertecknats av Stöckler, enligt vilket denne erkände, att han med Benedek och en ungersk advokat vid namn Petö överenskommit att låta röja Wallenberg och dennes chaufför Langfelder ur vägen. Stöckler skulle ha uppdragit åt en ungersk pilkorsofficer vid namn Paul Szalai att föröva dådet. Den sistnämnde hade, enligt vad dr Benedek trodde sig veta, under kriget uppträtt anständigt mot den judiska befolkningen i Budapest och ofta sökt underlätta Wallenbergs räddningsaktion. Enligt vad som i protokollet vidare uppgavs, hade Szalai nedskjutit Wallenberg och Langfelder på Rakosi-gatan i Budapest. Mordet skulle, såvitt dr Benedek nu kunde erinra sig, förklarats ha ägt rum den 15 eller 16 eller 17 januari 1945.

Sedan dr Benedek tagit del av Stöcklers uppdiktade vittnesmål, förklarade han sig beredd att underteckna detta. Han tvingades emellertid då att för hand skriva ut sin bekännelse i form av ett protokoll. Sedan han slutfört detta arbete och därefter fått en dags ostörd vila, tvingades han att under nya, regelbundet återkommande förhör inlära protokollet utantill, så att han felfritt skulle kunna återgiva dettas innehåll vid den offentliga rättegången.

Såvitt dr Benedek nu kunde erinra sig hade förhørsledar
Wien 22.2.1957 145/11

na aldrig direkt gjort gällande, att Wallenberg skulle ha förövat spionage för amerikansk räkning. Däremot hade man ofta sagt min interlokutör, att han icke skulle vara rädd för att erkänna sig skyldig till delaktighet i mordet på Wallenberg. Synbarligen skulle straffet icke bli va svårt, enär denne varit "ein niederträchtiger Mensch und ein imperialistischer Agent". Förhørsledaren hade vidare förklarat, att han väl kände till att de stora penningbelopp, övervilka Wallenberg i Budapest förfogade, icke härörde från Sverige utan kommo från det amerikanska State Department, omet genom Joints förmedling via Sverige överfört beloppen till Wallenberg i Budapest. Av sistnämnda uttalanden synes framgå, att Wallenberg allvarligt misstänktes för att ha bedrivit spioneri i Budapest, även om avsikten icke var att han vid rättegången mot Joint offentligt skulle beskyllas härför.

Anledningen härtill torde vara, att man svårligen kunnat upprätthålla tesen om att Wallenberg mördats på anstiftan av Joint, därest man samtidigt sökt göra gällande, att han varit en av ledarna för denna organisations föregivna underrättelseverksamhet och därigenom gjort denna betydelsefulla tjänster. Det var ur sovjetrisk synpunkt, av allt att döma, viktigare att bevisa att Wallenberg redan i januari 1945 mördats av Joint än att han varit en av ledarna för den amerikanska spioneriorganisationen i den ungerska huvudstaden.

Efter Stalins fränfalle i mars 1953 inträdde snart nog en betydelsefull ändring i AVO-polisens förhörstaktik. Anklagelserna mot Vas och Szirmai nedlades, tydligen redan då definitivt, ty kraven på att Benedek skulle fortsätta repetitionen av sitt vittnesmål om dessa partifunktionärer upphörde. Däremot fullföljdes förhören angående Joint, Peter Gabor och det föregivna mordet på Wallenberg fram till slutet av augusti 1953.

Den 25 i samma månad infördes Benedek i ett rum, däri åtta personer redan voro församlade, varibland fyra ryssar. En civilklädd ryss, som min interlokutör förut ej sett och vilken av de övriga titulerades överste, övertog ledningen och frågade Benedek om det verkliga var riktigt, att han medverkat till Wallenbergs mord. Då den häktade av fruktan för fortsatt tortyr ånyo bekräftade sitt vittnesmål i detta avseende, sökte den ryske översten genom lugnande försäkringar få honom att förstå, att man icke längre fordrade, att han skulle vidhålla sina tidigare falska utsagor. Dr

Benedek uppmanades därefter att återvända till sin cell för att i lugn och ro övertänka saken. Han skulle senare skriftligen meddela, huruvida han deltagit i förberedelserna för mordet på Wallenberg eller icke. Då emellertid den anklagade ännu ej vågade tro, att man önskade höra sanningen, utan befarade, att en fälla utlagts för honom, vidhöll han i sin skriftliga redogörelse fortfarande, att han anstiftat mordet på Wallenberg. Vid genomläsningen av redogörelsen ifråga blev den ryske översten påtagligt irriterad och förklarade i bestämd ton, att han nu icke längre önskade lyssna till fantastiska legender utan ville höra den verkliga sanningen. Då Benedek nu kände sig fullt övertygad om att han icke längre hade något att frukta, återtog han sina tidigare vittnesmål och försäkrade, att han aldrig träffat vare sig Langlet eller Wallenberg, än mindre deltagit i en komplott mot den sistnämndes liv. Sedan den anklagade därefter avgivit en ny berättelse av angivna innebörd, återfördes han till sin cell.

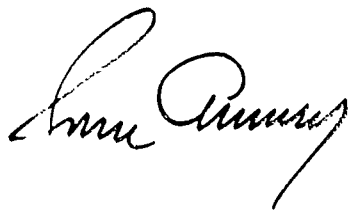
Från och med denna dag upphörde alla förhör. Den planerade processen mot Joint hade följaktligen nu slutgiltigt avskrivits.

Dr Benedek kvarhölls emellertid i fängelset. I december 1953 erhöll han ett meddelande av fångvaktarna om att han skulle ha dömts till döden för spioneri och sabotage. De förmenta förbrytelser, som han begått, hade dock icke närmare specificerats eller motiverats. Domen skulle enligt hans sagesmän verkställas, så snart den undertecknats av Rakosi personligen. Redan vid mitten av januari 1954 benådades emellertid den anklagade och delgavs samtidigt ett nytt domstolsutslag, varav framgick, att han dömts till två års fängelse på grund av att han förrått statshemligheter. Den förbrytelse han i detta avseende gjort sig skyldig till skulle ha bestått däri, att han till utlandet vidarebefordrat uppgifter om att Ungern led brist på läkemedel. Den 25 februari 1954 frigavs Benedek och erhöll samtidigt tillstånd att återupptaga sin läkarverksamhet i Budapest.

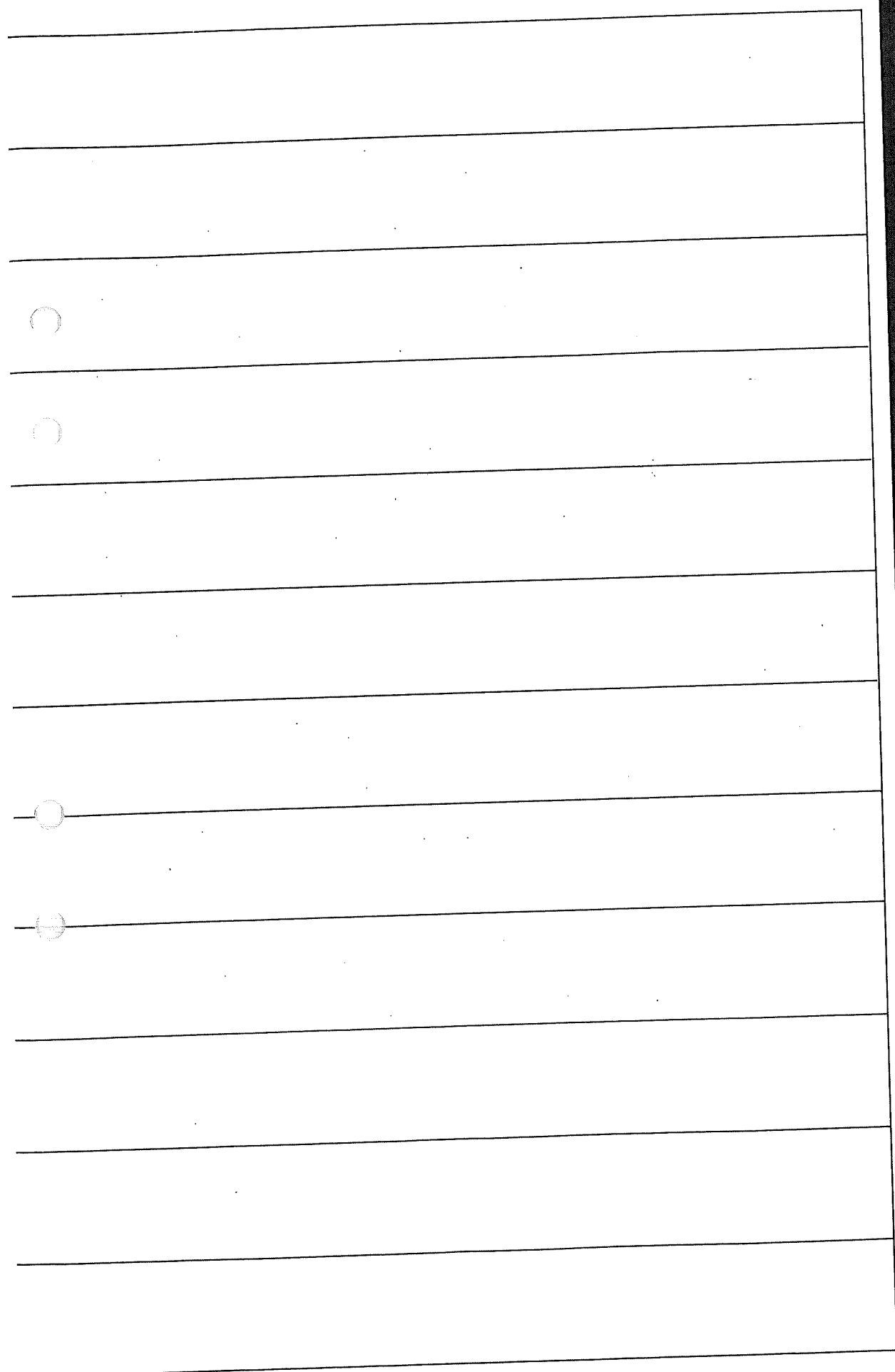
Denne har under sitt samtal med mig hemställt, att hans vittnesmål tills vidare måtte behandlas med största diskretion, när hans åldriga moder, som alltjämt är bosatt i Buda-

pest, begärt men ännu icke erhållit utresetillstånd från Ungern.

Att förberedelser träffats för att indraga Raoul Wallenberg och dennes verksamhet i Budapest i en för den dåvarande politiska ledningen i Sovjetunionen så betydelsefull process, som den, vilken under första halvåret 1953 planerades i Budapest, visar att Wallenberg vid denna tidpunkt ingalunda var en för de makthavande i Kreml okänd person utan till och med på högsta håll betraktats såsom en synnerligen viktig fånge, vars mystiska försvinnande 1945, i likhet med Shdanows plötsliga och mystiska fränfälle 1948, påkallade en ingående och omsorgsfullt förberedd förklaring vid en offentlig rättegång. Då av Chrústjovs anförande vid den tjugonde partikongressen framgår, att Stalin personligen tagit initiativet till, givit anvisningar om förhörsmetoderna och övervakat förberedelserna för den s.k. läkareprocessen, vid vilken bl.a. Shdanows död skulle förklaras, torde man kunna utgå från att detsamma varit förhållandet med uppläggnngen av den planerade rättegången i Budapest. Såsom jag i det föregående framhållit, skulle denna sättas i samband med den s.k. läkareaffären i Moskva och var synbarligen avsedd att utgöra ett stöd för de anklagelser, som i den sistnämnda skulle komma att framföras mot Joints föregivna konspiratoriska verksamhet.

Sven Allard

1978-12-22

STRÄNGT FÖRTROLIG

Samtal med Kalinski om Raoul Wallenberg

Den 20 december 1978 hade kabinettsssekreterare Leifland och kanslirådet Hirdman ett samtal med Wallenberg-vittnet Abraham Kalinski i New York. Samtalet ägde rum i generalkonsul Friedmans bostad och varade ca tre timmar.

Samtalet skedde i anslutning till Kalinskis skriftliga redogörelse den 4 december och de uppgifter han därutöver lämnat till ambassadrådet Wilkens i Tel Aviv och generalkonsul Friedman. Kalinski var mycket språksam och hoppade från den ena associationen till den andra. Samtalet fördes huvudsakligen på tyska med några enstaka inslag på ryska. Nedan har jag i systematisk form sammanställt de olika uppgifter han lämnade.

Kaplans vittnesmål 1975

Kalinski ansåg sig nu kunna bekräfta uppgiften om att den ryska juden Jan Kaplan 1975 skulle ha sett Wallenberg i ett sjukhus i Moskva.

Kaplan var antikhandlare i Moskva. 1974 häktades han och dömdes till 8-10 års fängelse. Dottern, som bor i Israel, slog larm om arresteringen och fick tydligen igång en internationell aktion för Kaplan. Hans fall omnämndes i Radio Free Europe's sändningar till Sovjet. Till följd av denna aktion släpptes han i början 1977.

Under sin fängelsetid satt Kaplan i Ljubljanskaja och Lefortovskaja. En kortare tid 1975 var han intagen på fängelse-

sjukhuset Botyrka, dit sjuklingar från Lefortovskaja fördes. I Botyrka-sjukhuset hade han träffat en svensk, som berättat att han sedan 30 år satt i sovjetiska fängelser. Kaplan hade berättat härom (per telegram eller brev) dels för sin dotter i Israel, dels för en judisk bekant i New York.

1. Kaplans nuvarande adress i Moskva är:

Jan Kaplan; hustru Jevgenija
Ulitsa Zoologitjeskaja 30/54
Moskva
Tel. 254-22-07

2. Dottern är stomatolog i Israel:

Dr. Anna Bilder; make Leonid
Tel Aviv.

Kalinski har talat med svärsonen Leonid, som bekräftat uppgiften om vad Kaplan meddelat. Leonid, som är diamant-slipare, hade först varit ovillig att tala med Kalinski men gett med sig sedan Kalinski lämnat några referenser.

3. "Tredje mannen" i New York är enligt Kalinski hysteriskt rädd för ryssarna och vågar därför inte ställa upp på något samtal.

4. En annan person, som känner Kaplan, är Boris Zak, tandläkare i Los Angeles. Kalinski visste dock inte huruvida denne fått samma uppgifter av Kaplan.

Efter vårt samtal skulle Kalinski

- Ringa Kaplan i Moskva och i förtäckta ordalag fråga honom om hans uppgifter.

- Ringa dottern/svärsonen i Tel Aviv och fråga om vi fick ta kontakt med dem.

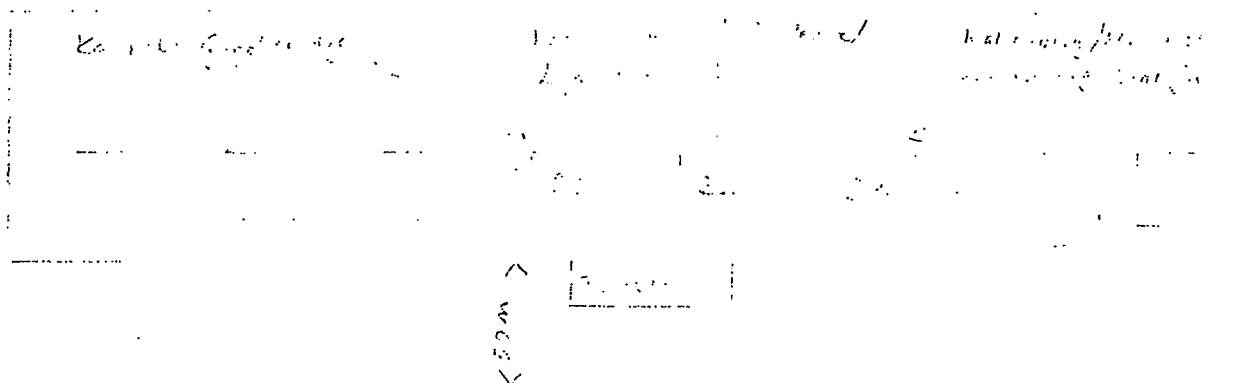
- Söka övertala "tredje mannen" i New York att lämna ifrån sig fler uppgifter.

Kalinski skulle informera Friedman om resultatet. Dessförinnan fick vi inte kontakta Kaplan eller herrskapet Bilder.

Kalinskis vittnesmål 1956

I början av 1956 satt Kalinski i cell 21 i Korpus II i Vladimirfängelset. Vid denna tidpunkt infördes den georgiske socialdemokraten Simon Gogoberidze i Kalinskis cell för en kortare tid. Gogoberidze hade berättat för Kalinski om Wallenberg och att denne förts till cell 23 i samma Korpus. Tillsammans med Wallenberg satt först Berija-medhjälparen Mamulov (stor och kraftig), sedan Berija-medhjälparen Sjarija (kortväxt). Gogoberidze hade själv suttit tillsammans med Wallenberg och Mamulov i tre månader. Kalinski berättade för oss, att han från sitt fönster i cell 21 sett Wallenberg och Mamulov respektive Wallenberg och Sjarija promenera på en sluten rastgård, som låg ca 50 m längre bort. Gogoberidze hade för Kalinski pekat ut Wallenberg, som var smal och av medellängd. När Kalinski efter frigivningen och ankomsten till Israel sett ett foto av Wallenberg hade han känt igen honom. Kalinski uppgav att han ett 20-tal gånger på detta sätt urskilt Wallenberg på rastgården under åren 1956-58.

Kalinski ritade följande karta över Korpus II:

I den mellanliggande cellen, 22, satt dels en medlöpare till tyskarna som varit borgmästare i Smolensk, dels ryssen Ljalikov, som varit ögonvittne till Katynmorden.

Kalinski hade inte haft knackningsförbindelse med Wallenbergs cell. Däremot hade Gogoberidze korresponderat på toalettpapper på georgiska med Mamulov.

Gogoberidze torde nu vara ca 70 år. Han bor i Tbilisi sedan frigivningen 1967.

Mamulov torde fortfarande leva någonstans i Sovjetunionen.

Sjarija är död.

Ljalikov är fortfarande i fängelse.

Efter sin frigivning 1959 hade Kalinski av fängelseläkaren Butova, som han kände väl, i Vladimir hört, att ryssen Sjulgin, som på sin tid tog emot tsarens abdikation, skulle ha sagt att han träffat Wallenberg i fängelset.

Butova hade även berättat för Kalinski om Gogoberidze och om en annan georgier, Pataridze, som frigavs 1956.

Kuprijanovs historia

Som framgår av Kalinskis skriftliga redogörelse hade förre lettiske utrikesministern Munters 1959 i Vladimir berättat för Kalinski att han själv tillsammans med Wallenberg och förre förste partisekreteraren i Sovjetkarelen, Gennedij Nikolajevitj Kuprijanov överförts från Verchneuralisk-fängelset i Tjeljabinsk till Aleksandrovskej Central i Irkutsk. I november 1975 hade Kalinski för första gången träffat Kuprijanov. Härom berättade han följande.

Kuprijanov var en känd general och kommunistledare. Efter sin rehabilitering utgav han 1975 boken: *Za Liniej Karelskogo Fronta*, Karelija-förlaget, Petrozovodsk. Dessutom har han i hemlighet skrivit ett manuskript om sin fängelse-tid, vilket utsmugglats till en västtysk kontakt: M. Boeckel bei A. Krüger, 34 Gottingen-Geismar, Kiese-strasse 14, Västtyskland. Wallenberg nämns enligt Kalinski dock inte i manuskriptet. Kuprijanov är enligt Kalinski mycket stolt och anti-Stalin. Han har vägrat att ta emot ett erbjudande att återinträda i partiet.

I november 1975 (troligen 6-10 november) hade Kalinski ätit middag hos maken till sin avlidna hustrus syster, generalen Aleksander Ljapsjtjov (stavningen osäker), som var ställföreträdande milocheff i Leningrad och ansvarig för kontraspionage. Ljapsjtjov gav Kalinski adressen till Kuprijanov, som är Ulitsa Sjkolnaja, Pusjkino, en förstad till Leningrad. Kalinski hade besökt Kuprijanov, som varit en smula berusad. De hade inte talat om Wallenberg. Kuprijanov bor fortfarande i Pusjkino.

Kalinski berättade vidare att medan han befann sig hos Ljapsjtjov hade denne larmats per telefon om att en sovjetisk kryssare/jagare, *Starsjevoj*, gjort myteri från Baltiska flottan och flydde mot Sverige. Ljapsjtjov hade omedelbart fått bege sig iväg. Tidpunkten stämmer med de uppgifter vi har från annat håll.

Kuprijanov skulle enligt Kalinski utan tvekan vara beredd att tala om Wallenberg för oss.

Andra vittnesmål

Wiedrowski, som träffat Wallenberg i Verchneural'sk 1951, levde enligt Kalinski 1976. Kalinski hade vid denna tid läst en artikel av honom i den sovjet-judiska tidskriften *Sowjetische Heimland*.

*2. 10. 1944
Skulle ha
börja, hade
den varit i
10. 11*

Munters, som träffat Wallenberg 1953-1955 i Aleksandrovskej Central, återvände efter sin frigivning från Vladimir till Lettland. 1974 skrev han en artikel i Izvestija. Enligt Kalinski bör man genom lettiska exilkretsar kunna få veta om den förre lettiske utrikesministern fortfarande lever.

Den litauiske präst, som samtidigt med Wallenberg och Munters m.fl. överfördes till Vladimir 1955, hette Mikielkiavicius eller Mikelkiav.

Andra fångar, som Kalinski nämnde från sin tid i Vladimir eller som svar på frågor från Leifland, var:

Ordzjonikidzes bror

Prof. Friedmann, nu i Israel. Kan veta något om Wallenberg.

Prof. Tummerman, i Vladimir 1948-1957

Pastor Frejs

Pastor Dunis

Letten Gutmanis

Österrikaren Kastner, enbent

Österrikaren Adam

Österrikiske juden Adam Deutsch

Professor Liebermann, kemist, satt tillsammans med Friedmann

Professor Vasiljev, nu död

Fransmannen Goazé. Kalinski blev mycket glad då Leifland nämnde hans namn. Enligt Kalinski hade Goazé varit militärkaplan. Kalinski hade fått en klädborste av Goazé, som 1954-55 vistades i Vladimirfängelset. Kalinski var angelägen om att av oss få Goazés adress, vilken vi lovade skaffa.

Theodor Mülle; även honom hade Kalinski känt väl och ville ha adressen till.

Tyske generalen Paumwitz

Österrikaren eller tysken Spiess

Zubilin, legendarisk sovjetisk spion.

Däremot hade Kalinski inte hört talas om följande personer:

Nietz; Schöggel; Thompson; Brugger.

Zalmanson och Bukovskij, som på 1970-talet vistades i Vladimirfängelset, satt enligt Kalinski i Korpus I, som var det vanliga straffängelset. De torde därför inte känna till förhållandena i Korpus II.

Andra uppgifter från Kalinskis fängelsetid

1. Av 11 år i Vladimir hade Kalinski i 10 år suttit i ensamcell. Sjukhusblocket användes i första hand som isoleringsfängelse. Utlänningar fick aldrig sitta tillsammans där. Kalinski hade i Vladimir fått specialbehandling i form av extra fin kost och även vissa andra förmåner. Endast en annan fånge, "lord" Kuhn, som uppgavs vara släkt med engelska kungafamiljen, fick samma specialbehandling. Kalinskis fängnummer under hela fängelsetiden i Sovjetunionen var 1305.

2. I den cell där Kalinski satt i Verchneural'sk hade tidigare kommunistledaren Radek suttit.

3. Före Verchneural'sk hade Kalinski suttit i Novotjerkassk-fängelset.

4. 1944 vistades Kalinski i ett specialläger för utländska fångar i Chovrino utanför Moskva. Där hade han träffat förre sovjetiske generalkonsuln i New York, Mirjonov, som uppgett att han tidigare varit KGB-resident i New York. En maktstrid hade förekommit mellan Mirjonov och Gromyko, som då var ambassadör i Washington, vilken Mirjonov förlorat. Mirjonov hade berättat att bl.a. kommunisten Walther Lippman, förre försvarsministern Stettinius och förre Londonambassadören

Joseph Kennedy arbetat för ryssarna. Kalinski syntes tro på dessa uppgifter men sade själv att de var så fantastiska att han inte vågade publicera dem.

5. På tal om den sovjetiska uppgiften om att Wallenberg skulle ha kremerats, uppgav Kalinski att sovjetiska fångar aldrig kremerades utan begravdes med en nummerplåt vid fötterna.

Kalinskis kontakter med Sovjetunionen efter frigivningen

Kalinski visade oss ett brev han skrivit till sovjetiska inrikesministeriet den 16 maj 1976 med begäran om 400.000 dollars skadestånd för sin olagliga arrestering och dom; 1975 hade han blivit officiellt rehabiliterad.

Tre månader efter brevets avsändande fick han i Haifa ett telefonsamtal från Wien av en kvinnlig polsk journalist som bad honom snarast komma till Wien. I Wien togs Kalinski emot av polskan och av en man som endast presenterade sig som "Gennadij Josevitj". Densnare hänvisade till Kalinskis brev och sade att skadestånd för fängelsevistelse inte förekom i Sovjetunionen. Han sade också att Kalinski skulle lova att inte ägna sig åt anti-sovjetisk verksamhet. Samtidigt ställde han i utsikt någon slags ersättning till Kalinski för åren i sovjetiska fängelser.

Efter tre månader träffades Kalinski och Gennadij Josevitj på nytt på hotell Bristol i Wien. Josevitj sade vid detta tillfälle att Kalinski ägnat sig åt antisovjetisk verksamhet. Han erbjöd dock att man från sovjetisk sida skulle betala Kalinski i rubler, vilka skulle kunna avsändas av hans släktingar i Sovjetunionen. Kalinski var inte intresserad av detta erbjudande och påpekade att han själv tjänat mycket bra i Moskva som redigerare av bruksanvisningar till bilar.

Kalinski sammanträffade en tredje och sista gång med ryssarna i Belgrad i september 1977. Den ryss, som där tog emot honom, "Boris Dimitrovitj" lovade Kalinski pengar om han kom till Moskva, vilket Kalinski dock vägrade.

Kalinski höll israeliska säkerhetstjänsten och den judiska organisationen Zachnut underrättade om sina kontakter med ryssarna.

Kalinski har numera överlämnat sitt skadeståndsanspråk till en advokatfirma i München.

Från sina kontakter med nuvarande eller f.d. sovjetiska agenter nämnde Kalinski vidare att

1. KGB 1941 i samband med det tyska anfallet skjutit alla fångar i sovjetiska fängelser.
2. Stalins adjutant generallöjtnant ^{Zjukov/} varit intagen i Chovrino-lägre och numera var chef för hotell Turist i Moskva.
3. KGB genom en bulgarisk agent dödat CIA:s stationschef Welch i Athén 1976.

Kalinskis vistelse i USA

Kalinski vistas i USA från 5 december 1978 till 3 februari 1979. Någon vecka i januari skall han vara på semester i Mexiko. I USA bedriver han undersökningar för sin kommande bok om fängelsetiden. Han försöker även spåra uppgifter om förre amerikanske konsuln i Moskva, Dudko, som han anser förrådde honom på 1940-talet. Dudko är numera avliden. Kalinski sade att han skrivit till amerikanske Moskvaambassadören Toon om Dudko.

Kalinski försöker vidare få till stånd sammanträffande med George Kennan och Averell Harriman. Han är enligt egen uppgift utlovad en intervju med Brzezinski.

Den 3 februari återvänder Kalinski till Israel, där hans adress är

Abraham Kalinski
Haifa, Kish Avenue 11
Tel. 04/83-995 (hos dottern)
Tel. 04/926-294
Nahariya (hans egen bostad)

Kalinskis syn på Wallenbergfallet

Kalinski anser sig inte längre vara bunden av ett tysthetslöfte till oss om Wallenberg. Han menar att Wallenberg angår alla judar och att endast en massiv protestaktion kan bringa klarhet i hans öde. Kalinski hävdar att svenska regeringen på basis av de vittnesmål som framkommit genom bl.a. hans försorg bör ordna en presskonferens och ställa ryssarna mot väggen.

Kalinski nämnde att han två gånger besökt Sverige.

Sven Hirdman

New York 1979-01-02

Strängt förtroligt

Broder,

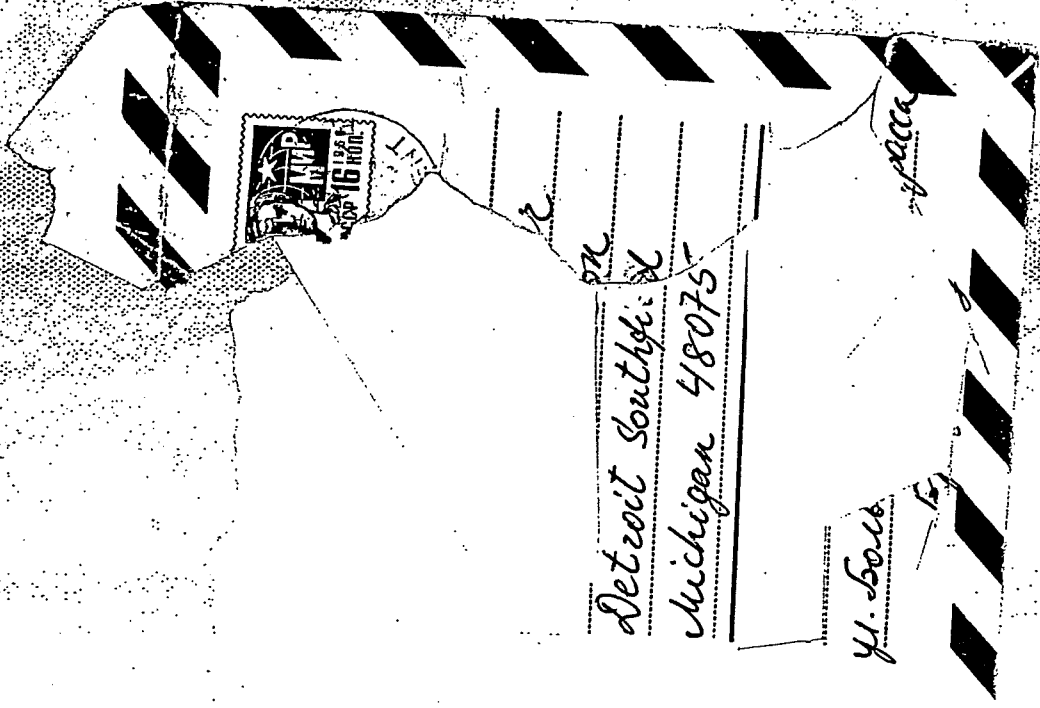
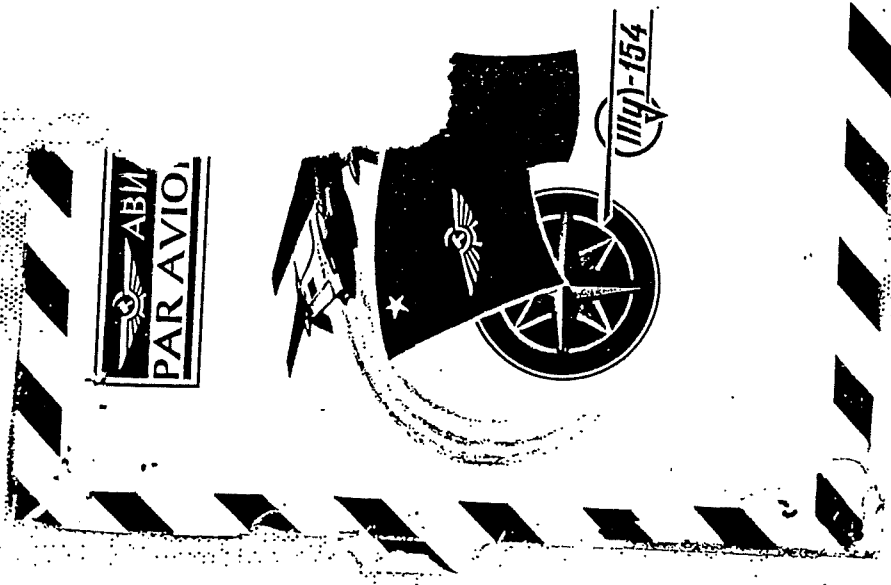
I anslutning till dagens meddelande i särskild ordning bifogar jag de urklippta rader ur ett brev som Kalinski givit mig liksom det sönderklippta kuvertet. Vederbörande ville enligt K. inte skylta med sitt namn, därför sönderklippningen. Enligt Kalinski handlar de två första raderna om Jan Kaplan. Från och med de två första orden på andra raden t o m ~~sist~~ första ordet på sista raden skall det handla om Wallenberg. Kalinski har idag åter ringt telefonsamtal från min bostad. Jag har från vår kassa givit honom 152 dollar för resekostnader (biljett N.Y. - Detroit t.o.r.) Tacksam för besked så småningom hur detta lämpligen skall bokföras.

Gott nytt år.
Din hilsning

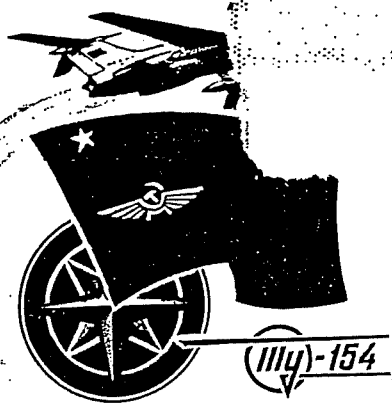
Bengt Friedman

Уже выедут немного. Он писал. Ане, что за полтора года не могу там умереть. Он пишет, что встретим в Боровице Гутыркин пивед, который уже там 30 лет и совсем немного выедут. То поведи вдова, то надо повторить.

Han ser inte dött ut. Han har en idé att man inte kan dö på ett sådant sätt. Han skulle att man skulle vara på Estyrkas sjukhus, som varit i 30 år och inte så mycket. Det intressant är annars att det också är en idé.

АВИА
PAR AVION

Detroit Southfield
Michigan 48075

ул. Боровая

ул. Радика

Издано в Москве на Печатьской ф-ке Госнака

© Министрство связи СССР, 1976 г.
12/14-76 г. Цена 17 к. Художник Ю. Косов

Detroit Southfield
Michigan 48075

Y1.5016

© Министерство связи СССР, 1976 г.
12/IV-76 г. Цена 17 к. Художник Ю. Косорунов

Изготовлено на Пермской ф-ке Госзнака

ЛАСА

2
2
2

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Enhet I
Kr Hirdman, es

PROMEMORIA

1979-01-04

P2 Ell^I

Ex t

Leifland
Hirdman

Raoul Wallenberg

På uppdrag av kabinetssekreteraren orienterade jag idag riksmarskalken och fru Nina Lagergren om Kalinskis vittnesmål om Wallenberg och vår framställning till Sovjetunionen igår. Herr Leifland hade igår per telefon givit fru Lagergren en första information om våra åtgärder.

Vid herr och fru Lagergrens besök överlämnade jag för deras och familjens förtroliga kännedom kopior av dels Kalinskis skriftliga redogörelse den 4 december, dels uppteckningen av vårt samtal med honom i New York den 20 december.

Muntligt redogjorde jag för hur vi fått spåret till Kalinski, vad hans olika uppgifter sammanfattningsvis gick ut på samt för innehållet i vår framställning till ryssarna. Jag redovisade även de oklara punkter som fanns i Kalinskis vittnesmål.

Jag underströk att det var nödvändigt att behandla de nya uppgifterna med sekretess i syfte att ge ryssarna möjlighet att reagera innan saken blir offentlig. I samband härmed nämnde jag Kalinskis avsikter beträffande offentliggörande i USA. Jag framhöll slutligen att vi från UD:s sida var angelägna att själva sköta alla kontakter med Kalinski och andra potentiella vittnen. Om, och i så fall hur, vi skulle approachera de tre personer - Gogoberidze, Kuprijanov och Kaplan -, som fortfarande vistas i Sovjetunionen, var ännu inte bestämt.

Herr och fru Lagergren var helt införstådda med UD:s handläggning av ärendet, inklusive kravet på sekretess tills vidare. Jag lovade vi skulle återkomma om vi a) hör av ryssarna; b) får fram

något nytt från Anna Bilders vittnesmål i Israel; c) Kalinskis uppgifter blir offentliga i USA.

Sven Hirdman

1979-09-06

21. 1/9

Kabinettssekreteraren Leifland
UTRIKESDEPARTEMENTET

Uh, min,
vidit

21. 1/9

wallenberg

Broder,

SA
WS

1. Vid lunch idag med min speciella kontakt förde denne Wallenberg på tal. Han var väl orienterad om såväl Ullstens brev till Kosygin som den senares reaktion och lät förstå att han nog hade ett finger - eller kanske mer - med i spelet. Vad han hade att säga var i korthet följande:

Brevet hade förorsakat avsevärd irritation - razdrazjenie - i ledningen. Oss emellan som goda vänner gällde det emellertid nu att se konstruktivt på det hela. Man hade på sovjetisk sida fäst sig vid att Ullsten talade om nya informationer som kommit till svenska regeringens kännedom. Vad slags informationer var detta? För den händelse det endast rörde sig om den i brevet åberopade Kaplan kunde det ju knappast betraktas som något nytt vittnesmål utan endast som en upprepning av vad som redan framförts till den sovjetiska sidan och av denna undersökts. Det skulle ur sovjetisk synpunkt vara mycket pinsamt om man nu spårade upp Kaplan och tog reda på vad denne hade att säga för att därefter av den svenska sidan kanske konfronteras med något helt nytt vittnesmål och tvingas börja om igen. Det skulle vara mycket bättre om man från början fick del av det svenska materialet och på grundval härav kunde avgöra om det fanns skäl att ta upp fallet på nytt.

Jag förklarade att jag inte visste vad man i Stockholm hade för nytt material utöver Kaplans vittnesmål. Nya vittnesutsagor dök ständigt upp, och jag utgick från att det i föreliggande fall gällde uppgifter, som styrkt Kaplans utsago. Detta gjorde det så mycket angelägnare för oss att få tillfälle att höra Kaplan direkt.

Sovjetunionen är ett stort land, genmälde min värd, och det är kanske inte så lätt att spåra upp Kaplan om han nu överhuvudtaget är i livet. Spaningsarbetet skulle underlättas betydligt om vi fick veta vad ni har för uppgifter att stödja er på. Jag trodde Kaplan var i fängelse på nytt, svarade jag, och redovisade pressuppgifterna härom. Det borde därför inte vara så svårt att ordna ett sammanträffande med honom.

Här sade sig min värd inte närmare känna till vad som hänt med Kaplan men att det naturligtvis skulle vara mycket nyttigt om denne fick träffa någon befullmäktigad svensk representant och, varför inte, någon företrädare för den svenska pressen. Han skulle själv gärna medverka till att ordna ett sådant möte, om nu Kaplan ännu levde och var möjlig att få tag i. Men naturligtvis skulle detta i hög grad underlättas om man i förväg kunde få veta vad det var för nytt material den svenska regeringen förfogade över. Eljest var det fara värt att den sovjetiska ledningen skulle reagera mycket negativt på den svenska framställningen.

Samtalet fortsatte ännu en stund i dessa banor. Jag begagnade tillfället att för de osynliga åhörarna redogöra för den svenska synen på fallet Wallenberg - något som man inte får tillfälle till i samtal med Zemskov - och noggrant förklara varför vi inte kan betrakta det som avslutat. Eftersom min interlokutör drog fram argumentet att de svenska aktionerna kring Wallenberg utnyttjades i antisovjetiska syften av vissa kretsar i USA, framhöll jag ånyo med eftertryck att den svenska regeringen agerade självständigt och inte begärde stöd från andra regeringar. Vi fann det positivt att den amerikanska regeringen och amerikansk opinion intresserade sig för Wallenberg, men Washington handlade helt på egen hand i ärendet.

Min interlokutör sade sig ha full förståelse för de svenska bevekelsegrunderna. Vi borde dock betänka att det sovjetiska svaret byggde på omsorgsfulla undersökningar och att den sovjetiska rege-

ringen tre gånger gått i god för dess riktighet. Det skulle krävas mycket starka skäl för att förmå ledningen att öppna dossiern Wallenberg på nytt. Var det därför så att svenska regeringen verkligen förfogade över nya vittnesmål var det mycket viktigt att dessa snarast delgavs de sovjetiska myndigheterna.

2. Som framgår av ovanstående referat uttryckte sig min lunchvärd i helt andra termer än Zemskov häromdagen. Om vi - hypotetiskt - skall våga betrakta den förstnämndes ord som återspeglade fackmyndighetens överväganden, förefaller det rimligt att tänka sig Zemskovs ord som uttryck för högsta ledningens irritation över att sovjetregeringens svar ifrågasättes. Den officiella inställningen att fallet en gång för alla är avslutat, och att några nya uppgifter inte kan dyka upp därför att Wallenberg avled 1947, kom inte till uttryck hos min interlokutör. Tvärtom medgav han implicit att det alltjämt kunde framkomma uppgifter av sådan art att nytt ljus kastades över fallet.

Detta synes mig kunna tolkas på två sätt. I varje fall som ett erkännande av att 1957 års besked inte är så kategoriskt som det numera officiellt hävdas, och att det således teoretiskt är möjligt att på grundval av nya uppgifter nå ökad klarhet om Wallenbergs öde. Eventuellt kan man också se det som ett tecken på att det finns ett element av sanning i Kaplans utsaga^{så} att det för KGB nu gäller att förvissa sig om att inga ytterligare vittnesmål kan sippra ut, därav iveren att snarast få reda på vad svenska regeringe-
vet.

Om Kaplans öde gavs i båda samtalen vissa vaga antydningar. Min lunchvärd spelade okunnighet om var Kaplan finns kan förefalla något olycksbådande med tanke på den flera gånger upprepade frasen "om han är i livet", men samtidigt sade han sig gärna vilja medverka till att ordna ett sammanträffande med Kaplan. Zemskov sade å sin sida ganska öppet att Kaplan inte längre stod för vad han sagt. Lunchsamtalet gav närmast intryck av en invit till byteshandel à la KGB: Tala om för oss vad ni vet, så skall vi nog ordna ett möte med Kaplan, som vid det laget kommer att precis veta vad han skall säga.

För att sammanfatta mina intryck av dessa båda samtal så har Ullstens brev uppenbarligen åstadkommit en viss oro, vilken måhända skall ses i samband med de amerikanska aktionerna. Den primära reaktionen är att ryta till så att vi avstår från vidare aktioner, men man har inte definitivt bestämt sig för hur man skall reagera beträffande Kaplan. En lockande möjlighet är att låta denne offentligt ta avstånd från sina tidigare utsagor, men för att våga göra detta måste man ha klarhet i vad svenskarna fått tag i för nya uppgifter, så att källorna kan elimineras.

Problemet hur vi på svensk sida skall förfara med vittnesmål från personer i Sovjetunionen är således lika svårt som någonsin. Jag behöver väl inte påminna om att vad som i det föregående sagts under punkt 2 endast är mina personliga spekulationer och slutsatser på grundval av samtalen. För den händelse något svar skall framföras till min kontakt är jag tacksam för instruktion.

Hjärtliga hälsningar
Jan Lundvik
Jan Lundvik

SVENSK MOSKVA

1979-09-12

CABINET STOCKHOLM *SM* *W*

FOER KABINELTSSEKRETERAREN RE WALLENBERG

■ VID AVSKEDSLUNCH I GAAR MED MIN SPECIELLE SOVJETISKE KONTAKT - EN GAMMAL AERRIG OCH TRAENAD KGB:ARE - TALADE VI AEN EN GAANG OM DETTA AERENDE SOM ENLIGT MIN SAGESMAN ALLTJAEMT 'FOERGIFTAR'' VAARA RELATIONER. VEDERBOERANDE UPPREPADE I STORT SETT VAD HAN TIDIGARE SAGT MED EN DEL NYA INSLAG. HANS UTTALANDEN KAN SAMMANFATTAS PAA FOELJANDE SAETT:

1. INGA FRAMSTAELLNINGAR FRAAN PRESIDENTER ELLER PREVIAER-MINISTRAR KAN AASTADKOMMA ATT EN ASKHOEG AATERUPPSTAAR. DET TRAGISKA FAKTUM AER ATT WALLENBERG AER DOED OCH KREMERAD. NAER JAG DAA PRESSAR HONOM PAA EXAKTA UPPGIFTER OM N A E R WALLENBERG DOETT - UTGAAENDE FRAAN ATT UPPGIFTEN OM 1947 ICKE AER SANN - SVARAR VEDERBOERANDE UNDVIKANDE OCH SAEGER ATT MISSTAG OCH KLANTIG HANDLAEGGNING MAHAENDA KAN TILLVITAS DEN SOVJETISKA SIDAN MEN FAKTUM KVARSTAAR: WALLENBERG AER DOED. DET AER, SAEGER HAN, ETT FOER OSS DVS RYSSARNA BESVAERANDE FAKTUM ATT DET EJ HELLER FINNS YTTERLIGARE DOKUMENT, FOERMODLIGEN BEROENDE PAA ATT ARKIV FOERSTOERTS.

2. NAER DET GAELLER KAPLAN SADE VEDERBOERANDE ATT DENNE AER BEREDD ATT UTTALA ATT DE HONOM, DVS KAPLAN, TILLVITADE UPPGIFTERNA OM WALLENBERG BEROR PAA ETT MISSFOERSTAAND. PAA MIN FRAAGA VAR KAPLAN NU FINNS SVARADES ATT HAN AER I FAENGELSE STRAFFAD FOER VALUTABROTT. TILL SKILLNAD FRAAN LUNDVIKS KONTAKT SADE MIN SAGESMAN INGENTING OM ATT KAPLAN SKULLE VARA DOED ELLER SVAAR ATT FINNA.

■ 3. JAG SADE ATT VI BLIVIT FOERVAANADE OEVER HAEFTIGHETEN I

ZEMSKOV'S REAKTION. JO, MEN ZEMSKOV HADE INSTRUKTION ATT UTTALA SIG SOM HAN GJORT. INNEBAER DETTA, FRAAGADE JAG, ATT KOSYGIN INTE KOMMER ATT HOERA AV SIG. NEJ, BLEV SVARET. JAG TILLAET MIG DAA SAEGA ATT JAG HOPPADES ATT KOSYGINS SVAR ICKE SKULLE AVFATTAS I ZEMSKOVISK ANDA. DETTA KUNDE ENDAST BLI KONTRA-PRODUKTIVT OCH YTTERLIGARE INFLAMMERA DISKUSSIONEN, SOM MAADDE BAEST AV EN - AEVEN PAA SOVJETISK SIDA - LUGN OCH SAKLIG TON. MIN SAGESMAN SADE SIG SKOLA VERKA HAERFOER.

4. DET FOEREFALLER SAALEDES INTE OTAENKBART ATT ETT SAMTAL MED KAPLAN KAN KOMMA TILL STAAND. AEVEN OM RESULTATET TORDE VARA GIVET PAA FOERHAND, KAN DET FINNAS SKAEL ATT NAAGOT FUNDERA PAA VILKA FRAAGOR SOM BOER STAELLAS TILL HONOM.

RYDING

SVENSK MOSKVA

+++++++/PB

K

Adress
Svensk

MOSKVA

79-09-20

för Lundvik re Wallenberg.

Primo. Vid samtalet på torsdag bör Du resonera enligt följande (allt under förutsättning att Din samtalspartner inte för in samtalet på helt oväntade spår):

1. Såsom upprepade gånger förklarats från svensk sida prövar vi noggrant alla uppgifter om Raoul Wallenberg i syfte att nå fullständig klarhet om hans öde. Vi utgår från att motsvarande undersökningar sker på sovjetisk sida, om nya uppgifter framkommer om Wallenberg i Sovjetunionen. När vi fått fram intressanta upplysningar, som vi bedömer kunna vara av värde för efterforskningsarbetet i Sovjetunionen, har vi gjort förnyade framställningar till ryssarna. Detta skedde i januari och augusti på grundval av nya vittnesuppgifter.

2. Det nya i statsministerns brev till Kosygin den 22 augusti var att vi förfogade över ett brev från fru Kaplan till hennes dotter i Israel vari redogörs för herr Kaplans sammanträffande med en svensk i Butyrka. Enligt vår uppfattning har dessa uppgifter stort intresse och vi har därför anhållit att herr Kaplan skall höras på nytt. Vi är angelägna att på samma sätt som vid Nanna Swartz' möte med Mjasjnikov 1965 närvara vid detta sammanträffande för att utröna om det kan vara Wallenberg som Kaplan träffat. I samma syfte föreslår vi att fru Kaplan är närvarande vid samtalet. Om det underlättar det sovjetiska efterforskningsarbetet skall vi gärna i förväg överlämna en kopia av fru Kaplans brev. (Fotokopia översänds med torsdagens kurir.)

3. De andra nya uppgifter som åberopas i statsministerns brev avser dels en utsaga av en person, som borde veta vad han talar om, att han i maj 1978 i Moskva kände till en svensk som suttit fängslad i mer än trettio år; dels en uppgift att Wallenberg under några månader 1968 skulle ha setts i Vladimirfängelset. Uppgiftslämnarna har icke gett oss tillstånd att avslöja deras identitet, varför vi icke kan ge mera detaljer.

Ifylles av telegramexpeditören

Avsändt den	Klockan	Sign
20/9	11.15	INP

sp Ubk 322.

Text
forts.

4. Som man säkert förstår på sovjetisk sida engagerar Wallenbergs öde djupt svensk opinion och den svenska regeringen. Allt som kan göras från sovjetisk sida för att bringa klarhet i hans öde skulle väcka stor tillfredsställelse i Sverige och bidra till att stärka våra relationer.

5. Vid det förra sammanträffandet sade Lundviks sagesman att Sovjetunionen är ett stort land och att det inte är så lätt att spåra personer. Man kanske icke heller kan utesluta att en personväxling beträffande Wallenberg ägt rum eller att han under årens lopp blivit sjuk och av den anledningen inte kunnat spåras. Därefter bör Du fortsätta ungefär enligt följande:

- Jag har själv funderat mycket över Wallenbergs öde. Om han fortfarande skulle vara i livet är jag övertygad om att man från svensk sida skulle göra allt för att han fick komma tillbaka. Jag har förstått att det i Sverige finns en person som gärna skulle vilja komma till Sovjetunionen i utbyte mot att Wallenberg, om han är i livet, får komma tillbaka till Sverige. Det gäller den för spionage häktade svenske medborgaren Bergling. Jag håller det inte för uteslutet att den svenska regeringen skulle vara beredd att göra vad den kan för att göra det möjligt för Bergling att komma till Sovjet om det skulle öppna en möjlighet för Wallenberg att återvända. Det är bara en personlig ingivelse jag fick, men hur ser Du på det?

Secundo. Om vi skall gå vidare på detta spår, får avgöras när vi kunnat bedöma den sovjetiska responsen, som naturligtvis kan komma i efterhand och i flera led. För Din information bör Du dock veta att om tanken överhuvudtaget går att realisera, vi endast är intresserade av ett verkligt personutbyte med Wallenberg, ej att byta Bergling mot en samling sovjetiska dokument. Det kan givetvis ej heller

Ifylles av telegramexpedienten		
Avsändt den	Klockan	Sign

forts.

bli fråga om någon tvångsvis utväxling av Bergling utan man fick tänka sig att han benådades och av fri vilja reste till Sovjet.

Tertio. Om Din samtalspartner säger/antyder att vi kan få närvara vid en konfrontation med Kaplan (ref. Rydings meddelande 12 september) bör Du omedelbart ta fasta på detta. Som framgår ovan är vi angelägna att fru Kaplan skall deltaga vid samtalet med Jan Kaplan.

Quarto. Frågorna till Kaplan ger sig själva, jfr Hirdmans telegram 14 september. Eftersom Ditt samtal äger rum redan på torsdag har vi separat telat en fullständig översättning av fru Kaplans brev till dottern Bilder i Israel. Då brevet har publicerats i pressen kan det åberopas vid samtalet. Fru Bilder har inför oss gått i godo för att det är moderns handstil och också gett oss tillstånd att utnyttja det efter vårt gottfinnande.

Cabinet

Ifylles av telegramexpeditören		
Avsant den	Klockan	Sign

SCHWEDISCHE BOTSCHAFT

BONN

1982-08-04

P 2 E W I
POL

Pol. I, Kiesow/bg

1982-08-19

ex t:

ch pol. I

Kab.sekr.

Kiesow, Nina Lagergren

P.M.

Exp. 82-08-19/bg

I WDR II:s morgonnyheter nämndes idag att svensken Raoul Wallenberg idag skulle fylla 70 år. Det gavs en kort resumé över hans uppdrag i Ungern, hans häktning den 17 januari 1945, resp. att han frivilligt begivit sig till ryssarnas högkvarter denna dag och var "seither verschollen".

I samma radiokanals utsändning kl. 09.05, under rubriken "Zeitzeichen" berättades i ungeför 10 minuter om Wallenbergs liv och gärning.

Nedan några lösa anteckningar om detta program, gjorda under lyssnandet:

Ungern hade i det längsta försökt motsätta sig det av tyskarna påbjudna insamlandet och bortforslandet av sina judiska medborgare ("hat sich mit Erfolg widersetzt"), en folkgrupp på ca 200.000 människor. När det blev tydligt att kriget skulle komma att förloras skyndade man på och gjorde extra påtryckningar genom Eichmann. Judarna skickades genom lastvagnar först till Österrike, där det var lättare att få dem vidaretransporterade till Auschwitz. Senare drevs de iväg till fots. President Roosevelt hade vid denna tid genom en specialkommitté fått i gång aktioner för att rädda de återstående judarna och han sökte en lämplig person som å denna kommittés vägnar kunde agera i Ungern. USA:s ambassadör i Stockholm föreslog då Raoul Wallenberg, som arbetade som köpman tillsammans "med en ungersk jude, som ville rädda sin egen familj (der um seine Familie bangte*)" Raoul Wallenberg reste sålunda i juli 1944 till unger, utrustad med diplomatackreditering. I. Danielsson hade frågat honom, vilka konkreta förslag han hade föresatt utföra sin räddningsaktion. Skyddspass med svenska ambassadens stämpel och underskrift, som intygade att innehavaren hade svenskt medborgarskap ("anknytning till Sverige" vore väl rättare?). Dessa papper gjorde nytta. Ofta blev det en kapplöpning mellan de tyska bödlarna och R.W. Trots att R.W. genom gåvopengar (Spenden) lyckats hyra 32 hus åt sina skyddslingar, hände det att de häktades på öppen gata, och R.W. med chaufför försökte hindra deras bortforsling. Sedan Himmler den 12.11.1944 förbjudit fortsatt mördande av judar, drevs de i oordnade skaror till fots till Österrike, som ovan skildrats. Man vet inte hur många liv R.W. räddat. Siffran 1.000 nämndes.

Sedan Sovjet i januari 1945 intagit Budapest ville R.W. ändå stanna där för att hjälpa de judiska medborgarna att återanpassa sig till ett normalt liv i det ungerska samhället. Detta hade han förklarat, innan han den 17 januari beordrades infinna sig hos general Malinowski.

Ryssarna gjorde ingenting för att återbörda R.W. Han anmäldes senare som död i hjärtinfarkt i Lublianka-fängelset, juli 1947.

Stockholmshearigen gav en del vittnesmål. Gideon Hausners vittnesmål att R.W. varit vid liv 1961 återgavs i programmet. Utan angivande av namn nämndes också de senaste vittnena, Kaplan och Kalinski (?).

Reportern, troligen Hainer Lichtenstein, men han nämndes ej i programan-

nonseringen, gick också kort in på varför ryssarna kan ha tänkts häkta och undanröja R. W. Det var ju känt att R.W. sammanträffat med Eichmann för att försöka byta 1 miljon judar mot 10.000 lastbilar från Sverige, att det förekommit en hemlig konferens, där Jakov Wallenberg deltagit, likaså Mame Kollontaj, att ryssarna kan ha trott att R.W. varit dubbelagent.

Man förbereder nu i förbundsrepubliken en Wallenberg-kommitté i stil med de som finns i USA m fl länder. Ministerpresident Rau i NRW och CDU:s Biedenkopf skulle vara aktiva för saken, likaså Werner Nackmann från tysk-judiska föreningen.

Johannes Rau yttrade sig också i programmet: att han inte kände till mycket om Wallenberg men ansåg honom tillhöra den skara tysta hjältar som vore värda att lyftas fram och räddas från glömska.

Britta Björnsson

*) Ett litet sakfel: enligt Dr. Lauer var hans och hans hustrus släktingar redan borta och mördade när R.W. begav sig till Ungern. Detta har jag hört av Koloman Lauer själv, som jag träffat både under 40-talet och i juli 1979. Den här framförda åsikten har kommit att leda till en brytning mellan familjen von Dardel och paret Lauer, berättade han då med bitterhet. Han ansåg att journalisten Rudolf Philip planterat denna tanke: att Lauer skickat R.W. till Ungern av egoistiska skäl./BB

EXP/1115 821228 K	Dnr	Avd Grupp Mål
		P 2 Cu 7

PR

CABINET STOCKHOLM 1982-12-27

SVENSK TEL AVIV

404. FRAAN PRESSBYRAAN. RE NYTT VITTNE WALLENBERG

EXPRESSEN HAR IDAG EN ARTIKEL UNDER RUBRIKEN
'JAG DELADE RUM MED WALLENBERG', TEXTEN FOELJER
IN EXTENSO:

'TEL AVIV (EXPRESSEN) - I FYRA DAGAR DELADE JAG SJUKRUM
MED RAOUL WALLENBERG. VI BLEV VAENNER. VI KRAMADE OCH
KYSSTE VARANDRA NAER VI SKILDES AAT.

SAA BERAETTADE ASJER HANUKAJEV, SOVJETISK INVANDRARE
I ISRAEL, OM SITT MOETE MED DEN FOERSVUNNE SVENSKA DIPLOMATEN
FOER TIO AAR SEDAN.

HANUKAJEV VAR PAA VAEG OESTER UT MOT SIBIRIEN OCH WALLENBERG
VAESTER UT NAER DE MOETTES PAA FAENGELSE SJUKHUSET I SVERDLOVSK
I MARS 1972. SVENSKEN LAAG PAA EN BAAR OCH DEN SOVJETISKE
JUDEN PAA EN SJUKHUSSAENG.

- HANS MAGE OCH KINDER VAR ALLDELES UPPSVULLNA. HAN BERAETTADE
ATT HAN HADE PROBLEM MED VATTEN I MAGEN, SAEGER HANUKAJEV,
65, TILL EXPRESSEN.

ENKEL BOSTAD

VI TRAEFFAR HONOM I HANS ENKELT INREDDA TVAARUMMARE I OR AKIVA,
ETT LITET GRAATT SAMHAELLE MED STORT INSLAG AV NYA INVANDRARE
UTE PAA DEN ISRAELISKA LANDSBYGDEN. DAER HAR HAN BOTT SEDAN
HAN UTVANDRARE TILL ISRAEL FOER FEM AAR SEDAN, NYSS FRISLAEPPT
FRAAN ETT SIBIRISKT LAEGER.

DET FINNS EN SAENG, ETT PAR STOLAR OCH ETT BORD. EN SAMOVAR,
DEN KLASSISKA RYSKA TEKOKAREN, STAAR PAA HEDERSPLATS I RUMMET.

DEN LILLE, ORAKADE MANNEN SITTE PAA SIN SAENG OCH BERAETTAR.
HAN VERKAR EN SMULA FOERBRYLLAD OEVER DET STORA INTRESSET FOER
WALLENBERG OCH VILL HELLRE TALA OM SITT EGET DRAMATISKA LIV.

HAN FATTAR INTE RIKTIGT ALL DEN UPPSTAANDELSE SEDAN HAN
I FOERBIGAAENDE RAAKAT AVSLOEJA FOER EN VAEN ATT HAN TRAEFFAT
WALLENBERG.

DERAS MOETE I SJUKRUMMET BOERJADE EN SMULA TREVANDE.

- JAG AER FRAAN SVERIGE, SADE WALLENBERG.

- JAG AER FRAAN KAVKASUS, SADE HANUKAJEV, SOM KOMMER FRAAN
STADEN BAKU VID KASPISKA HAVET.

FOERTROENDE

DE SMAAPRA ADE EN STUND INNAN HANUKAJEV BERAETTADE ATT HAN
VAR JUDE OCH HADE FAENGSLATS FOER 'SIONISTISK VERKSAMHET'.
SVENSKEN FATTADE DAA FOERTROENDE FOER SIN RUMSKAMRAT OCH
SVARADE:

SID 2

- DET VAR JUST FOER ATT JAG RAEDDADE JUDAR SOM JAG KASTADES I FAENGELSE. JAG AER SVENSK DIPLOMAT.

SEDAN PRESENTERADE SIG DE BAADA PATIENTERNA FOER VARANDRA MED SINA NAMN.

- WALLENBERG TALADE OM HUR HAN RAEDDAT JUDAR UN DAN HITLER OCH HUR HAN TILL OCH MED LYCKATS FAA UT EN DEL FRAAN LAEGER. JAG MINNS ATT HAN NAEMNDE ETT OESTEUEOPEISKT LAND, MEN INTE VILKET, SA EGER HANUKAJEV, SOM INTE AER MEDVETEN OM DEN STORA UPPMAERKSAMHETEN KRING NAMNET WALLENBERG UNDER SENARE AAR. HAN FOERSTAAR BARA RYSKA OCH SITT EGET KAUKASISKA SPRAAK OCH FOELJER INTE DEN ISRAELISKA PRESSEN.

SVAART SJUK

EN LITEN GRANNPOJKE, SOM OCKSAA KOMMIT MED SIN FAMILJ FRAAN SOVJET NYLIGEN, TOLKAR SAMTALET FRAAN RYSKA TILL HEBREISKA.

- WALLENBERG BERAETTAE ATT HAN NAERMAST KOM FRAAN LAEGRET KOM I SIBIRIEN. HAN HADE ARBETAT I GRUVOR OCH VARIT PAA MAANGA PLATSER TIDIGARE. HAN HADE BLIVIT SLAGEN.

- LAEGERLEDNINGEN TRODDE HONOM INTE FOERST NAER HAN SA ATT HAN VAR SJUK. FOERST NAER HAN SVULLNADE UPP, FOERFLYTTADES HAN TILL FAENGELSESJUKHUSET I SVERDLOVSK. NU HOPPAS HAN KOMMA TILL ''BAETTRE'' LAEGER I FORTSAETTNINGEN.

ASJER HANUKAJEV FOERKLARAR ATT HAN INTE MINNS SAA MAANGA DETALJER FRAAN DERAS SAMTAL. DELS VAR HAN SJAELV SVAART SJUK, DELS HINDRADES DE AV FAANGVAKTARNA. VID ETT TILLFAELLE KOM EN VAKT IN I RUMMET OCH FOERBJOED DEM ATT TALA MED VARANDRA DE HOELLS UNDER STAENDIG UPPSIKT GENOM TITTHAALET I DOERREN.

AVSKEDET

EFTER FYRA DAGAR FOERDES HANUKAJEV VIDARE OESTER UT MOT ''SITT'' LAEGER I SIBIRIEN.

- VI TOG ETT OEMT FARVAEL AV VARANDRA, SA EGER HAN.

HANUKAJEV HADE ALDRIG TIDIGARE HOERT TALAS OM RAOUL WALLENBERG, SOM HAN BESKRIVER SOM BLEK OCH NAESTAN HELT FLINTSKALLIG. INTE HELLER SENARE UNDER SINA FEM AAR VID INVALIDLAEGRET TUMIEN HOERDE HAN NAAGON NAEMNA DEN MYSTISKE SVENSKEN.

DEN LILLE VAENLIGE MANNEN PAA SAENGKANTEN GOER ETT TROVAERDIGT INTRYCK. TILL SKILLNAD FRAAN MAANGA ANDRA SENSATIONELLA ''VITTNEN'' I FALLET WALLENBERG VERKAR HAN INTE VARA UTE EFTER PERSONLIG VINNING OCH PUBLICITET.

UTRENSNING

HAN TAR AV SIG KEPSEN OCH BERAETTAR OM SITT EGET LIV. HAN VAR SOLDAT I ROEDA ARMEN UNDER ANDRA VAERLDSKRIGET OCH SKADADES SVAART UNDER STRIDERN A PAA DEN FINSKA FRONTEN. 1948 DOEMDES HAN TILL SEX AARS FAENGELSE UNDER STALINS ALLMAENNA UTRENSNING AV JUDAR.

SID 3

HAN SLAEPPTES 1953 EFTER DIKTATORNS DOED OCH AATERVAENDE TILL SIN HEMSTAD BAKU.

1957 KOM EN ISRAELISK DELEGATION TILL DEN STORA INTERNATIONELLA UNGDOMSFESTIVALEN I MOSKVA. HANUKAJEV RESTE DIT OCH VISADE STORT INTRESSE FOER ISRAEL.

1971 ANSOEKTE HAN OM UTRESETILLSTAAND TILL ISRAEL. HAN FICK AVSLAG OCH DOEMDES I STAELLET TILL FEM AARS INTERNERING I LAEGER. SVAART SJUK PLACERADES HAN I ETT LAEGER FOER INVALIDER.

NAEMNDE MOETET

DET VAR PAA VAEG DIT SOM HAN MOETTE RAOUL WALLENBERG I MARS 1972.

HAEROMDAGEN NAEMNDE HANUKAJEV FOER EN GAMMAL VAEN MOETET MED WALLENBERG. DET UPPMAERKSAMMADES HELT KORT I LOKALTIDNINGEN 'SHEVA' I VECKOSLUTET OCH SPEREDS SEDAN VIDARE.

HANUKAJEV SER DAALIGT SEDAN HAN SKADATS I OEGAT UNDER ETT BRAAK I LAEGRET. HAN BLEV ANGRIPIEN FOER ATT HAN FOERSVARADE ISRAEL MOT DEN SOVJETISKA PROPAGANDAN.

- JAG AER INTE RELIGIOES, MEN JAG HAR ALLTID VARIT EN NATIONELLT MEDVETEN JUDE, SAEGER HAN.'

ARTIKELN FORTSAETTER:

'EN SENSATION - OM DET AER SANT..

DEN SOVJETISKE JUDEN ASJER HANUKAJEV AER DEN SENASTE I RADEN AV VITTNEN I DET GAATFULLA DRAMAT OM RAOUL WALLENBERG. I FEM AAR BAR HANUKAJEV PAA HEMLIGHETEN ATT HAN TRAEFFADE OCH TALADE MED DEN SVENSKA DIPLOMATEN AAR 1972 I ETT FAENGELSESJUKHUS I SVERDLOVSK.

OMEDELBART TRAEDER NAAGRA FRAAGOR I FOERGRUNDEN:

HUR KUNDE HANUKAJEV FAA SAA NAERA KONTAKT MED EN SAA 'EXKLUSIV' FAANGE SOM WALLENBERG? ENLIGT DEN SOVJETISKA FAENGESLERUTINEN HOELLS RAOUL WALLENBERG ISOLERAD - UTOM RAECKHAALL FOER DIREKT-KONTAKT MED MEDFAANGAR.

HUR KUNDE FAENGELSELEDNINGEN I SVERDLOVSK TILLAATA ATT HANUKAJEV FICK SE RAOUL WALLENBERG LIGGA PAA EN BAAR, SJUK? OCH HUR KUNDE KGB TILLAATA HANUKAJEV ATT LAEMNA SOVJET FOER ATT BOSAETTA SIG I ISRAEL EFTER DETTA UNIKA MOETE MED SVENSKEN?

DESSA FRAAGOR HAR I DAG INGA SVAR.

DEN SVENSKA AMBASSADOEREN I ISRAEL, TORSTEN OEHRN, KOMMER I EN UTFOERLIG RAPPORT TILL SVENSKA UTRIKESDEPARTEMENTET ATT REDOGOERA FOER HANUKAJEVS VITTNESMAAL.

DET FINNS EMELLERTID FLER EXEMPEL PAA ATT VITTNEN AVFAERDATS SOM ICKE TROVAERDIGA. DE HAR EFTER INGAAENDE UNDERSOEKNINGAR 'SORTERATS BORT' SOM PERSONER SOM VELAT TJAENA PENGAR ELLER SKAPPA SIG PUBLICITET PAA WALLENBERG ELLER RENT AV VARIT UTSAENDA AV SOVJET I ETT SYFTE SOM SVENSKA UD INTE KUNNAT FINNA

SID 4

I FALLET HANUKAJEV FINNS AENNU INGA UPPGIFTER OM HANS TROVAERDIGHET. DEN SVENSKA AMBASSADEN I TEL AVIV HAR INTE HUNNIT FORSKA I DETTA.

AAR 1979 FRAMTRAEDDE EN ~~P~~OLSKFOEDD JUDE MED EN BERAETTEELSE OM ATT EN MOSKVABO, JAN KAPLAN, SKULLE HA TRAEFFAT EN SVENSK FAANGE, RAOUL WALLENBERG, SAA SENT SOM 1975. KAPLAN AER DOCK ALLTJAEMT ETT HELT OKAENT NAMN I OPPOSITIONELLA KRETSAR I MOSKVA.

RESULTATET AV BERAETTELSEN BLEV EMELLERTID EN SVENSK NOT TILL DEN SOVJETISKA REGERINGEN. MOSKVA HAR DOCK HELA TIDEN HAEVDAT ATT RAOUL WALLENBERG AVLED I ETT FAENGELSE I MOSKVA 1947. INGA VITTNESMAAL HAR FOERMAATT SOVJETUNIONEN ATT AENDRA UPPFATTNING.

OM HANUKAJEVS VITTNESMAAL AER AEKTA SAA AER DET EN SENSATION.

MEN OM DEN SENSATIONEN KAN BEKRAEFTAS AER IDAG OSAEKERT, HUR TROVAERDIGT HANUKAJEV AEN FRAMTRAETT I MASSMEDIA.

CABINET

CABINET STOCKHOLM KL
1825

PRESSBYRAAN
JERNAEUS/MB

1984-08-03

Wallenberg-vittnet Kalinski

Den 31 juli intervjuade jag på ambassaden Abraham Kalinski med anledning av hans senaste uppgifter lämnade till generalkonsul Faxén i New York och till ambassadör Malm i Wien.

Kalinskis berättelse

Kalinski satt i Vladimir-fängelset 1955-59. Efter sin frigivning bodde han kvar i Vladimir till 1967. Under åren i Vladimir lärde han nära känna fängelseläkaren Butova, som var god mot fångarna. (Jf Kalinskis tidigare berättelser 1978-79).

Fru Butova är född 1921 och således 63 år. Hon pensionerades i slutet av 1982 och bor nu i byn Jurije Polskije utanför Vladimir. På samma plats ligger det s k Jasjtjenije Institutet, som officiellt uppgavs vara ett veterinärinstitut men i verkligheten var ett centrum för tillverkning av BC-stridsmedel. Butovas man, en brutal typ, hade arbetat där.

Kalinski ville inte uppge fru Butovas exakta adress för mig. Han underströk flera gånger att hennes person måste skyddas.

1981 hade Kalinski lyckats få fram ett brev till Butova. Han hade fått tre brev från henne sedan dess. Korrespondensen hade gått från Butova med privatkurir till Tallinn och färja till Helsingfors, där breven hämtats respektive lämnats hos en kontaktperson av Kalinski.

Det för oss intressanta brevet från Butova är daterat den 8 juni 1983. Det hämtades av Kalinski i september i Helsingfors 1983. Kalinski visade mig brevet, läste det högt för mig och lät mig också läsa det själv. Däremot ville han inte låta mig ta en kopia av hänsyn till Butova.

Brevet var skrivet med blått bläck på ett urrivet blad ur en anteckningsbok, ungefär 15 x 20 cm. Det verkade inte gammalt. Det förvarades i ett ofrankerat och oadresserat ryskt kuvert.

Brevet var skrivet med överenskomna kodord, förklarade Kalinski. Fru Butova talade om sig själv i mansform, Raoul Wallenberg omtalas som "Silvia" o s v. På ett ställe i brevet står det att "Silvia" för några dagar skall resa till Moskva för att handla i varuhuset för barn (Detskij Dvorets). Kalinski frågade om jag visste vad det betydde och när jag svarade, att eftersom Detskij Dvorets låg vid Dzersjinskij Plosjtjad där också KGB låg, detta måste betyda att Wallenberg skulle förhöras på KGB, smålog han för- tjust.

Brevet inleds med att brevskrivaren säger sig ha följt alla mottagarens, d v s Kalinskis, instruktioner. Beträffande Silvia sägs att hon/han nu sitter i cell 17 på första våningen, d v s bottenvåningen, i Vladimirfängelset tillsammans med Kolja. Kolja = Ljalikov, som är omtalad i Kalinskis vittnesmål den 20 december 1978. Ljalikov hade som tio-åring bevittnat Katynmassakern 1940, dömts som 14-åring och inspärrats för resten av livet.

Kalinski förklarade att det var särskilt olycksbådande att RW nu satt med Ljalikov. Eftersom ryssarna aldrig erkänt Katynmassakern, skulle de aldrig någonsin släppa honom fri. Han påpekade vidare att RW flyttats ned från den förhållandevis komfortabla andra våningen (cell 23 enligt tidigare vittnesmål) till den kalla bottenvåningen, mittemot cellerna för dödsfångarna.

Butova skriver dock i brevet att Silvias hälsa är ganska god (neplochije zdorovije) och vidare att hon/han som nämnts ovan skall resa till Moskva för ett par tre dagar.

Kalinski säger sig vara helt säker på att brevet verkligen är från Butova. Han känner igen hennes handstil, säger han.

Ehuru det inte står i brevet, uppger Kalinski att ytterligare bl a följande personer sitter kvar i Vladimir förutom RW och Ljalikov:

- Förra borgmästaren i Smolensk Mensjagin, som samarbetat med tyskarna.
- Den tyske generalen Paumvitz, som arbetat för under rättelsechefen Schnellenberg i det tyska utrikesministeriet.
- Två belgier, som samarbetat med tyskarna under kriget.

Den för oss kände georgiern Gogoberidze, som frigavs 1967, vore nu död.

Enligt Kalinski hade Butova inte längre tillträde till fängelseområdet. Det var omöjligt att kontakta Butova personligen, eftersom Vladimiroområdet var stängt för utläningar. Brevet den 8 juni 1983 var det senaste han mottagit från Butova.

Kalinskis åtgärder

Efter det att Kalinski hämtat brevet i Helsingfors i mitten av september 1983 hade han besökt Stockholm. Han hade där visat det för Hanos Weber på utlandsradion (som var den som först tipsade oss om Kalinski 1978). Han hade vidare berättat en del av fru Butovas historia för fru Sonnenfelt i den svenska RW-kommittén. Hon hade avrått honom från att kontakta UD. Kalinski var överhuvud mycket besviken på RW-kommitténs agerande och på den roll som Simon Wiesenthal kommit att spela i hela RW-kampanjen. Wiesenthal och ett antal andra personer, bl a en Hein Lichtenstein som skri-

vit en bok om RW-ärendet 1981, hade ifrågasatt Kalinskis uppgifter och antytt att han vore sovjetisk agent.

I juni 1984 hade Kalinski varit i New York och där träffat den svensk-amerikanske rabbinen Werbell, som också skrivit en bok om Raoul Wallenberg. Kalinski hade visat brevet för Werbell, som uppmanat honom att kontakta svenska UD. Det var orsaken till att Kalinski ringt Faxén. Kalinskis uppfattning var att Werbell var "ein anständiger Mann".

Den 11 juli i år hade Kalinski åter varit i Helsingfors. Han sade inte klart om det hade att göra med korrespondensen med Butova.

Om Jan Kaplan

Jan Kaplan (se PM 1978-12-22) vore nu fri och bodde i Moskva. Han hade varnats av KGB för sin befattning med RW-ärendet och var mycket rädd. Detta berättade Kalinski i största förtroende.

Kaplans dotter Anna Bilder bor kvar i Herzliya i Israel och kan förmodligen kontaktas.

Kalinskis förhållanden

Kalinski hade enligt egen utsago gott om pengar. Den amerikanske diplomaten Walter Stoessel - tidigare ambassadör i Moskva och biträdande utriksminister - hade hjälpt Kalinski att få ett pensionskapital från amerikanska staten, eftersom amerikanerna varit medskyldiga till att Kalinski arresterats av ryssarna. Detta bör lätt kunna verifieras genom ett samtal med Stoessel, förutsatt att han inte dött nyligen.

Av ett brev från amerikanska generalkonsulatet i München, som Kalinski visade mig, daterat 1979-80 framgår däremot, att enligt vederbörande Kalinski inte kunde göra några ekonomiska anspråk gällande mot amerikanska staten.

Kalinski visade mig även ett brev från en diplomat på västtyska ambassaden i Moskva 1976, Manfred Boeckel. Brevet var ställt till Kalinskis systerfru Tepmann och innehöll diverse personliga dokument som Kalinski skulle ha lyckats lämna på ambassaden, medan han bodde i Moskva, för vidarebefordran till systemen.

Under det senaste året hade Kalinski bl a haft nära kontakt med journalisten Jürgen Widsell i Aftonbladet, vilket resulterat i en stor artikelserie om Andropov i oktober 1983.

Eftersom Kalinski 1979 berättat för mig att han detta år varnats av den sovjetiska säkerhetstjänsten genom en polsk agent, frågade jag om han mottagit några nya varningar sedan dess. Det var inte fallet.

Kalinski berättade vidare att han varit i kontakt med specialister på sovjetiska frågor i israeliska utrikesministeriet.

Kalinski, som är 67 år, bor i ett eget hus i Nahariya och inbjöd mig att besöka honom där. I slutet av september åker han utomlands igen.

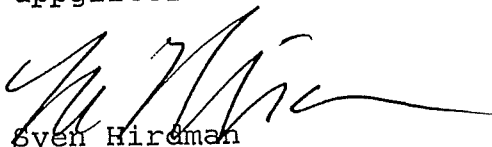
Kalinskis förslag

Kalinski föreslog att svenska regeringen skulle göra en ny framställning till Sovjetunionen på basis av hans senaste uppgifter. Butovas namn fick under inga förhållanden nämnas men man skulle kunna säga att det kommit till svenska regeringens kännedom att Raoul Wallenberg i början av 1983 satt i cell 17 i Vladimirfängelset tillsammans med den 54-årige Ljalikov, som bevittnat Katynmassakern.

Kalinski hävdade som sin personliga uppfattning att RW mycket väl fortfarande kunde vara i livet. Man lever länge i sovjetiska fängelser, sade han, och hänvisade till prästen Slepov från Lvov. som efter att suttit i decennier i ryska fängelser nu arbetade i Vatikanen. Han visade mig även en

tidningsartikel om en tysk, som uppgavs ha suttit 36 år i ett ryskt fängelse.

Kalinski erbjöd sig inte att skaffa fram några ytterligare uppgifter om RW från Butova. Det var enligt honom omöjligt.

Sven Hirsman

London 1987-01-19

Departementsrådet Peter Osvald

Utrikesdepartementet

Broder,

Ditt handbrev den 14 januari om Raoul Wallenberg återopas.

1. Jag antar att Din fråga avser den del av Hirdmans brev som gäller vårt framtida agerande. Vad Hirdman skriver om Kalinsky, Kaplan och Bilder bygger väl i stor utsträckning på material som jag inte tagit del av.

Allmänt sett har väl också jag under årens lopp kommit att sätta allt flera frågetecken för Kalinskys tillförlitlighet och värde som Wallenberg-vittne, jfr mitt krypto 311 den 10 augusti 1984. Men som sagt, utan tillgång till den fullständiga akten vill jag inte uttala mig mera bestämt om Kalinsky, Kaplan och Bilder.

2. Hirdmans beskrivning av "vårt vetande om Raoul Wallenberg i Sovjetunionen" är, såvitt jag förstår, invändningsfri - i varje fall delar jag i stort hans bedömningar om de olika spårens hållfasthet (igen med reservationer att jag inte sysslat med ärendet annat än fläckvis de senaste dryga fyra åren).

3. Vårt framtid agerande.

Utan att kanske i detalj endossera Sven Hirdmans förslag

cc Ambassadör S. Hirdman, Tel Aviv

vill jag instämma i hans grundtanke. Du erinrar Dig kanske att några tjänstemän för två år sedan samlades ho Pierre Shori för, som det heter i Mikael Westerlinds uppteckning den 12 februari 1985, "samråd om frågans fortsatta behandling inom departementet". Enligt Westerlinds uppteckning sade jag då:

Leifland kommenterade resultatet av de hittillsvarande framställningarna visavi de sovjetiska myndigheterna och instämde i bedömningen av svårigheterna att efter en förnyad hänvändelse få verklig klarhet i fallet. Man måste på svensk sida hålla i minnet att bevis saknades för att Wallenberg var i livet efter utgången av 50-talet. Det var angeläget att vi själva visste var vi står i frågan. Det skulle med tiden bli allt svårare att begagna den vedertagna frasen om att Wallenberg lever.

Westerlinds uppteckning är - och kanske av naturliga skäl - försiktigare i ordvalet än vad jag själv var, se mina egna minnesanteckningar nedtecknade omedelbart efter sammanträdet. ./.

Jag kan inte se att jag skulle ha någon anledning att ändra vad jag sade för två år sedan, men jag har inget recept för hur denna allmänna attityd skall omsättas i praktisk politik, d.v.s. hur vi i framtiden skall agera vis-à-vis Moskva. Sven Hirdmans uppslag är säkert värt att fundera över.

Din tillfrågare

Leif Leifland

Leif/Leifland

Sammanträde hos P. Schori 31 jan. 1985 re R. Wallenberg

Tidpunkten måste någon gång komma då vi måste säga oss att sannolikheten för att R.W. lever är så liten att det kostar för mycket i form av belastning på våra relationer till Sovjet att fortsatt driva frågan - om vi inte gör det på grundval av nytt hållfast material.

En genomgång av materialet ger vid handen att vi, när det gäller tiden efter 1947, inte har något absolut 100 %-igt belägg för att R.W. varit i livet. Det mest intressanta spåret var Vladimir. Justitierådets granskning utmynnade i slutsatsen att R.W. med största sannolikhet varit i detta fängelse; men de säger också materialet inte har samma tyngd som vittnesutsagorna om Moskva-fängelserna 1945-47. Inte heller Nanna Svartz-spåret är helt entydigt. Senare spår - t.ex. Kalinsky och Kaplan - framstår inte som övertygande. Och generellt gäller att vi inte har några absolut säkra spår för tiden efter 1947 och att de mest intressanta av dessa spår avser uppgifterna som, om de är korrekta, skulle innebära att R.W. varit vid liv för mer än 20 år sedan.

Är R.W. fortfarande i livet (och då 72 år gammal)? Jag kan inte, vågar inte påstå att han inte skulle kunna vara i livet. Men jag menar att, allteftersom åren går utan att vi får nya säkra uppgifter, sannolikheten för att han fortfarande lever måste förefalla så liten att vi inte längre kan tillåta

att frågan skall belasta - ibland förgifta - våra relationer med Sovjet. Dessa relationer är komplicerade nog ändå till följd av de sovjetiska kränkningarna av vårt territorium, spionaffärer etc.

Allt detta innebär nu inte att vi skulle lägga ner fortsatt efterforskningsarbete - det måste vara vår målsättning att skapa definitiv klarhet om vad som hänt R.W. Alla nya spår måste alltså undersökas, och vi måste också borra vidare i spår som avser Moskva-fängelserna på 1940-talet, Vladimir etc. Men jag har svårt att se att det skulle ligga i våra långsiktiga intressen att ta upp frågan på nytt med den sovjetiska regeringen om vi inte får nya absolut hållfasta informationer.

1987-03-13

POL

Ex t:

kabs
polch
ch pol I
Julin, pol I
Carlsson, pol I

Inför samtal med Raoul Wallenbergs familj och före-
trädare för Wallenbergföreningen

1. Jag skulle i det här samtalet vilja ta upp följande
frågor:

- statsministerns kontakter med den sovjetiska ledningen i Wallenbergärendet
- ambassadör Nyströms utredning
- ett nytt vittnesmål
- regeringens slutsatser beträffande vårt fortsatta handlande

2. Statsministern hade under sitt besök i Moskva i april 1986 ett ingående samtal med den sovjetiska ledningen om Raoul Wallenberg. Det besked som då gavs från sovjetisk sida var, att man skulle företa en undersökning och återkomma.

Det skedde genom den sovjetiske ambassadörēn i Stockholm, som i ett samtal med statsministern den 31 juli 1986 meddelande, att en kompletterande kontroll visade, att Raoul Wallenberg avlidit i juli 1947 i Ljubljanka, sannolikt till följd av en hjärtinfarkt. Det fanns alltså ingenting nytt i det sovjetiska beskedet.

3. För att se om någonting nytt gick att utvinna ur det omfattande materialet i UD:s arkiv och för att pröva möjligheterna till fortsatt agerande tillkallade utrikesministern hösten 1985 ambassadör Rune Nyström som särskild utredningsman. Huvuddragen i Nyströms utredning är följande

Den enda bindande bevisning som enligt Nyströms uppfattning föreligger är vittnesmålen om Raoul Wallenbergs vistelse i Ljubljanka- och Lefortovskajafängelserna 1945-47 - vittnesmål, som på olika sätt, direkt och indirekt, styrkts av den sovjetiska regeringen själv. Uppgifterna om att Raoul Wallenberg senare än 1947 skulle ha befunnit sig i Vladimirfängelset bedömer Nyström som osäkrare.

Till grund för senare svenska framställningar låg som bekant vittnesmål från Avraham Kalinski och andrahandsuppgifter om Jan Kaplans iakttagelser. Kalinskis trovärdighet ifrågasätts av Nyström, som påpekar, att denne bevisligen företett förfalskade dokument. Kalinski tycks också enligt Nyström ha brukat Raoul Wallenbergs öde som ett instrument i en personlig vendetta mot Simon Wiesenthal och en annan person.

Andrahandsuppgifterna om Kaplans iakttagelser förtjänar enligt Nyström fortsatt uppmärksamhet, eftersom Kaplans släktingar förefaller trovärdiga.

Jag vill i detta sammanhang nämna, att vårt sändebud i Tel Aviv sedermera satt ett frågetecken även för Kaplanspåret. Han menar, att det brev från fru Kaplan som företetts av Kalinski, kan vara en förfalskning. Kaplans släkting i Israel kan av Kalinski ha förmåtts att ge felaktiga uppgifter.

Jag kan beträffande den resonerande delen av Nyströms utredning slutligen nämna, att han fäster uppmärksamheten vid vittnesmål om en före Stalins död i Ungern planerad rättegång för att kompromettera judiska intressen. Vid denna planerade rättegång skulle Raoul Wallenbergs person användas på något sätt.

4. De slutsatser Nyström drar beträffande vårt fortsatta agerande är följande:

- Våra möjligheter att med tillgängligt material eller genom egna undersökningar lösa frågan vad som hände Raoul Wallenberg är begränsade. Detta får dock inte föranleda att ärendet avskrivs.

- Det finns för närvarande inga ovedersägliga fakta som skulle kunna meddelas sovjetmyndigheterna och bidra till att på ett mer avgörande sätt föra frågan framåt. Det hindrar inte att vi bör fortsätta att ta upp Raoul Wallenbergs sak, både bilateralt och multilateralt.

- Om utvandringen från Sovjetunionen ökar, kan vissa sovjetmedborgare, inte minst oliktankande, utgöra intressanta intervjuobjekt. Även sovjetmedborgare, som utan tillstånd lämnat Sovjetunionen, kan här ha sitt intresse.

- Det är möjligt, att en utväxling i ett tidigt skede skulle ha varit möjlig. Detta är dock knappast fallet idag. Det finns ingen anledning att nu överväga mer drastiska initiativ såsom utväxling.

5. Jag vill tillägga, att vi noga övervägt, om ambassadör Nyströms utredning, vars innehåll och slutsatser jag redogjort för, skulle kunna frisläppas. Vi har då konstaterat, att den innehåller känsliga uppgifter om våra kontakter med Sovjetunionen efter 1969. Ett frisläppande skulle skada våra möjligheter att i framtiden genom sådana förtroliga kontakter

driva svenska intressen, i Wallenbergärendet och i andra frågor.

6. Jag vill, innan jag redovisar regeringens slutsatser, orientera om ett nytt vittnesmål, som framkommit efter den nyströmska utredningen. Vi har i Moskva haft två samtal med Emy Lorentsson, som under Madame Kollontays tid som ambassadör i Sverige och därefter var hushållerska och sekreterare åt Kollontay. Lorentsson uppger, att Kollontay troligen 1948, efter sin återkomst till Moskva, skulle ha fått uppgiften att Raoul Wallenberg avlidit 1947.

Ombedd att bekräfta att det verkligen var 1948 som Kollontay fick denna uppgift sade sig Lorentsson dock inte var alldeles säker.

Kollontay avled som bekant 1952. Emy Lorentsson är idag i 90-årsåldern, och inte minst av hänsyn till hennes egen person är det absolut nödvändigt, att det jag här nämnt om hennes vittnesmål inte når offentligheten.

7. Vilka slutsatser har då regeringen dragit efter ambassadör Nyströms utredning?

För det första kommer vi att undersöka om det går att skaffa kompletterande uppgifter om den före Stalins död planerade rättegången, vid vilken Raoul Wallenbergs person skulle användas.

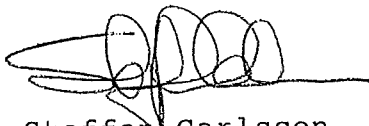
För det andra skall vi försöka fånga in vittnesmål från sovjetmedborgare, som kan ha något slags upplysningar om Raoul Wallenberg. Det gäller både medborgare som lämnat Sovjetunionen med myndigheternas tillstånd och medborgare som gjort det utan sådant tillstånd.

För det tredje har vi vidtagit åtgärder för att pröva Kaplanspårets bärighet.

För det fjärde måste vi undvika att ge Sovjetunionen ett intryck att vi handlägger Wallenbergfrågan på ett rutinmässigt sätt. Om vi fortsätter att vid varje kontakt med Sovjetunionen ta upp saken utan att ha något nytt att anföra, är risken att det uppfattas som en pliktmässig ritual. Vi bör istället klargöra, att vi inte anser frågan utagerad. Vi bör samtidigt understryka, att vi med all kraft kommer att fortsätta att följa upp varje nytt spår. Vi kommer, utan att med nödvändighet ta upp saken vid varje tillfälle, göra alla de framställningar som våra fortsatta efterforskningar ger anledning till.

8. Jag noterade, att i det brev jag fick före min avresa till Moskva den 5 mars underströk Nina Lagergren, att jag inte endast rutinmässigt borde ta upp Raoul Wallenbergs sak. Eftersom jag befarade, att det skulle ge just ett rutinmässigt intryck, om jag, efter statsministerns tunga framställning och det svar - förvisso helt otillfredsställande - som sedan erhållits på nytt skulle ta upp Raoul Wallenbergs fall utan att i sak ha något nytt att anföra, så avtrod jag från att göra detta.

Jag vill slutligen säga, att vi självfallet vill
hålla kontakt med familjen och Wallenbergföreningen
om våra fortsatta efterforskningar och framställningar.

Staffan Carlsson

87-11-18

RE WALLENBERG

A L F A

AMBASSADEN HAR NU LYCKATS FÅA KONTAKT MED ANNA BILDER SOM
UPPGER ATT HON INTE LAENGRE VET VAR ORIGNALET TILL BREVET FRAAN
MODERN DEN 14 JUNI 1979 FINNS. HON SKALL FRAAGA SINA NAERMASTE
ANHOERIGA OM DE HAR TAGIT HAND OM DET. BILDER FOEREFALLER OVILLIG
ATT HA NAAGON YTTERLIGARE KONTAKT MED AMBASSADEN I WALLENBERG-
AERENDET SOM HON MENAR BRINGAT OLYCKA OEVER FAMILJEN.
AATMINSTONE ANSER FADERN JAN KAPLAN ATT HANS UTRESA FRAAN SOVJET
FOERSENATS HAERIGENOM. FADERN LEVER NU I ISRAEL OCH AER SJUKLIG.
VI SKALL EMELLERTID AATERKOMMA TILL ANNA BILDER OM NAAGON VECKA
FOER ATT HOERA OM HON KAN FÅA FRAM DET EFTERFRAAGADE BREVET.

B E T A

KALINSKI HAR VARIT OANTRAEFFBAR UNDER EN LAENGRE TID. VISSA
UPPGIFTER GOER GAELLANDE ATT HAN AER I UTLANDET OCH ANDRA ATT
HAN AER SJUK. VI FORTSAETTER ATT SOEKA AEVEN HONOM.

BERGQUIST

*AMBASSADEN TEL AVIV

*****/TK

Wallenbergärendet

1983-04 22	
Avd	Grupp
P	2

Adress

Ambassaden TEL AVIV Dnr

Text

re Wallenbergärendet.

Om uppgiften stämmer att Jan Kaplan tillåtits utvandra och numera bor i Israel sjunker väl frågan om brevet från hans fru till dottern Anna Bilder i bakgrunden. Vi bör då i stället främst kunna inrikta oss på att få ett sammanträffande till stånd med Jan Kaplan för att få hans egen version av det påstådda mötet med Raoul Wallenberg i sjukavdelningen av Butyrkafängelset i Moskva år 1975. Tacksam Edra synpunkter på möjligheten att få träffa Jan Kaplan trots dottern Anna Bilders ovilja att ha ytterligare kontakter med ambassaden i ärendet.

CABINET

Dep Ubk 322 1983-04 350 bl å 50 ex

Ifylles av telegramexpeditören		
Avsändt den	Klockan	Sign
880622	14.40	ae

Wallenbergärendet

Avd

P

Grupp

2

Adress

Ambassaden MOSKVA Dnr

Text

Från Tham, pol I re Wallenbergärendet.

Ang tertio vill vi påpeka att Anna Bilder i juli 1988 till vår ambasad i Tel Aviv uppgivit att Jan Kaplan avlidit cirka fem månader tidigare, dvs i februari samma år.

CABINET

Ifylles av telegramexpeditören

Avsänd den

6/6

Klockan

20.25

Sign

7

Wallenbergärendet: Jan Kaplan

1989-08-30

Avd

P

Grupp

2

Adress

Ambassaden TEL AVIV

DNR.....

Text

Ech 213. Från Tham, Pol I för Bergquist re
Wallenbergärendet: Jan Kaplan.

Representant Wallenbergföreningen har i telefonsamtal den 30 augusti med vederbörande fått bekräftat att Jan Kaplan tyvärr aldrig tilläts lämna Sovjet.

CABINET

part in for R

off

MOSCOW TALKS ON RAOUL WALLENBERG

Tentative agenda October 16, 1989

- 1) Choice of language and other practical questions
- 2) Aim of meeting
- 3) Review of Swedish information
- 4) Review of Soviet information
- 5) Discussion
- 6) Plan for hearing of witnesses to Swedish information

LIST OF WITNESSES

Claudio de Mohr, Cultural Counsel of the Italian Embassy in Madrid, gave evidence at the Swedish Embassy in Cologne on January 21, 1956. He had been captured by Soviet troupes in September 1944 and taken to the Lefortovskaja prison in Moscow where he had knocking contacts with Raoul Wallenberg until April 1948.

Claudio de Mohr has passed away.

Roland Gottlieb, German citizen, living in Sweden. Consul at the German Embassy in Sofia, he was captured by the Russians in 1944, taken to Lefortovskaja. At the end of 1947 a co-prisoner informed him that Raoul Wallenberg was in Lefortovskaja.

A German, General Moser, imprisoned in Ljubljanka from Christmas 1947 to until Midsummer 1948, testifies that during this period a Swedish diplomat was placed in the same department of Ljubljanka as Moser himself.

Dr Menachim Melzer, born 1907 in Austria, was heard at the Swedish Embassy in Vienna on the 16th of April, 1974. He had moved to USSR because of unemployment in Austria and, after having finished his studies in the USSR, he had worked as a doctor in the Northern part of Ural. In summer 1948 he came to the labour camp of Chalmer-Ju, where he examined Raoul Wallenberg.

Dr Melzer died in 1978.

The Dane Morgens Carlsson reports that in February 1951 he was taken to the Butyrka prison, where he met Zoltan Rivo - Hungarian prof. of languages. Rivo told that one week around the New Year of 1951 he had shared his prison cell in Butyrka with a Swedish diplomat.

According to the Hungarian engineer Georg Libik, in Ljubljanka the Hungarian Horwath talked about having entered into knocking contact with a prisoner, who stated that his name was Wallenberg asking him, if and when he were set free, to inform Swedish authorities of his imprisonment.

Two Germans, H.T. Müller and C. Rehekampf (both unable to attend the hearing) have reported that in 1956, in the Vladimir prison they had been sharing their prison cell with a Georgian Gogoberidse, who had been there ever since 1945. He was exceedingly well informed as to the prominent prisoners of Vladimir. Gogoberidse thus reported that a considerable space of time - somewhere in 1948-1953 - Wallenberg had been kept in this prison. Gogoberidse had for some time been confined to the prison hospital. All prisoners whom the Russians were anxious to isolate, were kept there in a special section of the building. Wallenberg was among them.

Emil Brugger from Switzerland, reports that in the spring of 1 he was taken to the Vladimir prison. After a while he was transported to the prison hospital, where he had - in August 1954 - entered into knocking contact with a prisoner in the neighbouring cell who said that he was Wallenberg. First Secretary to the Swedish Legation in Budapest. He asked Brugger - if he were released - to report to some Swedish Consulate or Legation that he was not permitted to write of to receive letters.

Emil Brugger died some years ago.

 The French Major Lucien Gouazé reports that he had been kept in the Vladimir prison 1953 - 1958 and had shared his cell with Brugger, who had told him that while in the prison hospital probably in summer 1954 - he had had knocking contact with a prisoner stating that he was Raoul Wallenberg, formerly Swedish Consul in Budapest.

Upon his release - without delay - Gouazé informed the French Embassy in Moscow of Brugger's contact with the Swedish ex-Consul.

 An Austrian-desiring to have his name kept secret - reports that in the autumn 1953 he had been taken to the Vladimir pris

Some day in January of February 1954, having undergone an operation, he was put in a cell in the prison hospital. There he met a prisoner who told him that he had spent many years in solitary confinement and asked, in case he were set free, to report that he had been in contact with him, Wallenberg. In case he would forget this name, he just should say "a Swede from Budapest", and people would know him at once. Next morning the political officer of the prison had been angry finding the Austrian there, and ordered him instantly to be removed to another cell. Later he was requested to promise not to reveal his meeting with the Swede.

Abraham Kalinski, born in Poland, was captured in 1944 and spent 16 years in Soviet prisons. In 1951 it was the first time he heard about Raoul Wallenberg through the author Vendrovski, who had shared a cell with Wallenberg in the Verjne-Uralskaja prison. Kalinski was released from Vladimir on October 29, 1959 and reported to have seen Raoul Wallenberg 2 days prior to his release. Kalinski too is referring to Gogoberidse.

 Professor Nanna Svartz, Sweden, reports that in January 1961, attending a scientific congress in Moscow, she had been talking to an eminent Russian man of Science, Myasnikov, at his institute near Moscow. He told Prof. Svartz, that Wallenberg was in a mental asylum. Some time after this meeting Myasnikov, as he told her himself, was summoned to Chruschtschov and scolded by him, whereupon Myasnikov took back his statement. It is likely that at this time Chruschtschov ordered Raoul Wallenberg to be removed.

Anna Bilder representing her imprisoned father Jan Kaplan. Mrs Bilder, who lives in Israel, received a letter from her mother, still in the USSR, with a description of Jan Kaplan's meeting a Swede in the Butyrka prison, who had spent 30 years

in prison but still seemed healthy. Jan Kaplan was then punished and imprisoned again. That was in 1975.

According to the Swedish Foreign Office on 20/2-80 a former Soviet citizen - desiring to have his name kept secret - reports that his friend's father, a high-ranking KGB-officer, at an occasion in the latter's home in Moscow in the spring of 1978, in answer to a suggestion by the two young men "how about leaving this country" said "you must be very eager to come and see me at the Ljubljanka - there you will have plenty of time to make plans for the future. There is company too: a Swede has been sitting there for 34 years now."

Gunnar Rolfe, Latvian, now living in Sweden, was captured by the Russians in 1962, accused of anti-sovietic activity, sentenced to 15 years hard labour. He was an inmate in various prisons and camps and his cell mates were merely Soviet citizens but he remembers an episode from 1973 or 1974 in connection with a prison transport near the Javas village in Mordovia, when he met a man who proclaimed to have recently been cellmate with a Swedish diplomat, having been imprisoned for 28 years.

Additional comments Oct. 13, 1989

Abraham Kalinski managed to send postcards to his sister in Haifa, Israel, from the Vladimir prison, referring to Raoul Wallenberg as "a Swede who saved Jews in Rumania". (See photocopy of postcard).

Marvin Makinen, American, Professor of Biophysics, now living in Chicago, was prisoner in the Vladimir prison in 'Korpus 2' 1962-1963. From a coprisoner, Vaailij Vorobei, he heard that a Swede, called 'van den Berg', had been in Vladimir earlier, and had shared cell with a Latvian, Zigurds Dzidris Krūminš, who was geneally regarded as a 'stool pigeon', i. e. informer on other prisoners. Krumins had also shared cell with the American U2 pilot, Francis Powers, and after him with Makinen. Powers in his diary gave the following address for Krūminš: Aloya Komjaunatnes Ielā 133, Latvijas, PSR.

Makinen gave the following names of officers with whom he was in contact in the Vladimir prison:

Chief administrator: Kapitan Nikolaev
Officer in charge of Korpus 2: Lieutenant Juliaev
KGB-officers assigned to Makinen and Powers: Polkovnik
Shevtjenko,

assisted by Major Jakovitch.

Prison doctor: Elena Nikolajevna Butova 'X)

Josip Terelja, released 1987, also spend time in Korpus 2 in Vladimir, and there met an isolated prisoner in 1970, presumably Wallenberg but held under a different name. He also found a round table, "Tambuchka", with the name "Raoul Wallenberg Sweden" carved below the table top.

Nikolai Lalikov, imprisoned at the age of 14 in relation of the Katyn murder, in the Vladimir prison, Korpus 2 and said to be still there. He has informed a co-prisoner, now in the West, that in the late fifties he shared cell with Raoul Wallenberg. As far as we know, he is still in prison.

X) Dr Butova treated Raoul in the Vladimir prison around 1980. Her address, when retired:

Leninskaja ul 71
Vladimirskoj Obl.
Jurev Polskij

СТРАНА И МИР

DAS LAND UND DIE WELT

OUR COUNTRY AND THE WORLD

LE PAYS ET LE MONDE

EL PAIS Y EL MUNDO

В Комитет Рауля Валленберга
Стокгольм, Швеция

DAS LAND UND DIE WELT g.V.

Schwanthalerstr. 73/V
D-8000 München 2
Fed. Rep. of Germany

Tel. (089) 5305 14
Telex 5218017

Deutsche Bank München 33198 13
(BLZ 700 700 100)

Postgiroamt München 223981-804
(BLZ 700 100 80)

По Вашей просьбе мною изучен текст рапорта д-ра А.Л.Смольцова о смерти Р.Валленберга, включенный в текст "Памятной записки" Советского Правительства Правительству Швеции от 6 февраля 1957 г.

К сожалению, рапорт воспроизводится в перепечатанном виде, копия его (не говоря уж об оригинале) для исследования недоступна. Указано лишь, что рапорт - рукописный, нет никаких указаний, что он написан на бланке тюрьмы. Поэтому можно исходить в выводах только из внутренней непротиворечивости текста. В этой связи вызывает удивление следующее:

1. Начальник санчасти тюрьмы обращается с рапортом к министру через голову своего непосредственного начальника - начальника тюрьмы. Это является явным нарушением субординации и могло быть для служащего тюрьмы весьма опасным.

2. В подписи А.Смольцова подробно указано его звание, но отсутствует указание на то, начальником санчасти какой именно тюрьмы он является.

Оба эти несоответствия становятся понятными только в двух случаях:

1. "Рапорт Смольцова" - подделка, притом неумелая.

2. А.Смольцов помимо своей официальной должности имел еще одну - тайного агента, личного осведомителя министра Абакумова. В пользу этого предположения говорит пометка: "Доложил лично министру". Против этого, однако, имеется более серьезное соображение: документ тайного агента едва ли бы хранился "в архивах санитарной службы".

Для окончательных выводов требуется криминалистическое исследование оригинала рапорта. Однако целесообразно также провести проверку архивов не только тюрем, но и МВД (списки тайных агентов).

1.9.89

К.Любарский
Редактор

Редактор Кронид Любарский

Wolfartshauser Str. 68/III • 8000 München 70 • Tel. (89) 723 25 34

Editor Cronid Lubarsky

ГОД ИЗДАНИЯ

Издается 2 раза в месяц

Munich, 8.2.1981

TO THE WALLENBERG COMMITTEE

I got for the examination the Memorandum of the Soviet Government to the Government of Sweden of Feb.6, 1957, in Russian. I was asked to write my opinion on the report of Col.Smoltsov, included in this Memorandum.

Letting aside the later evidences on the fate of Wallenberg the report itself looks very similar except two points:

1.It's against the Soviet regulations and subordination that the head of the medical service of the prison sends a report directly to the Minister, not via the Head of prison. The Head of the Lubyian prison always was a top confidential person and it is difficult to understand that the correspondence or negotiation on such important question had place without him.

2.The form of Smoltsov signature is very suspicious. His title is written as following: "Head of the medical department of a prison Colonel of medical service Smoltsov", without more precise definiti WHAT prison it was. Of course, it is possible that in the secret co response between the familiar persons such a definition could be omitted, but it is very strange that at the same time Smoltsov used his full rank and the name of his official post.

Editor of the "USSR News Brief"

Dr.Cronid Lubarsky

Handläggare: Åke Peterson

Pol I/kr Martin Hallqvist/ik
1989-10-25

Utrikesdepartementet

Ex till:

a+b till Wallenberg-föreningen

urp 1989-10-25/ik

Re Wallenberg

✓ (\$ bil)

INK UTRIKESDEF			
Dnr...../.....			
1989-10-17			
Avg	Gr	LM	En
P	2		En

Ambassaden uppsöktes på eftermiddagen den 6 oktober av herr Vasilij Nikolajevitj Melnitjuk, född 22 december 1924 i Ivano-Frankovskaja obl. i Ukraina. Anledningen till besöket var ett löfte som Melnitjuk en gång på 1970-talet (1976 eller 1977) i Moskva givit doktor Kaplan som i telefon till sin dotter i Israel uppgivit att Wallenberg levde ännu vid mitten på 1970-talet. Rent konkret var löftet att "vid första, bästa tillfälle" för en svensk myndighet bekräfta att Kapla verkligen per telefon uppgivit att Wallenberg då levde. Melnitjuk hade själv som en gammal god vän från Gulag suttit i Kaplans våning vid tiden för dennes samtal med dottern. I och med detta besök på ambassaden hade Melnitjuk uppfyllt löftet och lämnade Belgrad. Av förklarliga skäl hade han inte kunnat söka upp svensk myndigheter i Sovjetunionen och detta var första gång en Melnitjuk lyckats uppsöka svensk myndighet utanför DSRU.

./.

./.

Melnitjuks berättelse, som i koncentrerad form återge härnadan, har nedtecknats och delvis inspelats på band av Örjan Landelius och Åke Peterson. Banden insänds härmed tillsammans med en del annat material som Melnitjuk inte hade behov av längre. Materialet synes främst ha medtagits och visats för att styrka Melnitjuk identitet och personliga bakgrund. Vid samtalen upp-

./..

trädde Melnitjuk hela tiden lugnt och något humorfyllt. Utan tecken på brådska väntade han i ca en timme i receptionen på att någon rysktalande person skulle bli tillgänglig. Melnitjuk ombads att berätta sin historia flera gånger och återgav ungefär likalydande varianter. De angivna tidpunkterna synes emellertid avvika från de skriftliga uppgifterna i frigivningsintygen. Detta får till stor del tillskrivas den svenska personalens bristande kunskaper i ryska och ukrainska. Melnitjuks uppgifter om och kontakter med Kaplan behöver inte vara påhittade även om det inte helt kan uteslutas. Vid åtminstone ett tillfälle uppgav nämligen Melnitjuk att han någon gång efter Kaplans telefonsamtal med dottern på radio (Radio Free Europe) hört om den uppståndelse hennes uppgifter vållat.

Melnitjuk om Kaplan

Melnitjuk var på besök hos Kaplan den dag som Kaplans dotter samtalade med fadern per telefon från Israel. Melnitjuk och Kaplan var vänner sedan Gulag-tiden. Vid tidpunkten för samtalet var Kaplan frigiven och bosatt i Moskva. Melnitjuk var också frigiven från lägret men förvisad till att bo i regionen Komi. Han hade dock tillstånd till tillfälligt besök i Moskva. Efter det att dottern spritt uppgiften om att fadern per telefon uppgivit att Wallenberg levde när Kaplan frigavs från lägret erfor Melnitjuk att myndigheterna (ej klart exakt vilka) ifrågasatt frigivningen av Kaplan. "Vem fattade beslut om frigivningen?" Efter cirka en till en och en halv vecka erfor Melnitjuk också att Kaplan skulle arresteras på nytt. Melnitjuk varnade Kaplan som snabbt lämnade Moskva och uppehöll sig ca ett år i Baku, då han arresterades på nytt. Innan Kaplan lämnade Moskva bad han Melnitjuk att vid

första tillfälle för svenska myndigheter bekräfta att vad han sagt på telefon till dottern var sant.

Kontakten med Kaplan

Melnitjuk hade lärt känna Kaplan i lägret Uchta (adress OS 3418 gor Uchta) där Melnitjuk befann sig omkring åren 1972-1977. Kaplan befann sig i ett annat läger, Rakpas, också i Komi ASSR, nära Mikulstanitsa 1000 km öster om Moskva. Kaplan tjänstgjorde som läkare och besökte regelbundet också lägret Uchta. Melnitjuk är till yrket tandtekniker och samarbetade med läkare och tandläkare i de olika lägren.

Melnitjuk uppgav att Kaplan redan under lägertiden berättat om Wallenberg.

Melnitjuks bakgrund

Vistelsen i lägret Uchta var för Melnitjuk tredje omgången. Första gången arresterades han 1950 och dömdes till lägervistelse 1951-1956. Tiden tillbringades då i Siktyvkar-området. Melnitjuk anklagades och dömdes för samröre med nationella element i Ukraina. Melnitjuk antydde att detta berott på att han under andra världskriget som 16-åring rest till Österrike där han erhöll arbete. Vid Sovjetunionens intåg befann sig Melnitjuk i den zon som kom att bli sovjetisk. Melnitjuk återfördes till hembyn. Han försökte dölja att han sökt sig till Österrike frivilligt.

Efter frigivningen 1956 erhöll Melnitjuk inte tillstånd att återvända till Ukraina utan arbetade som tandtekniker i Komi-området. 1959 arresterades han på nytt och satt i läger en till synes kortare period

Anledning okänd.

Anledningen till interneringen 1972, som varade till 1977, var att Melnitjuk anklagats för att bedriva illegal handel med bl a guld och andra metaller. Efter avtjänat straff förvisades Melnitjuk att med sin familj (hustru och en son) bo i Komi ASSR.

Familjen Melnitjuk bodde kvar i norra Ryssland till 1978 då familjen återvände till Ukraina, Ivano-frankovskaja ob, i närheten av Uzjgorod. Melnitjuk uppgav att detta tillgick så att först hustrun och sonen lyckades återskriva sig i den ukrainska hembygden. Maken medföljde i lönndom. Efter det han etablerade en del kontakter med olika lokala befattningshavare lyckades det således Melnitjuk att genom tandtekniker-tjänster kunna skriva sig på samma ort som övriga familjen.

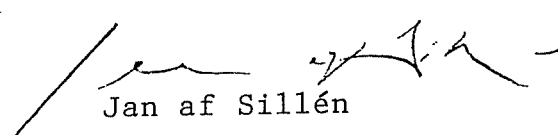
Melnitjuk dömdes 1984 på nytt till 3,5 års fängelse på grund av att han framhårdade i sin berättelse om Kaplan och dennes påstående om Wallenberg. Straffet avtjänades denna gång bl a i Dnepropetrovsk. Oavsett anklagelsepunkt anser sig Melnitjuk vid samtliga ovan relaterade tillfällen ha dömts av politiska skäl.

Resan till Jugoslavien

Anledningen till att Melnitjuk rest till Jugoslavien för att berätta sin historia är inte klarlagd. Klart är att hela familjen reste med och att Melnitjuk besökte ambassaden (utan hustruns vetskap) redan andra eller tredje dagen efter ankomsten till norra Jugoslavien (staden Subotica). Utresetillståndet erhöles genom övertalning och vänskapstjänster. Officiellt

skulle familjen resa med en grupp resenärer på turist resa till Dubrovnik. Vid sidan av flygbiljetter inköptes emellertid tågbiljetter som tog familjen till Subotica. Vad som hädanefter skulle hända med familjen framgick inte. Å ena sidan syntes Melnitjuk själv tillsammans med sonen vilja söka sig till Canada där man hade släktingar och där det finns en stor ukrainsk minoritet. Något vagt antydde Melnitjuk att han också kunde tänka sig att hamna i Sverige men ställde inga frågor huruvida detta var möjligt eller inte. Hustrun ville av allt att döma återvända till Sovjetunionen vilket Melnitjuk således inte helt uteslöt för egen del.

Melnitjuk lämnade ambassaden vid 19.00-tiden fredagen den 6 oktober. Efter drygt en vecka, tisdagen den 17 oktober sökte Melnitjuk åter upp ambassaden. Han berättade nu att han i mellantiden rest tillbaka med sin familj till Uzjgorod. För två dagar sedan blev han uppringd av en judisk vän som under återopande av ett TV-program som just då sänds med Wallenbergs syster varnade Melnitjuk för KGB. Melnitjuk beslutade sig omedelbart för att åter lämna Sovjetunionen vilket han lyckades med. Samtidigt beslagtogs emellertid vid den sovjetiska gränsen Melnitjuks utrikespass. Melnitjuk anlände till Belgrad tisdag morgon, synbarligen på sitt gamla inrikespass, och uppsökte omedelbart ambassaden. Efter ett kortare samtal varav framgick att Melnitjuk nu önskade söka asyl i Canada rekommenderades Melnitjuk att uppsöka UNHCR:s kontor.

Jan af Sillén

(Pol)

SPM

1989-10-30

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol I)
Kr Hallqvist/EL

Wallenberg-ärendet efter Wallenberg-föreningens besök
i Moskva

Varje gång man från svensk sida under de senaste decennierna officiellt tagit upp frågan om Raoul Wallenbergs öde har man från sovjetisk sida hänvisat till det svar som gavs den 6 februari 1957, nämligen att Wallenberg avlidit i juli 1947. Att Wallenberg hållits fängslad, samt att oriktiga uppgifter tidigare lämnats, har skyllts på den dåvarande säkerhetschefen Abakumov, som senare avrättades. Denna hänvisning till beskedet från 1957 gjordes t ex av vice utrikesminister Adamisjin - ansvarig för bl a MR-frågor - till ambassadör Berner i juni i år. Då gavs också beskedet att ännu en utredning, en ny genomgång av hela ärendet hade gjorts på begäran av Wallenberg-föreningen, - utan nya resultat. Adamisjin föreslog även Berner att i ärendet söka företräde hos KGB-chefen Krjutjkov. (Detta fick dock inte framstå som A:s förslag.)

Innan man på svensk sida hann besluta sig för en sådan hemställan fick Wallenberg-föreningen den 10 augusti via ambassadör Pankin en inbjudan att besöka Moskva för att träffa företrädare för utrikesministeriet och KGB. Man skulle diskutera frågan, men även få se fängelseläkaren Smoltsovs dokument från 1947 i original, där

det uppges att Wallenberg avlidit. De företrädare för föreningen som man på sovjetisk sida sagt sig vara beredd att ta emot, ordföranden Per Anger, sekreteraren Sonja Sonnenfeld, samt Wallenbergs halvsyskon Guy von Dardel och Nina Lagergren, accepterade detta som ett tillfälle att få till stånd en dialog med de sovjetiska myndigheterna.

Avresedagen bestämdes till söndagen den 15 oktober, och de fyra var beredda att stanna en vecka. Besöket föregicks av omfattande publicitet, både i Sverige (t ex i en artikelserie av Ingmar Lindmarker i SvD), i Sovjetunionen (t ex i en TV-intervju med Nina Lagergren), och internationellt, framför allt i västvärlden. Från officiellt sovjetiskt håll var man i olika uttalanden mån om att inte skapa alltför stora förväntningar inför besöket

Den 16 oktober ägde det första mötet rum på utrikesministeriet. Wallenberg-föreningens företrädare fick bl a träffa vice utrikesminister Nikiforov, Nordeuropachefen Uspenskij och vice KGB-chefen Pirojskov. Från ambassadens sida deltog tolken Dahnberg.

På sovjetisk sida sade man sig vara övertygad om att Wallenberg dog i juli 1947. Som förutskickats visade man upp Smoltsov-rapporten i vad som hävdades vara original. Föreningen fick behålla en kopia. I ett annat dokument, som också visades upp i föregivet original, sades det att Wallenberg arresterats 19 ^{januari} juni 1945 och kommit till Sovjetunionen från Budapest den 6 februari som sovjetisk krigsfånge. Även kopia av det fick behållas.

Till yttermera visso överlämnades föremål som man, liksom sistnämnda dokument, sade sig ha funnit då man gått igenom osorterat material på KGB den 22 september i år: Wallenbergs diplomatpass, anteckningsböcker, ungersk legitimation, tillståndsbevis, sedlar i olika valutor, en puderdosa. Allt hade tillhört Wallenberg.

Svenskarna sade sig dock ej vara övertygade av den sovjetiska bevisningen. I stället överlämnade man skriftliga uppgifter om en rad personer som vittnat - direkt eller indirekt - om att Wallenberg skulle vara i livet efter 1947. På sovjetisk sida lovade man kontrollera uppgifterna, ehuru man sade sig vara förvissad om att man inte skulle få fram något nytt.

Onsdagen den 18 oktober ägde nästa möte rum på MID, denna gång med Uspenskij och vicechefen vid nordeuropa-avdelningen Rymko. Sonnenfeld uppgav att en Carl-Gustaf Swingel, bosatt i Västberlin, under sextiotalet skulle ha haft kontakt med en representant för östblocket om en tänkbar utväxling av Wallenberg mot Stig Wennerström. Swingel vore beredd att per telefon till Uspenskij lämna uppgift om vem representanten i fråga var.

von Dardel bad att amerikanen Marvin Makinen, som suttit i Vladimir-fängelset 1962-63 och som hört av medfångar att en svensk "Von der Berg" suttit i hans cell före honom, skulle få visum per omgående för att följa med von Dardel till Vladimir-fängelset. Där skulle de båda gå igenom registreringskorten.

Fredagen den 20 oktober ägde det sista mötet på utrikesministeriet rum med hela kvartetten från Wallenberg-föreningen närvarande. På sovjetisk sida var alla från måndagens möte med, samt förre ambassadören Farafonov.

Sovjetsidan redogjorde för de resultat man hittills fått vid genomgång av de uppgifter föreningen presenterat på måndagen. Bl a hade man funnit dokument 1979 i vilka Jan Kaplan och hans hustru intygar att de aldrig haft med Wallenberg att göra. (Enligt bl a ett brev från fru Kaplan samma år till dottern i Israel skulle Kaplan i fängelsesjukhuset ha träffat en schweizare eller svensk vid namn Wallenberg, eller Valberg, i mitten på 70-talet.

Uspenskiij meddelade att han inte ringt Swingel i Berlin. Det vore den svenska sidans sak att ge namnet på östsidans representant i de förmenta förhandlingarna om en utväxling.

Farafonov anmärkte att "det är väl möjligt att Smoltsovs rapporten inte är helt och hållet att betrakta som juridiskt korrekt bevismaterial, men det är ju det enda dokument vi har som har något direkt med Wallenberg att göra".

von Dardel for till Vladimir måndagen den 23 oktober tillsammans med Sonnenfeld och Dahnberg samt en tolk från utrikesministeriet. (Anger och Lagergren for till Stockholm den 20 oktober.)

Man fick se ett antal registreringskort som begärdes från Dock fanns inte Wallenbergs, ej heller Makinens. Man bad endast att få se korten på personer som enligt det material man lämnat den 16 oktober skulle ha suttit i Vladimir-fängelset.

Avresedagen, onsdagen den 25 oktober, besökte von Dardel och Sonnenfeld tillsammans med Dahnberg utrikesministeriet, där de bl a träffade Rymko.

Från sovjetisk sida överlämnades diverse skriftligt material som styrkte vad man tidigare hade sagt, allt naturligtvis av för Wallenberg-föreningen "negativ" innebörd.

von Dardel bad att senare få återkomma till Vladimir tillsammans med Makinen. von Dardel frågade också om möjligheten att få tillgång till KGB:s centrala arkiv och åklagarämbetets arkiv. Han frågade också efter möjligheten att få se vissa fångars dossierer och Vladimir-fängelsets förteckning över fångkort. Sovjetsidan lovade återkomma.

Efter en diskussion om Smoltsov-rapportens autenticitet föreslog von Dardel att en internationell arbetsgrupp skulle bildas för att studera Wallenberg-frågan. I den skulle bl a ingå han själv, Sonnenfeld, Makinen och Sacharov. von Dardel sade sig även ha framfört idén till Adamisjin i Genève tidigare i år.

Rymkos reaktion var skeptisk men han lovade framföra förslaget till Adamisjin.

(Adamisjin sade sig i juni i samtal med Berner vara skeptisk till idén. Det kan tilläggas att Sacharov till Berner den 21 oktober sade att han inte anser en internationell kommission vara "lämplig för tillfället".)

Ambassaden i Moskva har den 21 oktober gjort en utvärdering av besöket. Att fyndet av Wallenbergs diplomatpass m m gjordes endast några veckor före besöket har medfört hävdar ambassaden, att man från sovjetisk sida inte kan avböja att företa fortsatta arkivforskningar. (Det kan här tilläggas att Uspenskij vid en presskonferens den 16 oktober uppgav att arkivundersökningarna ännu inte var helt avslutade.)

Ambassaden påpekar också den betydande exponering ärende fått i sovjetiska massmedia, bl a genom ytterligare en TV-intervju med Nina Lagergren.

Ambassaden förordar ungefär den reaktion som utrikesministern gav i sitt svar på riksdagsfråga den 24 oktober. Det var positivt att inbjuda föreningen, och en dialog har uppenbarligen kommit igång.

Ansträngningarna att söka klarhet i frågan bör fortsätta. Vi förväntar oss att man också på sovjetisk sida går vidare i arbetet "med större öppenhet än hittills". Ambassaden uttrycker sig mera preciserat: arkivgenomgången bör fortsätta "så länge det finns skuggan av en

chans att man skall kunna hitta något relevant dokument". Reservationerna kring Smoltsov-dokumentet och Gromykos memorandum kvarstår. Personer som kan ha något av intress att berätta hörs om så inte redan skett. Nya uppgifter bör granskas omgående. Framställningar att besöka läger eller fängelser bör tillmötesgå från sovjetisk sida.

Ambassaden menar också att vi bör överväga att delta i en teknisk analys av Smoltsov-papperet. Sovjetiska sidan har erbjudit sig att göra en egen analys. (I annat sammanhang uppger ambassaden att Sacharov anser att vi bör begära att själva få göra en analys.)

Ambassaden nämner också möjligheten att verka för att en internationell expertgrupp - utan regeringsmedverkan - undersöker materialet.

Ambassaden konstaterar slutligen att Wallenberg-föreninge egentligen inte haft något nytt att komma med, utom möjligen tesen om en eventuell utväxling Wennerström - Wallenberg.

Den 26 oktober besökte föreningens fyra Moskva-resenärer kabinettssekreteraren och polchefen (sedan Anger och Lagergren några dagar tidigare orienterat utrikesministern om besöket vid en middag för ungerske utrikesministern).

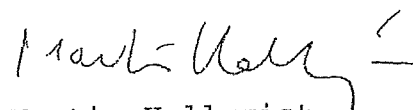
De fyra sade sig vara nöjda över att de fått tillfälle att komma till Moskva och diskutera frågor om Raoul Wallenberg. En dialog hade faktiskt kommit igång. Man tyckte sig ha märkt en vilja att göra sitt bästa från sovjetisk sida att snabbt nå resultat, ehuru man önskade att ryssarna skulle ändra sin utgångspunkt i sökandet, att de skulle utgå från, inte att Wallenberg är död, utan att han fortfarande är i livet. Man ville ha utrikesministerns hjälp med att under Moskva-besöket förmå ryssarna att överge sin negativa ståndpunkt.

Man önskade också att utrikesministern skulle stödja von Dardels önskemål att tillsammans med Makinen gå igenom fängelsearkiven i Vladimir och i andra fängelser.

Wallenberg-föreningen ville inte yrka på en undersökning av Smoltsov-dokumentet. Resultatet av en sådan vore inte nödvändigtvis till fördel för det fortsatta sökandet efter Raoul Wallenberg enligt Per Anger.

Föreningen önskar också att vi söker samband med vissa länders regeringar för att vinna ytterligare stöd i ansträngningarna.

Uppmärksamheten i sovjetiska massmedia, och det engagemang och intresse man sett hos många ryssar ansåg de fyra vara något mycket positivt. Det kändes som ett gemensamt svenskt-sovjetiskt intresse att vinna klarhet i Raoul Wallenbergs öde. Han har blivit en spjutspets, en symbol för de mänskliga rättigheterna, sade Nina Lagergren. Detta hade givit de fyra ytterligare stimulans att gå vidare i sitt enträgna arbete.

Martin Hallqvist

P S Hans Magnusson i Moskva har idag måndag meddelat att han var uppkallad till MR-handläggaren Babenkov på utrikesministeriet, som tydligen nu handlägger Wallenberg-ärendet. Han ville veta hur den svenska regeringen nu vill gå vidare. På sovjetisk sida var man villig granska alla uppgifter som överlämnades, om nödvändigt med gemensamma ansträngningar. Han underströk emellertid vikten av att det fortsatta arbetet inte bedrevs "under alltför vidlyftiga offentliga spekulationer". Sådana hade förekommit menade han, inför Wallenberg-föreningens besök.

Babekov hade också nämnt att det inom KGB:s arkiv liksom i diverse läger- och fängelsearkiv råder en "avsevärd oreda". Magnusson hade kommenterat detta så att det ju ökar möjligheten att finna ytterligare material.

Babekovs chef hade för övrigt på ambassadörens fråga häromdagen sagt att man nog på svensk sida kunde få låna Smoltsov-dokumentet för att göra en egen undersökning om man så önskade.

SVERIGES AMBASSAD

MOSKVA

1991-10-08

Kanslirådet Martin Hallqvist
Utrikesdepartementet

281/002

INKOM UD		
1991-10-11		
Avd P	Gr 2	Mål En I

Wallenbergärendet: Kalinskys vittnesmål avfärdas
(1 bil.)

Broder,

Undertecknad uppsöktes idag på ambassaden av den jugoslaviske affärsmannen Mladen Markovic, som uppgav sig sedan trettio år vara verksam i Sovjetunionen och permanent bosatt i Moskva. Markovic sade sig under många år varit personlig vän med RW-vittnet Abram (Arkadij) Kalinsky och dennes familj men önskade efter den senaste tidens skrivelser i RW-ärendet direkt till svenska myndigheter framföra vad han för några år sedan direkt meddelat den sovjetiska sidan (MID): Kalinsky var en äventyrare och knappast ett ord vad denne sagt om RW torde vara sant.

Markovic, som själv kortfattat återgav sin brokiga levnadshistoria, hade i Moskva vid ett tillfälle hjälpt Kalinsky med ett översättningsuppdrag och därvid blivit hans vän och förtrogne. Fram till

Kalinskys utresa till Israel (1974-75) hade denne aldrig fört RW på tal, även om de hade för vana att tala om det mesta. I väst hade han dock förstått att han kunde göra sig ett namn på fallet och tjäna en hel del pengar. Bland annat gjordes en film i USA på underlag av hans vittnesmål och i Israel utgavs hans självbiografi.

Kalinsky var bekant med Kaplan som dömts för spekulationsbrott och i ett försök att utverka utresetillstånd till Kaplan hävdade Kalinsky att denne hade suttit fängslad tillsammans med RW. Kaplans dotter Anja, bosatt i Israel, hade av Kalinsky övertalats att bekräfta detta inför västjournalister, med uträkningen att KGB skulle släppa Kaplan för att dementera historien. Anja hade själv berättat detta för Markovic 1988.

Den jugoslaviske affärsmannen hade också andra exempel på Kalinskys lögnaktighet, bl a rörande sitt uppdiktade giftermål med en känd rysk operasångerska, sitt eget födelsedatum o s v. För Markovic hade Kalinsky dock varit en intressant bekantskap, som vid sidan av sitt fabulerande också visade sig äga viktiga kontakter. Bl a var han nära bekant med förre inrikesministern Sjolochoy, som bl a hjälpte Kalinsky med utrikespass.

Trots den personliga vänskapen höll dock Kalinsky fram till sin död fast vid sitt vittnesmål rörande RW också i privata samtal med Markovic. Sin historia hade Markovic tidigare berättat för en APN-journalist, en MID-tjänsteman och den ukrainske dokumentörfilmaren Rodnjanskij. Ingen hade såvitt han visste dock offentliggjort uppgifterna.

Givetvis kan frågan ställas varför Markovic serverar oss berättelsen just i denna intensiva fas av RW-utredningen. Man får väl hoppas att hans ambition att avföra detta redan tidigare tveksamma vittnesmål från dagordningen är godhjärtad. För kontroll av sanningshalten föreslog Markovic att vi kontaktade de inblandade i enlighet med bilagd adresslista.

./.

Kersti Kallenberg

Björn Lyrvall

Björn Lyrvall

Bil t hbr Lyrvall-Hallqvist
1991-10-08

1. Kalinskys [✓]sista hustru:
Isabella, Landstrasser Gurtel 87/4/3, Wien,
Tel. 781 99 32
2. Kalinskys [✓]förra hustru:
Ljuda, Nahariya, Israel, tel. 4/929 387
Dottern Anna tel. 4/923 626
3. Kaplans dotter Anja, Tel Aviv
Tel. 052/551 652
03/245 846 arb.
4. Anjas make: Leonid Bilder, [✓]Neulerchenfeldergasse 12, Wien
Tel. 48 57 84

GH
18.10.91

se fränt sid 2:

①

ang sovjetisk irritation efter statsminister Ullstens skrivelse till ministerrådsordförande Kosygin 22 augusti 1979:

Statsminister Ullstens skrivelse väckte irritation på sovjetisk sida (jfr bifogade rapporter från Moskva och Stockholm)

1. 4.9.79 Zemkov till Lundvik: förvåning och irritation, formen häpnadsväckande, Sovjetunionen kunde inte acceptera att smutskastas av interna svenska valtaktiska motiv. Efter undersökningar hade Sovjet tre gånger givit svar att Wallenberg avlidit. Oacceptabelt att Sverige trodde mer på brottsling (Kaplan) än officiella sovjetiska uppgifter.

2. Irritation bekräftades av andra källor - Kosygin följde hårda linjen, vilket skulle avspeglas i kommande svenska svaret.

3. KGB-man bekräftat att Zemkov hade instruktion att uttala sig så skarpt mot Ullstens skrivelse. Zemkov hade förmodligen också egenintresse "stänga dossiern" inför hans eget förestående Stockholmsbesök.

4. I samband med detta (12 okt. 1979) tog Zemkov kabsekr Leifland åt sidan och upprepade sovjetisk förvåning och irritation. - Ni måste förstå att också sovjetiska regeringen har sin stolthet. Kaplan förklarat att han inte gjort några uttalanden om Wallenberg, brevet var förfälskning. Svenska regeringen måste låta bli begagna sig av skvaller, bli ansvarsfull (ännu inte svar på amerikansk demarche).

2

När Zemkov fick klart för sig att svenska regeringen inställd på att fortsätta undrade Zemkov hur länge man på svensk sida trodde man kunna fresta sovjetiskt tålamod?! På Leiflands hänvisning till att sovjetiska regeringen i ett decennium vilselett den svenska regeringen sade Zemkov:

- det var väl inte så märkligt att de sovjetiska myndigheterna tagit hand om Wallenberg i Budapest. Det förelåg starka indicier på att Wallenberg var amerikansk spion.

Leifland har i sin uppteckning kommenterat att Zemkov troligen förts in på spåret genom feltolkning, men att repliken var intressant - det var första gången som en ansvarig sovjetisk tjänsteman sagt att Wallenberg var misstänkt för spioneri för amerikansk räkning.

Vid senare tillfälle tillade Zemkov att en tjänsteman i State Department (Deputy Assistant Secretary Schultz) vid samtal med Zemkov vidgått att Wallenberg arbetat för den amerikanska underrättelsetjänsten.

CPM

1989-10-30

UTRIKESDEPARTEMENTET
Politiska avdelningen
Första enheten (Pol I)
Kr Hallqvist/EL

Wallenberg-ärendet efter Wallenberg-föreningens besök
i Moskva

Varje gång man från svensk sida under de senaste decennierna officiellt tagit upp frågan om Raoul Wallenbergs öde har man från sovjetisk sida hänvisat till det svar som gavs den 6 februari 1957, nämligen att Wallenberg avlidit i juli 1947. Att Wallenberg hållits fängslad, samt att oriktiga uppgifter tidigare lämnats, har skyllts på den dåvarande säkerhetschefen Abakumov, som senare avrättades. Denna hänvisning till beskedet från 1957 gjordes t ex av vice utrikesminister Adamisjin - ansvarig för bl a MR-frågor - till ambassadör Berner i juni i år. Då gavs också beskedet att ännu en utredning, en ny genomgång av hela ärendet hade gjorts på begäran av Wallenberg-föreningen - utan nya resultat. Adamisjin föreslog även Berner att i ärendet söka företräde hos KGB-chefen Krjutjkov. (Detta fick dock inte framstå som A:s förslag.)

Innan man på svensk sida hann besluta sig för en sådan hemställan fick Wallenberg-föreningen den 10 augusti via ambassadör Pankin en inbjudan att besöka Moskva för att träffa företrädare för utrikesministeriet och KGB. Man skulle diskutera frågan, men även få se fängelseläkaren Smoltsovs dokument från 1947 i original, där

det uppges att Wallenberg avlidit. De företrädare för föreningen som man på sovjetisk sida sagt sig vara beredd att ta emot, ordföranden Per Anger, sekreteraren Sonja Sonnenfeld, samt Wallenbergs halvsyskon Guy von Dardel och Nina Lagergren, accepterade detta som ett tillfälle att få till stånd en dialog med de sovjetiska myndigheterna.

Avresedagen bestämdes till söndagen den 15 oktober, och de fyra var beredda att stanna en vecka. Besöket föregicks av omfattande publicitet, både i Sverige (t ex i en artikelserie av Ingmar Lindmarker i SvD), i Sovjetunionen (t ex i en TV-intervju med Nina Lagergren), och internationellt, framför allt i västvärlden. Från officiellt sovjetiskt håll var man i olika uttalanden mån om att inte skapa alltför stora förväntningar inför besöket

Den 16 oktober ägde det första mötet rum på utrikesministeriet. Wallenberg-föreningens företrädare fick bl a träffa vice utrikesminister Nikiforov, Nordeuropachefen Uspenskij och vice KGB-chefen Pirosjkov. Från ambassadens sida deltog tolken Dahnberg.

På sovjetisk sida sade man sig vara övertygad om att Wallenberg dog i juli 1947. Som förutskickats visade man upp Smoltsov-rapporten i vad som hävdades vara original. Föreningen fick behålla en kopia. I ett annat dokument, som också visades upp i föregivet original, sades det att Wallenberg arresterats 19 ^{januari} juni 1945 och kommit till Sovjetunionen från Budapest den 6 februari som sovjetisk krigsfånge. Även kopia av det fick behållas.

Till yttermera visso överlämnades föremål som man, liksom sistnämnda dokument, sade sig ha funnit då man gått igenom osorterat material på KGB den 22 september i år: Wallenbergs diplomatpass, anteckningsböcker, ungersk legitimation, tillståndsbevis, sedlar i olika valutor, en puderdosa. Allt hade tillhört Wallenberg.

Svenskarna sade sig dock ej vara övertygade av den sovjetiska bevisningen. I stället överlämnade man skriftliga uppgifter om en rad personer som vittnat - direkt eller indirekt - om att Wallenberg skulle vara i livet efter 1947. På sovjetisk sida lovade man kontrollera uppgifterna, ehuru man sade sig vara förvissad om att man inte skulle få fram något nytt.

Onsdagen den 18 oktober ägde nästa möte rum på MID, denna gång med Uspenskij och vicechefen vid nordeuropavdelningen Rymko. Sonnenfeld uppgav att en Carl-Gustaf Swingel, bosatt i Västberlin, under sextiotalet skulle ha haft kontakt med en representant för östblocket om en tänkbar utväxling av Wallenberg mot Stig Wennerström. Swingel vore beredd att per telefon till Uspenskij lämna uppgift om vem representanten i fråga var.

von Dardel bad att amerikanen Marvin Makinen, som suttit i Vladimir-fängelset 1962-63 och som hört av medfångar att en svensk "Von der Berg" suttit i hans cell före honom, skulle få visum per omgående för att följa med von Dardel till Vladimir-fängelset. Där skulle de båda gå igenom registreringskorten.

Fredagen den 20 oktober ägde det sista mötet på utrikesministeriet rum med hela kvartetten från Wallenberg-föreningen närvarande. På sovjetisk sida var alla från måndagens möte med, samt förre ambassadören Farafonov.

Sovjetsidan redogjorde för de resultat man hittills fått vid genomgång av de uppgifter föreningen presenterat på måndagen. Bl a hade man funnit dokument 1979 i vilka Jan Kaplan och hans hustru intygar att de aldrig haft med Wallenberg att göra. (Enligt bl a ett brev från fru Kaplan samma år till dottern i Israel skulle Kaplan i fängelsesjukhuset ha träffat en schweizare eller svensk vid namn Wallenberg, eller Valberg, i mitten på 70-talet.

Uspenskij meddelade att han inte ringt Swingel i Berlin. Det vore den svenska sidans sak att ge namnet på östsidans representant i de förmenta förhandlingarna om en utväxling.

Farafonov anmärkte att "det är väl möjligt att Smoltsov-rapporten inte är helt och hållet att betrakta som juridiskt korrekt bevismaterial, men det är ju det enda dokument vi har som har något direkt med Wallenberg att göra".

von Dardel for till Vladimir måndagen den 23 oktober tillsammans med Sonnenfeld och Dahnberg samt en tolk från utrikesministeriet. (Anger och Lagergren for till Stockholm den 20 oktober.)

Man fick se ett antal registreringskort som begärdes fra Dock fanns inte Wallenbergs, ej heller Makinens. Man bad endast att få se korten på personer som enligt det material man lämnat den 16 oktober skulle ha suttit i Vladimir-fängelset.

Avresedagen, onsdagen den 25 oktober, besökte von Dardel och Sonnenfeld tillsammans med Dahnberg utrikesministeriet, där de bl a träffade Rymko.

Från sovjetisk sida överlämnades diverse skriftligt material som styrkte vad man tidigare hade sagt, allt naturligtvis av för Wallenberg-föreningen "negativ" innebörd.

von Dardel bad att senare få återkomma till Vladimir tillsammans med Makinen. von Dardel frågade också om möjligheten att få tillgång till KGB:s centrala arkiv och åklagarämbetets arkiv. Han frågade också efter möjligheten att få se vissa fångars dössier^{er} och Vladimir-fängelsets förteckning över fångkort. Sovjetsidan lovade återkomma.

Efter en diskussion om Smoltsov-rapportens autenticitet föreslog von Dardel att en internationell arbetsgrupp skulle bildas för att studera Wallenberg-frågan. I den skulle bl a ingå han själv, Sonnenfeld, Makinen och Sacharov. von Dardel sade sig även ha framfört idén till Adamisjin i Genève tidigare i år.

Rymkos reaktion var skeptisk men han lovade framföra förslaget till Adamisjin.

(Adamisjin sade sig i juni i samtal med Berner vara skeptisk till idén. Det kan tilläggas att Sacharov till Berner den 21 oktober sade att han inte anser en internationell kommission vara "lämplig för tillfället".)

Ambassaden i Moskva har den 21 oktober gjort en utvärdering av besöket. Att fyndet av Wallenbergs diplomatpass m m gjordes endast några veckor före besöket har medfört hävdar ambassaden, att man från sovjetisk sida inte kan avböja att företa fortsatta arkivforskningar. (Det kan här tilläggas att Uspenskij vid en presskonferens den 16 oktober uppgav att arkivundersökningarna ännu inte var helt avslutade.)

Ambassaden påpekar också den betydande exponering ärende fått i sovjetiska massmedia, bl a genom ytterligare en TV-intervju med Nina Lagergren.

Ambassaden förordar ungefär den reaktion som utrikesministern gav i sitt svar på riksdagsfråga den 24 oktober. Det var positivt att inbjuda föreningen, och en dialog har uppenbarligen kommit igång.

Ansträngningarna att söka klarhet i frågan bör fortsätta. Vi förväntar oss att man också på sovjetisk sida går vidare i arbetet "med större öppenhet än hittills". Ambassaden uttrycker sig mera preciserat: arkivgenomgången bör fortsätta "så länge det finns skuggan av en

chans att man skall kunna hitta något relevant dokument". Reservationerna kring Smoltsov-dokumentet och Gromykos memorandum kvarstår. Personer som kan ha något av intress att berätta hörs om så inte redan skett. Nya uppgifter bör granskas omgående. Framställningar att besöka läger eller fängelser bör tillmötesgå från sovjetisk sida.

Ambassaden menar också att vi bör överväga att delta i en teknisk analys av Smoltsov-papperet. Sovjetiska sidan har erbjudit sig att göra en egen analys. (I annat sammanhang uppger ambassaden att Sacharov anser att vi bör begära att själva få göra en analys.)

Ambassaden nämner också möjligheten att verka för att en internationell expertgrupp - utan regeringsmedverkan - undersöker materialet.

Ambassaden konstaterar slutligen att Wallenberg-föreninge egentligen inte haft något nytt att komma med, utom möjligen tesen om en eventuell utväxling Wennerström - Wallenberg.

Den 26 oktober besökte föreningens fyra Moskva-resenärer kabinettssekreteraren och polchefen (sedan Anger och Lagergren några dagar tidigare orienterat utrikesministern om besöket vid en middag för ungerske utrikesministern).

De fyra sade sig vara nöjda över att de fått tillfälle att komma till Moskva och diskutera frågor om Raoul Wallenberg. En dialog hade faktiskt kommit igång. Man tyckte sig ha märkt en vilja att göra sitt bästa från sovjetisk sida att snabbt nå resultat, ehuru man önskade att ryssarna skulle ändra sin utgångspunkt i sökandet, att de skulle utgå från, inte att Wallenberg är död, utan att han fortfarande är i livet. Man ville ha utrikesministerns hjälp med att under Moskva-besöket förmå ryssarna att överge sin negativa ståndpunkt.

SVERIGES AMBASSAD

1989 10 17

nr 188

BELGRAD

Handläggare: Åke Peterson

Pol I/kr Martin Hallqvist/ik
1989-10-25

Utrikesdepartementet

Ex till:

a+b till Wallenberg-föreningen

WP 1989-10-25/il

Re Wallenberg

✓ (\$ bil)

INK UTRIKESDEF		
Dnr...../.....		
1989-10-17		
Avd	Gr	Enk
P	2	Enk

Ambassaden uppsöktes på eftermiddagen den 6 oktober av herr Vasiliј Nikolajevitј Melnitjuk, född 22 december 1924 i Ivano-Frankovskaja obl. i Ukraina. Anledningen till besöket var ett löfte som Melnitjuk en gång på 1970-talet (1976 eller 1977) i Moskva givit doktor Kaplan som i telefon till sin dotter i Israel uppgivit att Wallenberg levde ännu vid mitten på 1970 talet. Rent konkret var löftet att "vid första, bästa tillfälle" för en svensk myndighet bekräfta att Kapla verkligen per telefon uppgivit att Wallenberg då levde. Melnitjuk hade själv som en gammal god vän från Gulag suttit i Kaplans våning vid tiden för dennes samtal med dottern. I och med detta besök på ambassaden hade Melnitjuk uppfyllt löftet och lämnade Belgrad. Av förklarliga skäl hade han inte kunnat söka upp svensk myndigheter i Sovjetunionen och detta var första gång en Melnitjuk lyckats uppsöka svensk myndighet utanför DSRU.

./.

./.

Melnitjuks berättelse, som i koncentrerad form återge härnadan, har nedtecknats och delvis inspelats på band av Örjan Landelius och Åke Peterson. Banden insänds härmed tillsammans med en del annat material som Melnitjuk inte hade behov av längre. Materialet synes främst ha medtagits och visats för att styrka Melnitjuk identitet och personliga bakgrund. Vid samtalen upp-

./..

trädde Melnitjuk hela tiden lugnt och något humorfyllt. Utan tecken på brådska väntade han i ca en timme i receptionen på att någon rysktalande person skulle bli tillgänglig. Melnitjuk ombads att berätta sin historia flera gånger och återgav ungefär likalydande varianter. De angivna tidpunkterna synes emellertid avvika från de skriftliga uppgifterna i frigivningsintygen. Detta får till stor del tillskrivas den svenska personalens bristande kunskaper i ryska och ukrainska. Melnitjuks uppgifter om och kontakter med Kaplan behöver inte vara påhittade äver om det inte helt kan uteslutas. Vid åtminstone ett tillfälle uppgav nämligen Melnitjuk att han någon gång efter Kaplans telefonsamtal med dottern på radio (Radio Free Europe) hört om den uppståndelse hennes uppgifter vållat.

Melnitjuk om Kaplan

Melnitjuk var på besök hos Kaplan den dag som Kaplans dotter samtalade med fadern per telefon från Israel. Melnitjuk och Kaplan var vänner sedan Gulag-tiden. Vid tidpunkten för samtalet var Kaplan frigiven och bosatt i Moskva. Melnitjuk var också frigiven från lägret men förvisad till att bo i regionen Komi. Han hade dock tillstånd till tillfälligt besök i Moskva. Efter det att dottern spritt uppgiften om att fadern per telefon uppgivit att Wallenberg levde när Kaplan frigavs från lägret erfor Melnitjuk att myndigheterna (ej klart exakt vilka) ifrågasatt frigivningen av Kaplan. "Vem fattade beslut om frigivningen?" Efter cirka en till en och en halv vecka erfor Melnitjuk också att Kaplan skulle arresteras på nytt. Melnitjuk varnade Kaplan som snabbt lämnade Moskva och uppehöll sig ca ett år i Baku, då han arresterades på nytt. Innan Kaplan lämnade Moskva bad han Melnitjuk att vid

första tillfälle för svenska myndigheter bekräfta att vad han sagt på telefon till dottern var sant.

Kontakten med Kaplan

Melnitjuk hade lärt känna Kaplan i lägret Uchta (adress OS 3418 gor Uchta) där Melnitjuk befann sig omkring åren 1972-1977. Kaplan befann sig i ett annat läger, Rakpas, också i Komi ASSR, nära Mikulstanitsa 1000 km öster om Moskva. Kaplan tjänstgjorde som läka och besökte regelbundet också lägret Uchta. Melnitjuk är till yrket tandtekniker och samarbetade med läkare och tandläkare i de olika lägren.

Melnitjuk uppgav att Kaplan redan under lägertiden berättat om Wallenberg.

Melnitjuks bakgrund

Vistelsen i lägret Uchta var för Melnitjuk tredje omgången. Första gången arresterades han 1950 och dömdes till lägervistelse 1951-1956. Tiden tillbringades då i Siktyvkar-området. Melnitjuk anklagades och dömdes för samröre med nationella element i Ukraina. Melnitjuk antydde att detta berott på att han under andra världskriget som 16-åring rest till Österrike där han erhöll arbete. Vid Sovjetunionens intåg befann sig Melnitjuk i den zon som kom att bli sovjetisk. Melnitjuk återfördes till hembyn. Han försökte dölja att han sökt sig till Österrike frivilligt.

Efter frigivningen 1956 erhöll Melnitjuk inte tillstånd att återvända till Ukraina utan arbetade som tandtekniker i Komi-området. 1959 arresterades han på nytt och satt i läger en till synes kortare period

Anledning okänd.

Anledningen till interneringen 1972, som varade till 1977, var att Melnitjuk anklagats för att bedriva illegal handel med bl a guld och andra metaller. Efter avtjänat straff förvisades Melnitjuk att med sin familj (hustru och en son) bo i Komi ASSR.

Familjen Melnitjuk bodde kvar i norra Ryssland till 1978 då familjen återvände till Ukraina, Ivano-frankovskaja ob, i närheten av Uzjgorod. Melnitjuk uppgav att detta tillgick så att först hustrun och sonen lyckades återskriva sig i den ukrainska hembygden. Maken medföljde i lönnedom. Efter det han etablerade en del kontakter med olika lokala befattningshavare lyckades det således Melnitjuk att genom tandtekniker-tjänster kunna skriva sig på samma ort som övriga familjen.

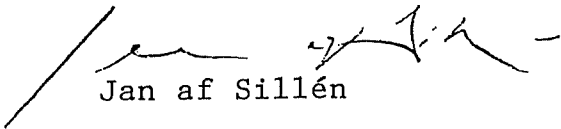
Melnitjuk dömdes 1984 på nytt till 3,5 års fängelse på grund av att han framhårdade i sin berättelse om Kaplan och dennes påstående om Wallenberg. Straffet avtjänades denna gång bl a i Dnepropetrovsk. Oavsett anklagelsepunkt anser sig Melnitjuk vid samtliga ovan relaterade tillfällen ha dömts av politiska skäl.

Resan till Jugoslavien

Anledningen till att Melnitjuk rest till Jugoslavien för att berätta sin historia är inte klarlagd. Klart är att hela familjen reste med och att Melnitjuk besökte ambassaden (utan hustruns vetskap) redan andra eller tredje dagen efter ankomsten till norra Jugoslavien (staden Subotica). Utresetillståndet erhöles genom övertalning och vänskapstjänster. Officiellt

skulle familjen resa med en grupp resenärer på turist resa till Dubrovnik. Vid sidan av flygbiljetter inköptes emellertid tågbiljetter som tog familjen till Subotica. Vad som hädanefter skulle hända med familjen framgick inte. Å ena sidan syntes Melnitjuk själv tillsammans med sonen vilja söka sig till Canada där man hade släktingar och där det finns en stor ukrainsk minoritet. Något vagt antydde Melnitjuk att han också kunde tänka sig att hamna i Sverige men ställde inga frågor huruvida detta var möjligt eller inte. Hustrun ville av allt att döma återvända till Sovjetunionen vilket Melnitjuk således inte helt uteslöt för egen del.

Melnitjuk lämnade ambassaden vid 19.00-tiden fredagen den 6 oktober. Efter drygt en vecka, tisdagen den 17 oktober sökte Melnitjuk åter upp ambassaden. Han berättade nu att han i mellantiden rest tillbaka med sin familj till Uzjgorod. För två dagar sedan blev han uppringd av en judisk vän som under återopande av ett TV-program som just då sänds med Wallenbergs syster varnade Melnitjuk för KGB. Melnitjuk beslutade sig omedelbart för att åter lämna Sovjetunionen vilken han lyckades med. Samtidigt beslagtogs emellertid vid den sovjetiska gränsen Melnitjuks utrikespass. Melnitjuk anlände till Belgrad tisdag morgon, synbarligen på sitt gamla inrikespass, och uppsökte omedelbart ambassaden. Efter ett kortare samtal varav framgick att Melnitjuk nu önskade söka asyl i Canada rekommenderades Melnitjuk att uppsöka UNHCR:s kontor.

Jan af Sillén

FRU S. GAV EN BESKRIVNING AV TILLVARON I
LAAGERARKIPELAGEN KRING STATIONEN SUCHOBEZVODNOJE.
(SOM AATERFINNS I MIN RYSKA ATLAS FRAAN 1955) I
NORRA GORKOVSKAJA OBLAST, SOM FOELJDE KLASSISKA
GULAGLINJER. EFTER STALINS DOED FOERBAETTRADES
FAANGARNAS SITUATION EFTERHAND, OCH DE FICK
MÖJLIGHET TILL VISS YRKESUTBILDNING, TILLGAANG TILL
BIBLIOTEK OCH T.O.M. VISSA KONTAKTER MED
GRANNLAEGREN.

I HENNES LAEGER PLACERADES I NOVEMBER 1954 EN
OESTERRIKARE VID NAMN WILHELM FERSCHIETZ, SOM ANGAV
SIN ADRESS I WIEN SOM JOHANNGASSE 15, IV. BEZIRK.
(PAA MIN FRAAGA HUR DET KUNDE KOMMA SIG ATT EN MAN
SATTS I ETT KVINNOLAEGER SADE FRU S ATT DET HADE DE-
ALLA FOERUNDRAT SIG OEVER MEN INGEN VISSTE VARFOER.)
FERSCHIETZ, SOM SAGT SIG RAEKNA MED ATT BLI FRI-
GIVEN DEN 10.2.1955, HADE BETT KVINNORNA VIA SINA AV
DE KRIMINELLA FAANGARNA FOERMEDLADE KONTAKTER HOERA
SIG FOER I MANSLAEGRET INTILL OM EN RAOUL WALLENBERG
FUNNES DAER. DE HADE TIDIGARE VARIT TILLSAMMANS I
ETT LAEGER UPPE I NORR, OCH FERSCHIETZ VILLE GAERNA
VETA VAD DET BLIVIT AV HONOM. WALLENBERG VAR SVENSK
OCH HADE ARBETAT PAA EN AMBASSAD, HADE HAN SAGT.

DET VAR FOERSTA GAANGEN FRU S. HOERT TALAS OM R.W.
FERSCHIETZ AVLED, EMELLERTID FOERE FRIGIVNINGEN UNDER
EGENDOMLIGA OMSTAENDIGHETER. DAGEN FOERE HADE HAN
UPPSOEKTS AV EN SJUKSKOTERSKA, SOM SAGT ATT HAN
SKULLE FAA EN SPRUTA FOER ATT VARA FRISK OCH STARK
DAA HAN FRIGAVS. NAESTA MORGON HADE HAN VARIT DOED.
VAR DET FOER ATT HAN VETAT FOER MYCKET OM R.W.
FRAAGADE SIG NU FRU S.

I SEPTEMBER 1955 ARRANGERADES FOER FOERSTA GAANGEN
ETT BESOEK AV EN FOLKLOREGRUPP FRAAN MANSLAEGER NR
6, I VILKEN INGICK FOERETRAEDARE FOER EN RAD OLIKA
NATIONALITETER SAASOM UKRAINARE, BALTER, POLACKER
M.FL. DE HADE MARSCHERAT FRAM TILL LAEGRET
SJUNGANDE, OCH NAER PORTARNA OEPPNADES TAAGADE DE IN
MED UKRAINARNA I SPETSEN. PAA AVSTAAND HADE DE SETT
FRISKA UT, MEN PAA NAERA HAALL HADE INTRYCKET BLIVIT
ETT ANNAT. MAANGA HADE HAFT DEN MAERKLIGA BRUNA
FAERG SOM BLEV FOELJDEN AV ETT HAART LIV I ARKTISKT
KLIMAT. SAERSKILT STOLTA OCH SJAEVMEDETNA HADE
LITAUERNA VARIT, DE VAEGRAD LAATA SIG KNAECKAS. DE
LITAUISKA KVINNORNA RAEKNADE FRU S. SOM EN AV DE
SINA, TY HON SAAG UT SOM EN LITAUISKA (ROEDBLOND,
BLAA OEGON), INTE SOM EN UKRAINSKA, MENADE DE.
KVINNORNA HADE FAATT KLAE UPP SIG I KLAENNINGAR DE
SJAEVVA SYTT, OCH FOTOGRAFERING HADE VARIT
TILLAATEN. (HON VISADE FOTOGRAFIER AV SIG SJAEV OCH
VAENINNORNA I LAEGRET.) MAN HADE SAMLATS I DEN STORA
SAMLINGSSALEN OCH HAFT TILLFAELLE ATT DAER BEKANTA
SIG MED VARANDRA. UKRAINARNA HADE FRAMTRAETT FOERST
MED SITT PROGRAM OCH SJUNGIT UNDER LEDNING AV
PRAESTEN MICHAIL LITVINENKO, IDAG KOERLEDARE VID
KATEDRALEN I KIEV. EN ANNAN UKRAINARE SOM VARIT MED
HETTE MICHAIL VITER (FONETISK STAVNING) OCH HAN HADE
EN KUSIN I CANADA SOM VAR PARLAMENTSLEDAMOT DAER OCH
HETTE ANDREW VITER. YTTERLIGARE EN ANNAN NAERVARANDE

(SOM AATERFINNS I MIN RYSKA ATLAS FRAAN 1955) I NORRA GORKOVSKAJA OBLAST, SOM FOELJDE KLASSISKA GULAGLINJER. EFTER STALINS DOED FOERBAETTRADES FAANGARNAS SITUATION EFTERHAND, OCH DE FICK MOEJLIGHET TILL VISS YRKESUTBILDNING, TILLGAANG TILL BIBLIOTEK OCH T.O.M. VISSA KONTAKTER MED GRANNLAEGREN. (2)

I HENNES LAEGER PLACERADES I NOVEMBER 1954 EN OESTERRIKARE VID NAMN WILHELM FERSCHIETZ, SOM ANGAV SIN ADRESS I WIEN SOM JOHANNGASSE 15, IV. BEZIRK. (PAA MIN FRAAGA HUR DET KUNDE KOMMA SIG ATT EN MAN SATTS I ETT KVINNOLAEGER SADE FRU S ATT DET HADE DE ALLA FOERUNDRAT SIG OEVER MEN INGEN VISSTE VARFOER.) FERSCHIETZ, SOM SAGT SIG RAEKNA MED ATT BLI FRIGIVEN DEN 10.2.1955, HADE BETT KVINNORNA VIA SINA AV DE KRIMINELLA FAANGARNA FOERMEDLADE KONTAKTER HOERA SIG FOER I MANSLAEGRET INTILL OM EN RAOUL WALLENBERG FUNNES DAER. DE HADE TIDIGARE VARIT TILLSAMMANS I ETT LAEGER UPPE I NORR, OCH FERSCHIETZ VILLE GAERNA VETA VAD DET BLIVIT AV HONOM. WALLENBERG VAR SVENSK OCH HADE ARBETAT PAA EN AMBASSAD, HADE HAN SAGT.

DET VAR FOERSTA GAANGEN FRU S. HOERT TALAS OM R.W. FERSCHIETZ AVLED, EMELLERTID FOERE FRIGIVNINGEN UNDER EGENDOMLIGA OMSTAENDIGHETER. DAGEN FOERE HADE HAN UPPSOEKTS AV EN SJUKSKOTERSKA, SOM SAGT ATT HAN SKULLE FAA EN SPRUTA FOER ATT VARA FRISK OCH STARK DAA HAN FRIGAVS. NAESTA MORGON HADE HAN VARIT DOED. VAR DET FOER ATT HAN VETAT FOER MYCKET OM R.W. FRAAGADE SIG NU FRU S.

I SEPTEMBER 1955 ARRANGERADES FOER FOERSTA GAANGEN ETT BESOEK AV EN FOLKLOREGRUPP FRAAN MANSLAEGER NR 6, I VILKEN INGICK FOERETRAEDARE FOER EN RAD OLIKA NATIONALITETER SAASOM UKRAINARE, BALTER, POLACKER M.FL. DE HADE MARSCHERAT FRAM TILL LAEGRET SJUNGANDE, OCH NAER PORTARNA OEPPNADES TAAGADE DE IN MED UKRAINARNA I SPETSEN. PAA AVSTAAND HADE DE SETT FRISKA UT, MEN PAA NAERA HAALL HADE INTRYCKET BLIVIT ETT ANNAT. MAANGA HADE HAFT DEN MAERKLIGA BRUNA FAERG SOM BLEV FOELJDEN AV ETT HAART LIV I ARKTISKT KLIMAT. SAERSKILT STOLTA OCH SJAEVMEDETNA HADE LITAUERNA VARIT, DE VAEGRADE LAATA SIG KNAECKAS. DE LITAUISKA KVINNORNA RAEKNADE FRU S. SOM EN AV DE SINA, TY HON SAAG UT SOM EN LITAUISKA (ROEDBLOND, BLAA OEGON), INTE SOM EN UKRAINSKA, MENADE DE. KVINNORNA HADE FAATT KLAE UPP SIG I KLAENNINGAR DE SJAEVVA SYTT, OCH FOTOGRAFERING HADE VARIT TILLAATEN. (HON VISADE FOTOGRAFER AV SIG SJAEV OCH VAENINNORNA I LAEGRET.) MAN HADE SAMLATS I DEN STORA SAMLINGSSALEN OCH HAFT TILLFAELLE ATT DAER BEKANTA SIG MED VARANDRA. UKRAINARNA HADE FRAMTRAETT FOERST MED SITT PROGRAM OCH SJUNGIT UNDER LEDNING AV PRAESTEN MICHAEL LITVINENKO, IDAG KOERLEDARE VID KATEDRALEN I KIEV. EN ANNAN UKRAINARE SOM VARIT MED HETTE MICHAEL VITER (FONETISK STAVNING) OCH HAN HADE EN KUSIN I CANADA SOM VAR PARLAMENTSLEDAMOT DAER OCH HETTE ANDREW VITER. YTTERLIGARE EN ANNAN NAERVERANDE

HADE VARIT DEN UKRAINSK-KATOLSKE PRAESTEN DMITRIJ
DIDUCH. FRU S. HADE FRAAGAT LITVINENKO OM HAN KAENDE
 TILL R.W. OCH FAATT TILL SVAR ATT HAN HOERT NAAGOT
 OM EN SVENSK MEN INTE HAFT DIREKT KONTAKT TY SOM
 ORTODOX PRAEST HOELL HAN SIG TILL SINA TROSFRAENDER.
 SVENSKAR HAENFOERDES SOWIESO TIL L BALTERNA SOM AV
 RYSSARNA ALLA KALLADES FOER LITOVTSY, LITAUER.
 KONSERTEN FORTSATTE, OCH MEDAN FRU S. PRATADE MED
 SINA LANDSMAEN HADE DET TILLKAENNAGIVITS ATT "NU
 SPELAR RAULIS VALLENBERGIS". HON HADE HAJAT TILL OCH
 NOGA BETRAKTAT DEN MAN SOM KOM UPP PAA SCENEN. HAN
 HADE VARIT AV MEDELLAENGD, HAARET MOERKT MEN REDAN
 GRAASPRAENGT. ANSIKTET HADE VARIT SORGSET SOM OM HAN
 VARIT MYCKET BETRYCKT, VERLOREN. HAN HADE SPELAT
 DRAGSPEL, OCH FRU S. HADE FRAPPERATS AV ATT HAN
 SPELAT TYSKA MELODIER AV VILKA HON KAENDE IGEN
 MAANGA SAASOM HEIMAT, DEINE STERNE LEUCHTEN WIE
 DIAMANTEN - WO DIE NORDWELLEN TRAGEN AM STRAND - IN
 DER NACHT IST DER MENSCH NICHT GERN ALLEIN - LILI
 MARLEN - OLIKA ZARAH LEANDER-MELODIER - LA PALOMA.
 SLUTLIGEN HADE HAN REST SIG UPP OCH SPELAT SCHUMANNS
 AVE MARIA SAMT YTTERLIGARE EN OKAEND AVE MARIA OCH
 AVSLUTAT MED VAD HON ANTOG VAR EN PSALM. ALLA BALTER
 STOD UPP OCH SJOENG MED OCH HADE TAARAR I OEGONEN.
 FRU S. HADE FUNNIT DET MAERKLIGT ATT EN LITAUER
 SPELADE TYSKA MELODIER, MEN HENNES UKRAINSKA VAENNER
 HADE SAGT ATT HAN INTE VAR LITAUER UTAN SVENSK,
 HETTE INTE RAULIS VALLENBERGIS UTAN RAOUL WALLENBERG
 OCH HADE KOMMIT TILL DEM EFTER STALINS DOED. HAN
 HADE LAERT SIG ATT SPELA DRAGSPEL BARA FOER ATT FAA
 VARA MED OCH SPELA I KVINNOLAEGRET. SAA KOM ANDRA
 UKRAINSKA FLICKOR OCH DROG IVAEG MED KARLARN, OCH
 FRU S. BLEV STAAENDE VID ESTRADEN. R.W. KOM FOERBI
 MED EN UNG MAN, DE VAR BAADA KLAEDDA I KOSTYM OCH
 TALADE TYSKA MED VARANDRA. DAA DE PASSERADE HENNE
 STANNADE R.W. OCH SADE TITTA, HON LIKNAR JU KRISTINA
 SOEDERBAUM, VILKET BLEV UPPTAKTEN TILL ETT SAMTAL
 MED HONOM OCH DEN UNGE MANNEN, SOM VAR LITAUER OCH
 HETTE OSKAR. MAN GICK OEVER TILL EN BARACK SOM
 STAELLTS TILL MAENNENS FOERFOGANDE FOER ATT R.W.
 BEHOEVDE VILA SIG. HAN LADE SIG NER OCH HOELL
 HAENDERNA OEVER HJAERTAT. HAN FRAAGADE VARIFRAAN HON
 KOM, OCH HON BERAETTADE OM SINA UPPELEVELSER OCH ATT
 HON VARIT I TYSK TJAENST. EFTER DETTA VILLE HAN INTE
 FORTSAETTA SAMTALET, OCH HON FOEREBRAADDE SIG ATT
 HON VARIT DUM NOG ATT BERAETTA SOM SIN TYSKA
 BAKGRUND, KLART ATT R.W. INTE VILLE HA MED EN SAADAN
 MAENNISKA ATT GOERA. NAER HON BERAETTAT OM
 FERSCHIETZ HADE HAN DOCK LYSTRAT OCH VAENT SIG MOT
 HENNE IGEN. MEN OSKAR HOELL HENNES HAENDER OCH SADE:
 TALA MED MIG ISTAELLET, R.W. AER SJUK OCH LEDSEN
 FOER ATT MAN FOERT BORT HANS BAESTA VAEN, OCKSAA EN
 SVENSK. OSKAR HADE OCKSAA BERAETTAT ATT R.W. HAFT EN
 LAGERHUSTRU UPPE I NORR. HON HADE HAFT TILLFAELLE
 ATT BETRAKTA DEN LIGGANDE R.W. NOGA. ANSITET HADE
 MAANGA FROSTRYNKOR OCH DENNA SPECIELLA POLARBRUNA
 FAERG. HAN HADE VACKRA MOERKA OEGON, LAANGA OEGON-
 FRANSAR SOM EN KVINNA OCH VACKER FORM PAA MUNNEN.
 HAN KUNDE VARA 30-40 AAR GAMMAL. MAENNEN HADE FAATT

VARA KVAR HELA NATTEN, DET HADE VARIT SAANG OCH DANS
OCH PRAT, MEN HON HADE INTE MERA SETT TILL R.W. VID
ETT SENARE LIKARTAT TILLFAELLE MED FOLKLOREPROGRAM
HADE VARKEN R.W. ELLER OSKAR VARIT MED. UKRAINARNA
HADE SAGT ATT DE FOERTS BORT. (4)

ALLT DETTA HADE HON KOMMIT ATT TAENKA PAA, DAA HON
SETT NINA LAGERGRENS FRAMTRAEDANDE I SOVJETISK TV.
HON HADE FOERSOEKT FRAAGA DE FORNA LAEGERKAMRATER
HON AENNU HADE KONTAKT MED, MEN DE FLESTA VILLE INTE
MINNAS DENNA TID, OCH NAAGON HADE MENAT ATT DET JU
FUNNITS FLERA SVENSKAR I LAEGREN.

VAD FRU S. BERAETAR HAR DET SJAELVUPPLEVDAS KLANG,
OCH OMOEJLIGT AER DET NATURLIGTVIS INTE ATT HON KAN
HA MOETT R.W. UNDER DE ANGIVNA OMSTAENDIGHETERNA.
ICKE DESTO MINDRE LYSSNADE JAG MED EFTERHAND
VAEXANDE TVEKSAMHET. R.W.- FIGUREN FOERBLEV
MAERKLIGT LIVLOES, EN SVAAR MODIG OCH ROMANTISK
GESTALT SOM INGENTING HADE ATT SAEGA, INTE ENS VEM
HAN VAR. DET AER ENDAST AV ANDRA HAN UTPEKATS SAASOM
R.W. VAD HON FRAMFOER ALLT BESKREV VAR SYNINTRYCK,
SOM OM DET VAR ETT FOERSOEK ATT BLAASA LIV I
FOTOGRAFIET LAANGT I EFTERHAND. FRAAGAN AER ALLTSAA
OM HON EFTER NINA LAGERGRENS VAEDJAN DRAGIT SIG
FOTOGRAFIET TILL MINNES OCH SAGT SIG SJAELV ATT DEN
IFRAAGAVARANDE PERSONEN MAASTE NATURLIGTVIS HA
VARIT R.W. FOER ATT I DENNA OEVERTYGELSE SEDAN HA
REKONSTRUERAT HAENDELSEFOERLOPPET SAA SOM HON NU
BESKRIVER DET.

JAG VILL INTE PAASTAA ATT SAA AER FALLET, MEN VI
BOER HAALLA DENNA MOEJLIGHET I AATANKE. DET KAN VARA
UTTRYCK FOER EN LIKNANDE TENDENS NAER HON I SIN
BESKRIVNING AV KRIGSAAREN BERAETAR OM MOETE MED EN
TYSK OFFICER, SOM VISADE SIG VARA FAELTMARSKALK VON
MANSTEIN, EN RYSK OFFICER, SOM VISADE SIG VARA
MARSKALK KONEV, SAMMANTRAEFFANDEN MED NAZIPAMPARNA
ROSENBERG OCH FRANK OCH HUR FAELTMARSKALK VON PAULUS
HADE EN VAANING I NAERHET AV FOSTERFOERAELDRARNAS
BOSTAD I DRESDEN.

DET KAN VERKA EN SMULA FOERVAANANDE ATT DET MOT
SLUTET GICK SAA PASS LOESSLAEPPT TILL I LAEGREN, MEN
OMOEJLIGT AER DET Vael INTE. DET BOER I VARJE FALL
GAA ATT BEDOEMA MOT BAKGRUND AV ANDRA
LAEGERSKILDRINGAR FRAAN DENNA TID. MAERKLIGARE AER
NATURLIGTVIS ATT DEN ENLIGT ALLA INDICIER NOGA
BEVAKADE R.W. SKULLE ENS FOER EN KORTARE TID HA
TILLAATITS HAMNA I EN SAADAN MILJOE.

AV DE NAMN HON NAEMNER BOER NAAGRA KUNNA UNDERSOEKAS
NAERMARE SOM T.EX. OESTERRIKAREN FERSCHIETZ - AER EN
SAADAN PERSON KAEND AV DE OESTERRIKISKA
MYNDIGHETERNA. FINNS DET ELLER HAR DET FUNNITS EN
KANADENSISK MP VID NAMN VITER (NB ATT DETTA INTE
BEHOEVER VARA DEN KORREKTA STAVNINGEN)? KAN
LITVINENKO VID KATEDRALEN I KIEV KONTAKTAS (HAN
HOERDE ENLIGT FRU S. TILL DEM SOM INTE VAR ROADE AV
ATT GRAEVA I DET FOERFLUTNA)?

FRU S. STAAR GAERNA TILL TJAENST FOER FORTSATTA
UNDERSOEKNINGAR, OCH JAG SADE HENNE ATT AMBASSADEN
I KIEV I SAA FALL TROLIGEN KOMMER ATT HOERA AV SIG.

SWEDISH EMBASSY

KIEV

1993-06-08

Ambassadrådet
Lage Olsson

UTRIKESDEPARTEMENTET

Ru

159/001

INKOM UD		
1993-06-10		
AVD	GR.	MÅL
P	2	En

Intervjuer med Raoul Wallenberg-vittnena
Sjinkarenko och Litvinenko om bl.a. en
konsert i ett sovjetiskt fångläger på
femtioalet

Hbr Olsson-Hallqvist 1993-03-23

Broder,

1. I fredags eftermiddag, den 4 juni besökte jag
Natalia Sjinkarenko i hennes hem i västra utkanten
av Kiev. Hon bodde i en etta på femtonde våningen i
ett höghus, näst högst upp. Hon beklagade sig över
att det aldrig blivit av att restaurera lägenheten,
och - när vi stod på köksbalkongen - att man rivit
den lilla byn som låg där nedanför och byggt
ytterligare höghus som dessutom berövat henne den
fina utsikten över en stor skog.

Sonen Alexander kokade kaffe - belgiskt, som hon
haft med sig från Bryssel i höstas och satte fram
en kaka, som bara jag åt av. Fru Sjinkarenko drack
inte ens kaffe - hon brukade bli så exalterad då,
sade hon. Alexander satt med hela tiden, två och en
halv timme utan att säga något. Han tycktes inte
förstå tyska.

Fru Sjinkarenko hade ett behagligt utseende, var
blond, och hade lätt för att le. Hon hade
uppenbarligen varit mycket vacker, vilket också
bekräftades av en del gamla foton hon så småningom
skulle visa mig. Kanske hade hon verkligen varit
lik Kristina Söderbaum? Om det nu berodde på någon
sjukdom eller andra prövningar i livet, var hon
något darrig och skakade på handen när hon skulle
hålla i kaffe. Enligt arbetsboken som hon lånade
mig, var hon född 1928.

Det dröjde en stund innan vi kom att tala om Raoul Wallenberg. I motsats till Jan Lundvik som i sin nedteckning den 24 februari håller sig strikt till vad hon sade om det förmodade mötet med Raoul Wallenberg, skall jag här återge också en del av det hon berättade om sig själv - det må ha sitt intresse som bakgrund.

Fru Sjinkarenko började med att nämna fyra namn, Bandera, Konovalets, Roman Sjutsjkevitsj, Vasil Kuk. De hade i tur och ordning varit ledare för UPA, de ukrainska partisanerna, som var verksamma en bra bit in på femtiotalet. Den sistnämnde levde fortfarande, här i Kiev, 80 år gammal. Han var bror till Ivan K., den man som stod längst upp till vänster i gruppfotot där Raoul Wallenberg alltså skulle vara sjätte från vänster i mittenraden. Mannen i mörk kostym i mitten i första raden är den av Lundvik nämnde Dimitrij Diduch, grekisk-katolsk präst. Han och Ivan K. skulle ha varit hjälpsamma mot Raoul Wallenberg i lägret. De är tyvärr båda döda. Fru Sjinkarenko talade mycket varmt om dem. Genom Ivan hade hon efter frigivningen kommit i kontakt med brodern Vasil. (Att det inte är en uppiktad person framgår av en i Kanada utgiven encyklopedi).

1972 hade Vasils fru avlidit. Fru Sjinkarenko berättade med en rysning om begravningen på en liten begravningsplats i Kiev, egentligen för nunnor. Det hade dröjt tre dagar innan man överhuvudtaget kunnat ha begravningen, och bakom nästan varje gravsten stod en KGB-agent. Närvarande var också en man med namn Matviejko, som smugglats in i Ukraina från luften 1956 och som var designerad som säkerhetschef i ett självständigt Ukraina.

Några år senare hade hon approcherats av ett gäng KGB-are som velat ha henne att intressera sig för Vasil Kuk i syfte att - eventuellt efter giftermål - ta livet av honom.

Detta vägrade Natalja Sjinkarenko. Den mäktiga organisationen såg sedan till att göra livet surt för henne - hon blev av med sitt arbete som ingenjör, arbetade en kort tid som tolk/guide (tyska) på ett hotell - hon hade tidigare varit Intourist-guide. I fjorton år arbetade hon sedan som gatuförsäljare, från 1977. Men vad värre var, tre gånger på 70-talet hade hon utsatts för attentat. Första gången hade hon på gatan omringats av ynglingar med kniv, som dock inte räknat med hennes dåvarande unge, atletiskt byggde pojkvän, som räddade henne då, liksom vid ett senare liknande tillfälle.

Tredje gången - och nu gick vi ut på balkongen - hade man försökt skjuta henne. Hon visade kulhålet i fönsterrutan. Skottet hade kommit från ett annat höghus som låg en bra bit därifrån.

Sedan gick vi in i rummet igen och hon drog bort gardinen bakom vilken låg en stapel gamla tidningar, till skydd mot draget.

Det var det sista attentatsförsöket, men otaliga gånger hade hon haft besök av KGB-män som på olika sätt försökt trakassera henne. Men nu var allt det historia.

Jag bad henne berätta om när hon träffat den man som uppgavs vara Raoul Wallenberg. Det hon hade att säga stämde väl överens med det hon sagt till Lundvik. En sak uppgav hon sig dock ha glömt berätta för denne, nämligen att hon sagt till Wallenberg då de var i baracken tillsammans med litauern Oskar att Wilhelm Ferschietz uppgivit att det fanns en svensk diplomat i något av lägren. Då hade Oskar skrattat och Wallenberg hade bara sagt "Ach Wilhelm Ferschietz..."

Om Wallenbergs "bäste vän", svensken som hade förts bort sade fru Sjinkarenko att han var en mycket duktig pianist, ja professionell!

Hon sade också att Wallenberg var ganska dålig på att spela dragspel. Lite senare sade hon dock att Ave Maria lät underbart.

Fru Sjinkarenko gav mig också telefonnumret till den ortodoxe prästen Litvinenko, 269 03 69. Han var knuten till Vladimir-katedralen. Det var tydligt att hon inte var speciellt förtjust i honom. Diduch, som varit grekisk-katolsk präst hade också haft problem med Litvinenko, vars kyrka fortfarande lydde under Moskva. Fru Sjinkarenko antydde t.o.m. att Litvinenko skulle ha haft KGB-uppdrag.

För övrigt berättade hon att KGB misstänkt att hon var amerikansk spion, utsänd av tyskarna.

Hon trodde att hon aldrig skulle komma tillbaka till Tyskland. Hennes manlige vän i München som hon hälsat på i höstas, hade gjort slut efter all uppståndelsen kring henne och Raoul Wallenberg, en man som räddat judar! Den grånade pojkvännen var gammal SS-man.

Innan jag gick frågade hon om jag möjligen kunde hjälpa hennes son till ett arbete i Sverige. Han hade teknisk utbildning. Myndigheterna hade dock inte tillåtit honom att gå igenom någon högre skolning, detta på grund av moderns förflutna. Hon var inte förvånad över mitt pessimistiska svar.

2. Igår måndag samtalade jag med Michail Litvinenko, som efter vår telefonpåringning på morgonen dök upp här redan på eftermiddagen. Han var ganska magerlagd, gråhårig, hade glasögon, blå ögon, varav det högra verkade dött, livlöst, det vänstra desto intensivare. Han talade snabbt, energiskt och hade ett mycket fast handslag.

Han sade sig vara född 1927 i Mirgorod, inte långt ifrån Poltava. Han var körledare, men numera i refektoriet i Lavran, - klostret - inte i Vladimir-katedralen, som han lämnat med buller och bång, sedan dess ledare Filaret fortsatt att vara patriarken i Moskva trogen. Litvinenko tillhörde den ukrainska ortodoxa kyrkan, och var uppenbarligen glödande ukrainsk nationalist. Det var också det som - utöver det att han var utövande kristen - fört honom till fångenskapen en gång. Han hade t o m dömts till döden för antisovjetisk verksamhet, men fått straffet ändrat till 25 år.

Litvinenko bekräftade att det nog funnits en man vid namn Raulis Vallenbergis i mansläger nr 6 i Suchobezvodnoe. Han skulle ha kommit dit i början av 1955 och lämnade antagligen på hösten 1955, men efter det att Litvinenko frisläppts i början av hösten samma år. Raulis Vallenbergis var ljus och av medellängd, ganska tyst och ensam i lägret. Litvinenko hade aldrig fört något egentligt samtal med denne man, bara växlat enstaka ord. Kören hade hela 80 medlemmar. På den dåliga fotokopian jag fått på kören, kunde han inte identifiera Vallenbergis. Han trodde att det möjligen kunde vara nummer åtta från vänster i mittenraden. Då jag frågade honom om nummer sex, som ju Sjinkarenko utpekat som Wallenberg, sade han att denne skulle ha sett yngre ut än vad mannen ifråga gjorde på det för visso otydliga fotot. Intressant nog hade han strax dessförinnan sagt att just nummer sex i mittenraden umgicks mycket med nummer sju, som hette Jaroslav Lukavetskij och var konstnär från Ivano-Frankovsk i västra Ukraina. Med denne hade Litvinenko haft sporadisk brevväxling efter frigivningen. Om han fortfarande var i livet kunde det vara värt att tala med honom, för han var en mycket god iakttagare. Han hade för övrigt genomgått konstskola i Lviv.

För övrigt var det inte många han kunde identifiera på bilden förutom Dimitrij Diduch och Ivan Kuk. Han kom ihåg dem först bara till förnamnen, men instämde ivrigt när jag efter en stund nämnde deras efternamn. Om den sistnämnde visste han för övrigt att han varit bagare och dött häromåret.

Jag frågade om han kände Michail Viter. Jovisst, han var politiker i Lviv, representerade demokratiska bondepartiet. Om han var i livet? Jo, tack och lov.

Wilhelm Ferschietz? Här blev Litvinenko plötsligt mycket tyst och allvarlig medan han - tyvärr förgäves - rannsade sitt minne. Men det var tydligt att namnet inte var alldeles nytt för honom.

Om han mindes konserten i kvinnolägre? Jo mycket väl!

Första delen hade gått utmärkt, entusiasmen och rörelsen hos den kvinnliga publiken hade varit mycket stor, ja till tårar, applåderna synnerligen varma. Men sedan hade man sjungit en känd ukrainsk visa, "göken börjar gala" som handlade om kosacker i turkisk fångenskap, och ytterligare en sång som slagit an samma strängar. Det var ju egentligen visor som handlade om dem själva, fast nu var det fråga om ukrainare i sovjetisk fångenskap. Emotionerna hade blivit så starka att de ryska fångvaktarna tyckte att det hela urartat, och konserten avbröts. De manliga fångarna fördes genast till vagnarna för transport den ca 10 mil långa resan hem igen till det egna lägre.

Denna konsert som ägde rum någon gång 1955 var den enda kören gav i kvinnolägre. Tidigare, i oktober 1954 hade de fått ge en konsert för fånglägrens ledning. Annars hade de bara sjungit i det egna lägre. Kom han också ihåg Raulis Vallenbergis framträdande? Jodå, han hade spelat dragspel, ganska ordinärt, och hade sjungit, om det nu var på litauiska eller tyska kunde han inte komma ihåg.

Kände han Natalia Sjinkarenko? Jo, när kören kommit till kvinnolägre fick de vila sig i en barack och då hade han talat i närmare en timme med henne, och en kvinnlig poet, vars namn han glömt.

Vad hade de talat om? Om sin olycka, om att de som så unga studenter hade hamnat i fångenskap, och fördrev tiden på detta vis.

Var hon vacker? Ja, hon var reslig, sympatisk.

Hade de haft någon kontakt efter frigivningen? Jo de hade växlat en del brev, men också talats vid i telefon, ja, också för inte så länge sedan om Raulis Vallenbergi. Litvinenko hade då inte känt till att denne skulle ha varit svensk.

Litvinenko sade sig - i likhet med Sjinkarenko ha blivit trakasserad av KGB genom åren, men i hans fall hade det främst bestått i att han tvingats byta bostad fyra gånger. Tack och lov var den tiden förbi, han hade ingen rädsla längre för hemliga mikrofoner eller för att bli skuggad, eller för att ha kontakt med utlänningar. Sedan beklagade han sig bittert över det ekonomiska eländet i landet. Han undrade om det någonsin skulle bli bra.

3. Det var två människor som gått igenom svåra prövningar i livet. Fru Sjinkarenko hade säkert fått lida mycket för sina tyska anknytningar, framförallt under kriget då hon bl.a. gjort Arbeitsdienst som telefonist vid ett straffläger i Poltava. Kanske hade hon inte lyckats övertyga KGB om att alternativet varit gaskammaren. Jämför också vår översättning av utlåtandet den 23 november 1991 från den regionala domstolen i Kiev, hemsänt 17 mars i år. Hon blev som synes bara delvis rehabiliterad. I motsats till Litvinenko tycks hon ha ägnat sig oerhört mycket åt sitt förflutna, antecknat mycket, brevväxlat, och sparat gamla papper och foton.

Litvinenko hade inte alls samma klara minnesbilder utom i ett i sammanhanget viktigt avseende, nämligen förloppet av själva konserten. Där lät han också övertygande. Hans version av hur det hela slutade skiljer ju sig helt från Sjinkarenkos.

Hans minnesbilder av Vallenbergis var vagare än Sjinkarenkos och troligen påverkad av hennes - hon berättade ju redan för Lundvik att hon kontaktat Litvinenko angående Wallenberg.

Det är inte dåligt av henne att komma ihåg en så stor del av Vallenbergis repertoar. Att han skulle ha lärt sig spela dragspel för att få komma till kvinnolägrete låter inte särskilt övertygande. Litvinenko hade inte bekräftat den uppgiften.

Intressant vore att veta om en mycket skicklig svensk pianist suttit i rysk fångenskap på femtiotalet, eller försvunnit under sådana omständigheter. Jag känner inte till det.

Jag har svårt att bedöma trovärdigheten i berättelsen om KGB:s värvningsförsök (sid. 2), men hade de inte effektivare metoder att knäppa någon man ville åt - och vore det inte smartare att anlita någon man kunde lita på?

Jag fick definitivt inget intryck av att Litvinenko skulle ha varit gammal KGB-are.

Obs!
Förresten erinrar jag mig att någon för några år sedan genom efterforskningar i Tyskland fann att, om jag minns rätt, sexton tyskar med namnet Wallenberg eller mycket snarlikt namn suttit i rysk fångenskap under andra världskriget eller åren efteråt. Kanske var det en av dem?

Jag skall gärna se om jag kan få tag på Michail Viter och, om han lever, konstnären Lukavetski.

Jag har också blivit utlovad en träff med Sjinkarenkos förre man, och så småningom ett nytt möte med henne. Hon ringde för övrigt in ett litet PS till detta brev som jag närsluter.

Finns det inte bättre kopia av fotot på kören?

Bäst kopia!
Tillgive
Mich Hallqvist

Martin Hallqvist

PS
A call from Natalia Shinkarenko.

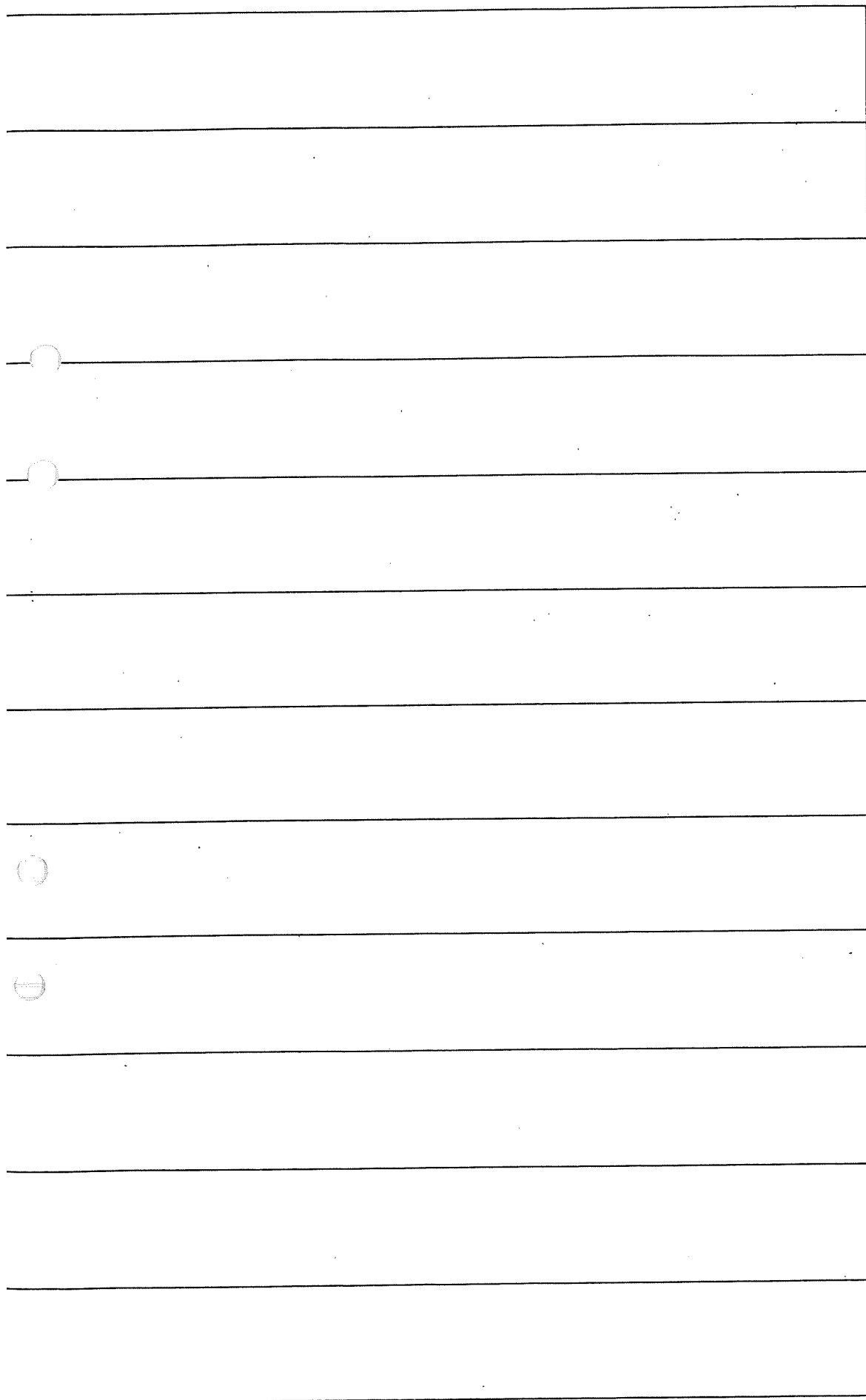
In the USA in prison (probably in Los-Angeles) there is a Soviet spy named Nikolai Ogorodnikov (his father's name was Wolfson, his mother's - Kaz). He was born in Kiev. There was an article about him in IZVESTIA in 1991, titled "A Soviet Spy Refuses to Come Back to the USSR" (?). This man is Natalia's ex-husband's cousin. Ex-husband did not like him and they did not communicate (he regarded Ogorodnikov as unscrupulous and wicked person, and the man had been under trial 7 times for various criminal cases).

In 1956-1970 Natalia communicated with him quite a lot (she had sympathy with him for Nikolai was so miserable and poor etc, and the husband was not at all happy about that). Ogorodnikov's last wife (there are two more in ex-USSR now) is in prison in the USA, she has got quite a long time there.

The main thing is: since they started to communicate rather closely just after Natalia had returned from the camps, Nikolai, being a professional spy, could remember something that she herself might have forgotten. If it is possible, it may be interesting and useful to question the man in the prison.

Natalia's son and other relatives did not want her to tell you this, but she thought it would be necessary and asked to keep it confidential.

DK

(NANNA SVARTZ)
1241

Am 24. Januar 1961 hielt ich im Gebäude der Wissenschaft einen Vortrag, wo Herr Professor Myasnikov Präsident war. Ich wurde von ihm eingeladen, sein Forschungsinstitut am 27. Januar um 10 uhr vormittags zu besuchen. Nachdem wir die Laboratorien und auch gewisse Krankenabteilungen im Institut der Therapie, Petroverigsky per 10. besucht hatten, kehrten wir zum Empfangszimmer des Herrn Professor M. zurück, wo wir Kongresse, Forschungen u.s.w. diskutierten. Nach einer Weile bat ich Professor M. um Entschuldigung, dass ich eine Frage anschneiden möchte, die mir und anderen Schweden sehr am Herzen lag. Ich fragte ihn ob er den Fall Raoul Wallenberg kenne, wozu er bejahend nickte. Ich fragte ihn zunächst, ob er mir einen Rat geben könnte, wie ich vorgehen sollte, um Klarheit zu gewinnen, wo sich Raoul Wallenberg befindet. Ich erwähnte, dass wir in Schweden Auskünfte haben, dass er noch vor ein paar Jahren im Leben war, und dass seine Familie sich im Besitz von Informationen befindet, die ihrer Meinung nach darauf deuten, dass er noch lebendig ist. Ich fragte, ob Professor M. etwas in der Sache bekannt wäre. Er sagte dann plötzlich dass er gewiss den Fall kenne und dass der Patient "in sehr schlechtem Zustand" sei. "Wollen Sie ihn sehen?" Ich sagte dass dies vielleicht nicht so wichtig sei, sondern dass die Hauptsache sei, dass er nach Hause geführt werde, in welchem Zustande er auch sei. Professor M. sagte dann sehr leise: "Er ist im Mental-Krankenhaus. Ich werde Professor Danischewsky rufen und mit ihm beraten." Er verliess das Zimmer und kam nach ungefähr 4-5 Minuten mit Professor D. zurück. Professor M. entfernte sich dann wieder.

Professor D. setzte sich auf einen Stuhl mir gegenüber. Ich fragte, ob Professor M. erwähnt habe, worum es ging, und er bestätigte dies. Er fragte mich genau, wo Wallenberg Dienst geleistet habe, und bat mich, seinen Namen auf ein Stück Papier zu schreiben. Ich schrieb dann Attaché Raoul Wallenberg. Ich erzählte, dass seine Mutter, die meine Patientin sei, schlaflos, sehr nervös und abgemagert sei und dass sie mit beinahe allen, die sie treffe, von ihrem Sohn Raoul spreche. Sie bedürfe Ruhe und voller

Klarheit. Wie krank der Sohn auch sei, wäre es ihr gegenüber eine Wohltat, und übrigens ganz Schweden gegenüber, wenn er in der Heimat gepflegt werden könne. Ich fragte Professor D., ob er uns helfen könne, und er antwortete, dass er alles tun würde, was er könne. Ich sagte ihm, dass das ganze Schwedische Volk der Sowjetunion ungeheuer dankbar wäre, wenn Wallenberg nach Hause geführt werden könnte, auch wenn er sowohl physisch wie psychisch schwer krank wäre. Diese Sache liege auch, sagte ich, unserer Regierung sehr am Herzen und ich gab meiner Überzeugung Ausdruck, dass die Regierung ihr Äusserstes tun würde, damit die Rückkehr in Ruhe und ohne zu grosses Aufsehen in der Presse vor sich gehen könne. Ich sagte auch, dass ich glaube Wallenbergs Mutter beeinflussen zu können, damit sie sich ruhig verhalte und dem Sowjet-Präsidium dankbar wäre, dass es nunmehr gelungen sei, vielleicht durch neue Nachforschungen, Wallenberg zu identifizieren. Ich sprach davon, dass ich Minister Semenow seit lange kenne, und erhielt dann gleich den Rat, mich direkt an ihn ^{zu} wenden.

Ich fragte Professor D., ob er es für möglich halte, dass ich als Arzt Wallenberg nach Hause führen könne. Er war der Ansicht, dass, "wenn er noch lebendig ist", ein solches Verfahren nicht unmöglich sei; darüber solle ich aber mit Semenow sprechen.

Ich kehrte ins Hotel zurück. Erhielt die Nummer Minister Semenows durch telephonische Anfrage bei der schwedischen Botschaft. Rief an aber erhielt die Antwort dass Semenow nach Kairo verreist sei.

Am Abend fand ein Bankett statt. Nach der Mahlzeit sah ich plötzlich D., der mir entgegenkam und fragt ob ich Semenow getroffen habe. Ich antwortete, dass er nach Kairo verreist sei, und fragte D., ob er der Ansicht sei, dass ich an Semenow schreiben könne. Er bejahte die. Nach langem Gespräche versprach er, dass ich im Briefe sagen könne, dass ich mit ihm und Professor M. beraten habe, aber dass sie mir nur den Rat gegeben haben, mich an Semenow zu wenden. Ich sollte sonst nicht von meinem Gespräche mit ihnen sagen. D. erzählte, dass Professor M

und er die Sache, auf die sich unser Gespräch bezogen habe, mit einander besprochen hätten, nachdem ich das Institut am selben Morgen verlassen hätte. Sie wären beide der Meinung, dass ein eventueller Transport des Patienten nach Schweden, wenn er noch lebendig sei, natürlich auf diplomatischem Wege organisiert werden müsse. Ich sagte, dass ich dies ganz verstehe

1. Februar 1961.

NANNA SVARTZ

✓

Avskrift.

*Beur- an dem
Lydebe aus in der Befehl
hier Pavenas
berh.: Mark 20/2-61
P 2 Ent*

d. 30 Januar 1961.

H. Deput. Minister Semenov
Auswärtiges Amt
Moskva

Sehr verehrter Herr Minister,

Sie erinnern sich vielleicht, dass ich die letzten drei Jahren des Dienstes Ambassadeur Alexandra Kollontays als Ambassaden-Chief in Schweden ihr Arzt war. Ich hatte während dieser Zeit das grosse Vorrecht viele Diskussionen über die Krankheit Ambassadeur Kollontays mit Ihnen zu haben.

Ich bin in der vorigen Woche in Moskva gewesen um in einem Kongresse der Rheumatologie teilzunehmen. Der Kongress, welcher von Professor Nesterov arrangiert war, ist äusserst interessant gewesen und hat einen Riesenerfolg gehabt. Während dieser Tagen habe ich mir sehr oft überlegen, ob es mir möglich sein könne, etwas mehr Klarheit in eine spezielle Frage zu bringen. Ich bitte Sie um gefällige Entschuldigung, dass ich mich jetzt in dieser Frage an Sie wende. Ich habe versucht Ihnen zu telephonieren, aber Sie sind dann leider nicht in dem Auswärtigen Amte gewesen. - Es gilt Raoul Wallenberg.

In Moskva habe ich zu meiner Freude viele Freunde, unter anderen die Herren Professoren Myasnikov und Danischevsky. Letzten Freitag, den 27sten Januar, habe ich ihr Therapeutische Forschungs-Institut besucht und die ganz ausgezeichneten Laboratorien gesehen. Nach der Demonstration der Arteriosclerose-Versuchen u.a., habe ich die Herren Kollegen zu fragen gewagt, ob sie glaubten, dass ich etwas tun könne um grössere Klarheit betreffs des Schicksals Attaché Raoul Wallenbergs zu gewinnen. Ich habe auch erzählt, dass ich Sie, Herr Minister, seit 1942 kenne. - Die Kollegen haben mir geraten, mich an Sie zu wenden.

Zuerst muss ich folgendes erzählen. Die Mutter Wallenbergs die nunmehr mit dem Oberdirektor Fredrik von Dardel, der etwa 12 Jahren administrativer Chef des Karolinischen Krankenhauses

verheiratet ist/
gewesen ist, ist meine Patientin seit mehreren Jahren. Sie ist 70 Jahre alt und ist in schlechtem Zustand. Sie ist schlaflos, sehr nervös und ist äusserst mager geworden. Sie redet mit allen Menschen sie trifft, über ihren Sohn Raoul und fragt ob sie ihr nicht helfen können ihn nach Schweden zurückzuführen. In dieser Weise hat sie viel Unruhe verursacht. Sehr oft besucht sie auch unseres Auswärtiges Amt. Sie hat sich allmählich viele ausländischen Kontakten geschaffen. Frau von Dardel ist aus verschiedenen Gründen überzeugt, dass ihr Sohn noch lebt. - Minister Semenov, wollen Sie nicht der unglückliche Mutter und uns allen helfen, vor allem aus humanitären Ursachen? Ich kann Ihnen mit vollständiger Sicherheit sagen, dass nicht nur die Familie sondern sämtliche Schweden würden dies ausserordentlich hoch schätzen. Wir würden alle eine tiefe Dankbarkeit an das Präsidium der Sovjet-Union fühlen, wenn es uns informieren wolle, wie weit die neuesten Untersuchungen geführt haben. Wenn er auch körperlich oder psychisch schwer krank ist, würden wir äusserst dankbar sein, die Möglichkeit zu bekommen ihn in Schweden zu pflegen.

Ich habe heute Audienz bei den Herren Excellenzen Erlander und Undén erhalten. Sie haben die grosse Befriedigung, die sie selbst und sicherlich das ganze schwedische Volk empfinden werden, wenn Wallenberg nach Schweden zurückgeführt werden könne, stark hervorgehoben. Sie waren der Meinung, dass es das Beste wäre, wenn Wallenberg hierher kommen könnte, ohne dass es am Anfang an, offiziell angekündigt sei. Er könnte mit Ambulanz zu seinem Pflegezimmer unmittelbar geführt werden. Erst wenn er dort isoliert wäre und die Umstände sich stabilisiert hätten, würde man Bericht geben.

Ich habe mir erlaubt, die Excellenzen den Vorschlag zu tun, dass ich mit dem Erlaubnis des Sovjet-Präsidiums wiederum nach Moskva reisen könnte um Wallenberg als Arzt abzuholen. Wenn er schwer krank sei, wäre es vielleicht vorteilhaft ihn schlafend zu transportieren.

Minister Semenov, lassen Sie mich betonen, dass die unglückliche Mutter Wallenbergs in hohem Grade Ruhe erfordert. Wenn der Sohn auch in schlechtem Zustand ist, würde es für sie von ungeheurer Bedeutung sein ihn wieder

zu sehen und Wahrheit zu bekommen. Ich weiss auch, dass unsere Regierung ihr äusserste tun würde, um zu verhüten, dass Missverständnisse aufstehen wurden, sondern überwachen würde, dass alles sich so ruhig wie möglich entwickelte. Die Dankbarkeit an die Sovjet-Union für alle Bemühungen wird sehr tief sein.

Ich bitte Sie, Herr Minister, meine ehrerbietigen Grüssen und meine Dankbarkeit für Ihre grosse Freundlichkeit während der Jahren 1942 - 1945 zu empfangen.

Ihre ergebene

Nanna Svartz

✓

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från Moskva

Avsant den tel/ex 19

Inkom den 24 / 2 19 61

Ex. i förman
x skänks

För Excellensen. Min akademisk

kante hemställde den 23 dennes att få träffa mig snarast för dels delande dels fråga.

Då han infann sig på beskickningen förklarade han sig ha trots jag skulle deltaga resa Kaukasus. Jag svarade detta omöjligt efter Chrusjtjov ej ännu mottagit mig i för sagesmannen bekant ärende. frågade "Men när jag ringde i förmiddags hade Ni ej ännu meddelat om Ert uteblivande", något jag bekräftade, varefter sagesmannen frågade om han ej kommit för att tala om ifrågavarande ärende - ett påstått som ej helt övertygade mig.

I fortsättningen sade han först på tal om tanken Svartz hitkom för ytterligare samtal Myasnikov, att den senare nog ej längre be- ta henne i handen. Sedan jag uttalat min förvåning då mig bekant haft goda kollegiala förbindelser, sade vederbörande "Ja, i Stock- tror man givetvis på Svartz", vilket jag bekräftade. "Men tror Ni verkligen också personligen?"

"Den som talat med henne och känner henne måste tro på vad h säger", svarade jag.

"Men det är egendomligt, att hon varken velat besöka eller h ställt om diagnos på den sjuke", återtog min sagesman, varefter h de något om "sabotage" och om att "vetenskapsmän ibland så naiva."

Jag konstaterade, att något sådant uteslutet för S:s del.

"Under alla förhållanden erhåller Ni samma svar på Er nya fr ställning", påstod han.

Jag sade mig hoppas så ej skulle bli fallet, "då enligt vår n förutsättning nu föreligger för klarläggande av en fråga som tung lastat och belastar våra förbindelser"

"Under äro tyvärr uteslutna", genmälde sagesmannen, "eftersom är död."

VGW

+)"provoka-
tion och "

Secundo.

Jag förklarade, att vi i dagens läge helst skulle se meddelande om mitt besök hos regeringschefen ej offentliggjordes, vilket sagesmannen sade sig förstå.

Kan ej befria mig från intrycket vederbörande ville känna mig på pulsen med avseende på S:s utsago - trots vad inberättas vårt chiffer 66.

Sohlman

x handlar om ärendet
FAST

Poststämpelns datum:
2.3.61
Brevet anlände 8.3.61

Avskrift

Moscow, February 26, 1961

Prof. Nanna Svartz
Konung Gustaf V
Forskningsinstitut
Stockholm
Sweden

✓
Dear Prof. Svartz:

I have recieved you very kind letter in which you express you satisfaction from the visiting of our scientific Institutes and Conferences.

If you return to Moscow again, my colleagues and I will be very glad to see you in the Institute of Therapy.

With kindest regards
Yours very sincerely
Professor Myasnykov
A.L. Myasnikov
✓

Moscow Petroverigsky per. 10
Institute of Therapy
Academy of Medical Sciences
USSR

KUNGL. UTRIKES
DEPARTEMENTET

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från M o s k v a

Avsant den telæx 19

Inkom den 21 / 3 19 61

84.

Personligt för Utrikesministern

Svartz som den 21 f.m. mottagits av Mjashnikov samt kände hjä specialisten Speransky ensamma frapperad av deras blekhet och vositet. På fråga bekräftade den förre, att han nu haft stor svårigheter. M. sade nästan omedelbart S. ju hitkommit för personligt samtal, därmed klargörande han medveten uppgivna skäl för besöket ej de väsentliga.

M. förklarade sig intet känna till om R.W., vartill S. m talande minspel insköt "Ja, jag förstår". M. talade maliciöst här i landet ej bemyndigad tala om annat än vetenskap och kon varvid Speransky fick häftigt hostanfall. M. förklarade med liga gester R.W. ju stor politisk fråga, som ligger utanför h egen kompetens.

S. frågat, vad R.W. då skulle kunna ha låtit komma sig t last utan att erhålla svar. M. endast hävdad jag informerad f läge. På fråga, om hon kunde få besöka R.W. svarade M. att d måste avgöras på högre ort, tillfogande "om han icke är död". M. tillrådde S. genom mig söka kontakt v. utrikesminister Sem varför vi redan hemställt om tid för henne under återopande a gammal bekantskap.

M. förklarat sig vänta, att S. stannar ytterligare 14 da och att hon välkommen hans institut efter telefonpåringning.

Jag tillrådde S. för Semenov vidhålla sin uppfattning om talet slutet januari med M. och ge honom fullständig recit dä S. dock härvid i viss samvetsnöd, då hon befarar därigenom ku medverka knäcka M. utan att vinna något för R.W. Jag framhåll man här säkerligen redan medveten om vad M. sagt. Däremot har särskilt i dagens läge avrått försök till klandestint sammanträffande med M. såsom direkt riskfyllt för denne och utan st nytta för R.W.

Sohlman.

Samtal med
Ehrenberg

P.M.

Moskva, 17.5.63.

Utrikesminister Nilsson sade sig, utanför dager överläggning, vilja upptaga en särskild fråga. Ante lägen visste regeringschefen vad det gällde? Med en blick på Gromyko bekräftade denne, att så var fallet tilläggande att "de våra" berättat för honom. Han fortsatte: "jag har intet att tillägga utöver vad jag redan sagt herr Sohlman. Där finns intet nytt."

Utrikesminister Nilsson erinrade om professor Svartz' meddelande om sitt samtal med en känd sovjetvetenskapsman, vilken upplyst att Wallenberg vore i livet men svårt sjuk. Då Svartz vore känd för sina sympatier för Sovjetunionen, hade svenska regering måste fäste avseende vid hennes utsago. Chrustiov svarade, att han hade svårt att tänka sig, att en person med en sympatisk inställning till Sovjetunionen kunde lämna dylika felaktiga uppgifter (lögner?), ägnade att utgöra ett tvistefråge mellan våra länder. Det måste vara en elak människa som gjort så. Utrikesminister opponerade sig och sade att det möjligen kunde tänkas att det hela berott på något missförstånd. Chrustiov genmälde att det kunde ha varit en elak människa med skumma avsikter som framträtt på andra sidan. Om Wallenberg funnits - men han fanns ej i Sovjetunionen - hade han skickats tillbaka. Varför skulle jag behålla honom som ett konfliktämne med Sverige? Jag kan ej återuppväcka honom. Ej heller kan man låta en smida honom på nytt. Omdetta vore möjligt, skulle ordern att smida honom på nytt.

(forts.)

Chrustiov talade sedan om sin egen son, vilken omkommit i kriget som flygare. Var han störtat var ej bekant. Själv trodde Chrustiov att han bränts i luften. Men var hans lik befann sig eller hans kunde ingen veta. Sådant händer i krig. Han berörde sedan frågan om de italienska krigsfångarna. Italien hade först ej velat förstå, att ej alla som begåvats ut i kriget mot Sovjetunionen återkommit.

Tolken med vilken jag talade under besöket i Eremitaget sade att Chrustiov med sina uttalanden sin egen sons död och de försvunna italienska krigsfångarna velat klargöra, att ^{ehuru/}intet intyg kunde presenteras om var vederbörande vore begravnen, det likväl vore faktum, att han ej nu vore i livet.

(undert.) Rolf Schiman

P.M.

ang. Raoul Wallenberg av hans styvfar Fredrik von Dardel.

Sovjets v. utrikeskommissarie Dekanosov meddelade den 16 januari 1945 den svenska Moskvaministern Söderblom att W. anträffats i den av sovjettrupper erövrade delen av Budapest och att åtgärder till skydd av W. och hans egendom vidtagits av de sovjetiska militärmyndigheterna.

Någon månad senare meddelade Sovjets stockholmsambassadör Mme Kolbontay till W:s mor och utrikesminister Günthers fru att W. befann sig i Ryssland och behandlades väl.

I mars 1945 kungjordes emellertid i den ungerska radion att W. försvunnit den 17 januari 1945 och att han antagligen mördats av Gestapoagenter.

På anmodan av UD gjorde Söderblom åtskilliga framställningar hos Sovjets utrikesministerium om undersökning ang. W:s öde. Sedan Söderblom år 1946 lämnat Moskva, gjordes under första halvåret 1947 ytterligare framställningar av hans efterträdare Hägglöf och Schyman, som därvid endast fick veta att man inte funnit något spår efter W., oaktat de mest energiska efterforskningar bedrivits av generalstab, militärpolis, säkerhetspolis och andra myndigheter.

(Enligt vad ett stort antal hemvända fångar sedermera intygat befann sig W. under denna tid från slutet av januari 1945 i olika Moskvafängelser, först Ljubljanskaja och sen Lefortovskaja).

I en not den 18 augusti 1947 meddelade Sovjets utrikesminister Vysjinskij, att "det som resultat av noggrann undersökning fastställts att W. inte fanns i Sovjetunionen och att han var okänd för oss." Utrikesministeriet hade den 14 januari 1945 fått ett meddelande från en sovjetofficer i Budapest att W. anträffats där, men noggranna efterforskningar efter honom hade inte lett till resultat och

den officer, som lämnat meddelandet, hade inte återfunnits. Det återstod endast att förmoda att W. under striderna i Budapest omkommit eller tillfångatagits av Szalasis anhängare.

I början av 1950-talet inkom till UD ett stort antal vittnesmål av från Ryssland hemvända fångar ang. W:s fångenskap i fängelserna Ljubljanskaja och Lefortovskaja. Med åberopande av sådana vittnesmål gjorde UD den 11 februari 1952 en démarche till Moskva med anhållan om W:s återförande till Sverige.

Vid ett besök, som utrikesminister Undén år 1954 gjorde i Moskva utlovades från rysk sida att om W. anträffades skulle han återsändas till Sverige. Detta löfte åberopades av UD i en not den 10 mars 1956, vari meddelades att ytterligare vittnesmål om Raouls fångenskap i Ryssland inkommit och att det insamlade materialet enligt två f.d. justitieråd innefattade bindande bevisning härom.

Ryska UD svarade den 19 mars 1956 att det fastställes att W. inte befann sig på Sovjetunionens område. Vad anginge hänvisningarna till några vittnesmål av i förtid frigivna krigsförbrytare var det omöjligt att godtaga dessa vittnesmål, som stred mot fakta framkomna som resultat av en av sovjetiska organ gjord noggrann undersökning.

Vid statsminister Erlanders besök i Moskva påsken 1956 överlämnades vittnesmaterial ang. W. till sovjetiska vederbörande för granskning. På ryskt håll förklarade man sig beredd härtill och det bekräftades att W. givetvis skulle få hemresa om han befann sig i Sovjetunionen.

I ett memorandum den 6 februari 1957 meddelade därefter utrikesminister Gromyko att man företagit en noggrann undersökning av arkiven för fångregistrering för att få upplysningar om W. och att man hållit förhör med många personer som skulle kunna ha haft förbindelse med saken, men man hade inte påträffat några som helst uppgifter om W:s uppe-

håll i Sovjetunionen. Ingen av de förhörda kände till någon person med namnet W. I samband därmed hade man vidtagit en provning sida för sida av arkivdokument i vissa fängelser. Därvid hade man i arkivdokument från sjukvårdstjänsten i Ljubljanskajafängelset påträffat ett dokument som det funnes grund att hänföra till W. nämligen en handskriven den 17/7 1947 daterad rapport från chefen för sjukvårdstjänsten vid fängelset Smoltsov till ministern för säkerhetstjänsten Abakumov, enligt vilken den för Abakumov bekante fången Walenberg under natten avlidit i cellen troligen av myocardinfarkt. På grund härav borde den slutsatsen dragas att W. avlidit i juli 1947.

I Gromykos memorandum tillägges att W. tydligen arresterats inom området för sovjetiska truppers krigshandlingar samt att W:s senare kvarhållande i fängsligt förvar och de oriktiga uppgifter om honom, som vissa förutvarande ledare för säkerhetsorganen lämnat till utrikesministeriet, varit ett resultat av Abakumovs brottsliga verksamhet. Abakumov hade sedermera arkebuserats och även Smoltsov hade avlidit.

(Den åberopade rapporten från Smoltsov innehåller inte några andra uppgifter för fången Walenbergs identifiering än att han varit bekant för Abakumov. Då både denne och Smoltsov uppges vara döda, synes det inte vara möjligt att få sådan ytterligare uppgifter om fången i fråga, som kan stödja hypotesen om W:s död, vilken uteslutande tycks vara grundad på denna rapport.)

Sedermera har från Ryssland trängt fram meddelanden, som visar att W. även efter år 1947 befunnit sig i fångenskap där.

Sålunda har en tysk vid namn Mulle berättat att han i fängelset i Wladimir, ca 20 mil från Moskva, år 1956 träffat en sovjetmedborgare, som suttit där sedan 1945 och varit utmärkt väl orienterad beträffande fängelsets prominenta fångar. Enligt denne fånge hade W. befunnit sig i Wladimirfängelset under en längre tid i början av 1950-talet. Sovjet-

fången hade en tid varit intagen i fängelsets sjukavdelning, där det fanns fångar från isoleringsavdelningen och där fanns också W. Om han var sjuk eller enbart isolerad visste fången inte.

På hösten 1958 kom en schweizare vid namn Brugger hem från rysk fångenskap. Han berättade att han på sommaren 1954 varit intagen på Wladimirfängelsets sjukavdelning. Där hade han i början av augusti 1954 kommit i knackningskontakt med en fånge som angav sig vara W., förste sekreterare vid Sveriges beskickning i Budapest. Han bad Brugger att, om denne blev fri, anmäla till svenska myndigheter att W. inte hade tillstånd att skriva och inte fick några brev.

En österrikare, som kommit hem från rysk fångenskap, har berättat att han i början av år 1955 delat cell med W. i Wladimirfängelsets sjukavdelning.

I en not till Moskva den 9 febr. 1959 meddelade UD att W. enligt utsagor av flera personer efter år 1947 befunnit sig i fängelset i Wladimir samt anhöll om en skyndsam undersökning för att fastställa om han vistats där.

Ryska UD svarade i en not den 6 mars 1959 att i Gromykos memorandum år 1957 framlagts alla informationer om W., som erhållits som resultat av en noggrann och allsidig kontroll och som ledde till slutsatsen att W. avlidit i juli 1947. En förnyad undersökning hade inte bringat i dagen några nya uppgifter. De i den svenska noten omnämnda informationerna om W:s vistelse i Wladimir hade inte bekräftats.

Sedermera påtalade Sovjets UD d. 28 juni 1959 vissa i pressen publicerade uppgifter om W:s vistelse i Sovjetunionen, vilka förklarades gripna ur luften.

I anledning därav meddelade svenska UD i en not den 18 juli 1959 preciserade uppgifter om de vittnesutsagor, som avsåg W:s uppehåll i Wladimirfängelset under 1950-talet.

I slutet av år 1960 fick Sveriges Moskvaambassad upplysningar från ryska källor om att W. fortfarande befann sig inom Sovjetunionen.

I anledning därav avlät Erlander, enligt vad han meddelat, i början av år 1961 ett brev till ministerpresidenten Chrustjev, vari han anhöll att åtgärder måtte vidtagas för W:s snara hemsändande.

Några närmare uppgifter om arten av de senaste upplysningarna har inte meddelats mig, men av samtal med Sohlman synes framgå att W. inte längre skulle befinna sig i fängelse utan i annan anstalt.

Det har inte lämnats något skriftligt svar på Erlanders brev till Chrustjev, men när utrikesminister Nilsson i maj 1963 besökte Moskva och där tog upp frågan om W. med Gromyko, protesterade denne i aggressiva ordalag mot att man skulle tala om denna sak, som för länge sen reglerats på diplomatisk väg. När Nilsson sen vid besök hos Chrustjev - i närvaro av Gromyko och Sohlman - började tala om W. hade Chrustjev sagt att det inte kommit fram något nytt. Sen Nilsson redogjort för de upplysningar, som inkommit om W:s fortsatta vistelse inom Sovjetunionen, hade Chrustjev svarat att det bara var rykten, som utsprits av elaka människor. Nilsson hade genmält att det inte var rykten utan vittnesmål men hade inte lyckats rubba Chrustjevs inställning.

Nilsson har förklarat att han inte anser frågan om W. utagerad.

Djursholm den 30 november 1963.

Strängt förtroligt.

angående statsministerns samtal den 18 mars med utrikesminister Gromyko angående Wallenberg-ärendet.

Erlander: Det viktiga är att vi utnyttjar besöksverk-
samtet mellan Sverige och Sovjetunionen.-
Jag tänker på ryddmännens, Christjovs och
förtroget besök - till att stärka förbindelser
na mellan Sovjetunionen och Sverige. Nu finns
det emellertid en sak, som i mitt tycke de
svenska och ryska regeringarna borde anstränga
sig för att få ur världen. Jag skulle inte
vara uppriktig, om jag inte toge upp den
saken. Vi känner alla till den, det är den
gamla affären om den försvunne diplomaten
Wallenberg, som ni kanske tycker vi har tagit
upp alltför ofta. Om man kunde hitta någon
metod varigenom denna affär kunde bringas
till lösning eller att man kunde skapa klarhet
i den, så skulle jag vilja säga, att inget
stör våra förbindelser. Den är föremål för
stor publik uppmärksamhet. Får jag förklara
vad det är som gör den affären speciellt svår.
Det är att det har varit ett samtal mellan
en svensk vetenskapsman i Moskva med en
sovjetisk vetenskapsman. Han, d.v.s. jag
skulle riktigare säga hon, är känd och upp-
skattad här hemma. Hon är nära vän av
Sovjetunionen, hon vill göra allt för att
skapa goda förbindelser med Sovjetunionen,
hon är en positiv vän till Sovjetunionen.
Hennes vilja att ingenting göra som stör de
goda förbindelserna med Sovjetunionen visas

av att hon varit mottaglig för våra synpunkter att uppgifter som hon sitter inne med inte bör bringas till offentligheten. Nu är hon i en svår samvetskonflikt såsom nära vän med familjen. Hon har varit korrekt och i tre år aldrig sagt något. Den problematik, som uppstått är följande: vi har två vittnesmål som är i konflikt med varandra. Finns det ingen möjlighet för en konfrontation mellan dessa vittnen, så att vi finge klargjort vad som har hänt.

Gromyko: Detta ärende har redan varit uppe till behandling på högsta nivå. I denna fråga har gjorts uttalanden av den sovjetiske regeringschefen för edra officiella representanter, och jag har absolut ingenting att tillägga. Wallenberg finns ej hos oss och vi har icke funnit något spår, och vi har ingenting att tillägga. Vad beträffar den sovjetiske vetenskapsmannen, måste det bero på ett missförstånd, eftersom han själv kategoriskt avvisar att han skulle ha sagt något sådant. Vi har haft ett krig och vet inte vad som har hänt med denne er medborgare. Det är miljoner som har omkommit under detta krig. Förutom dessa uppgifter, som ni fått tidigare, finns inga spår eller uppgifter om honom. Förutom dessa uppgifter har vi ingenting att överlämna, det finns ingenting. På den information vi lämnat måste ni tro. Om vi sade till er att vi skulle fortsätta undersökningarna, så skulle detta icke motsvara verkligheten. Det skulle möjligen lugna er, men det skulle inte ge er något, det skulle närmast bedra er. Och det är något som vi inte vill vara med om.

Erlander: Svenska regeringen har aldrig misstrott de uppgifter den fått från er. Vi har förståelse för de svårigheter, som förelegat hos er. Men här gäller det inte en undersökning av något annat än hur en för vetenskapliga intressen och för Sovjetunionen känd person kunnat få en sådan missuppfattning vid samtal med en rysk kollega. Kan det vara så egendomligt, att vi önskar få till stånd en undersökning om hur detta missförstånd kunnat komma till. Det är endast på denna punkt vi önskar undersökning.

Grömyko: Det var krig, det var tragiska händelser och miljoner försvann. Utöver de informationer vi givit er har vi absolut ingenting att ge och de informationerna är resultat av objektiva undersökningar. Vi kan inte göra mer. Vad beträffar samtalet mellan de båda vetenskapsmännen måste det ju vara ett missförstånd, eftersom ju ingen ha sett vad som inte fanns att se. Vi vet vad som har i vårt eget hus, och vi kan inte göra mer.

Erländer: Det är synd att ni har denna inställning. Ofta kan en psykologisk sak betyda mycket. Jag tror att det inte är svårt att förstå, hur den svenska regeringens situation blir, om saken dras upp i offentligheten, att jag tillskrivit Chrustjov att jag inte ens får så mycket tillmötesgående att man försöker klara upp denna punkt. Vi tycker inte att det är så mycket vi begär. Svenska regeringens är villig att undanröja alla missförstånd och jag vet att ryska regeringen har samma inställning. Vi tycker inte det är för mycket begärt. Vi har svårt att förstå, varför man inte skulle kunna tillmötesgå svenska regeringens mycket anspråkslösa begäran, men vi kan naturligtvis påverka era beslut.

Gromyko: Vi har inte ett dugg att säga utöver vad vi meddelat er. Och för övrigt, hur skulle man göra detta? Vi har inga andra uppgifter att komma med än vad vi har givit er. Sovjetregeringen har inte mer att säga.

Erländer: Vi har inte tvivlat på era uppgifter men vi skulle vilja ha uppklärt, varför två olika personer kunnat komma till så olika uppfattningar. Jag tycker det skulle vara möjligt att göra detta, det finns en vilja att göra det. De båda skulle väl kunna få mötas och få resonera igenom varför de uppfattat saken så olika. Ambassadörerna skulle väl tala om detta.

Gromyko: Jag har redan sagt, att den sovjetiske vetenskapsmannen kategoriskt förnekar att han sagt vad som

... påståtts. Men kanhända är han beredd att deklarerat
... detta. Är det detta ni menar med konfrontation?

Erlander: Det bästa vore väl om de båda träffades, gärna i
Moskva.

Gromyko: Jag kan för tillfället ej yttra mig å Mjasnikovs vägnar.
Men när vi hörde om detta, fick vi av Mjasnikov höra att
han ej kunde förstå hur missförståndet uppkommit. Huruvida
han är beredd att säga det igen, vet jag inte.

Erlander: Om de finge tillfälle träffas och tala om detta, vore det
bra. Jag kan försäkra att jag tagit upp detta ärende
igen bara för att få bort allt som kan irritera. Det
skulle underlätta våra ansträngningar om ett gott grann-
skapsförhållande, om denna fråga vore borta ur diskussionen.
Den kan komma att ställa till mycket besvär.

Men vi lämnar nu detta.

Stockholm den 19 mars 1964.

29 april 1964.

Översättning.✓
Bästa Fru Svartz,

Jag tillskriver Er i samband med på nytt framkomna uttalanden i Stockholm rörande herr Wallenbergs öde. I dessa citerades jag - på så sätt, att jag skulle ha givit Eder några slags uppgifter om honom under Ert besök vid Terapiska Institutet (under reumatologkonferensen 1961 i Moskva).

Som Ni säkert erinrar Er, sade jag Er då, att jag ingenting vet om herr Wallenberg, aldrig hört hans namn och inte har den ringaste uppfattning om han är i livet eller ej.

Jag rådde Er att i denna angelägenhet vända Er till vårt utrikesministerium, genom Eder ambassadör eller personligen. På Eder begäran att jag skulle efterfråga denne persons öde hos vår regeringschef N.S. Chrustjov, vars läkare jag enligt Eder hypotes vore, svarade jag Eder att N.S. Chrustjov, såsom alla väl visste, var fullständigt frisk och att jag inte var hans läkare.

På grund av något mig oförståeligt missförstånd har detta mitt korta samtal med Eder (det försiggick på tyska språket, vilket jag måhända icke helt behärskar) blivit felaktigt tolkat i svenska officiella kretsar.

Senare fick jag reda på att herr Wallenberg avlidit redan år 1947 och att vår regering vid senare tidpunkt meddelat svenska regeringen och den avlidnes familj härom.

Jag ber Eder mottaga mina bästa önskningar om full hälsa och framgång i Er vetenskapliga och läkareverksamhet.

Med uppriktig högaktning

u/ Mjasnikov

✓

Директор
ИНСТИТУТА ТЕРАПИИ
АКАДЕМИИ МЕДИЦИНСКИХ НАУК СССР
Действительный член АМН СССР
профессор А. Л. МЯСНИКОВ

Москва, Петроверигский пер., дом № 10.

Телефон Б 1-03-13

«29» апреля 1964 г.

Дорогая г-жа Шварц !

Пишу Вам в связи с вновь появившимися высказываниями в Стокгольме, касающимися судьбы г-на Валленберга. В них делались ссылки на меня, - в том смысле, что будто бы я сообщил Вам какие-то сведения о нем во время Вашего визита в Институт Терапии (в дни ревматологической конференции 1961 г. в Москве).

Как Вы, наверное, помните, я сказал Вам тогда, что я ничего не знаю о г-не Валленберге, никогда не слышал его имени, не имею никакого понятия о том, жив ли он или нет.

Я посоветовал Вам обратиться по данному вопросу в наше Министерство иностранных дел, через Вашего посла или лично. На Вашу просьбу спросить о судьбе данного человека у главы нашего государства Н.С.Хрущева, которого я, по Вашему предположению, должен был лечить,

Moskva den 26 maj 1964.

Strängt förtroligt.

Stats - {huvudsaken sett
utrikes }
30/5 He

Broder,

När jag i går kväll träffade Kovaljov på Utrikesministeriets "skandinaviska afton" omtalade jag för honom att jag varit hemma i Stockholm och att jag där haft samtal med stats och utrikesministrarna, statsrådet Palme och Dig i Wallenbergsfrågan. Jag sade honom att jag gärna ville träffa honom för att redogöra för vad som förevarit vid våra samtal i Stockholm. Han sade - nästan ivrigt - att han skulle skjuta allt annat åt sidan för att få träffa mig. Jag i min tur lovade att ringa honom under dagens lopp.

Då jag under alla förhållanden komme att träffa honom vid den lunch som utrikesministeriet i dag gav för Kromnow fann jag det bättre att förlägga sammanträffandet före lunchen då jag eljest löpte risken att icke sammanhängande kunna få redogöra för mitt ärende.

Jag inledde samtalet med att säga, att jag hemma i Stockholm funnit förberedelserna för Chrustjovs besök långt framskridna och allt tydde på att det skulle gå väl i lås. Men härom kunde säkert vice protokollchefen Korjagin och säkerhetschefen Tjekalov berätta då de nu återkommit till Moskva. Intresset för besöket vore mycket stort överallt i Sverige och alla bemödade sig om att det skulle bli angenämt och instruktivt för ministerpresidenten och hans följeslagare.

Vi hade ju tidigare talat om Mjasnikovs brev till Nanna

angenäm anda, frånsatt en del sarkasmer från Kovaljovs sida; vid några tillfällen var han - eller i varje fall lät han - förgrymmad över vår inställning.

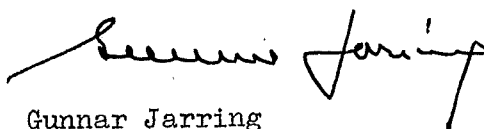
Kovaljov inledde med att säga, att han förväntat sig att vi nu skulle kunna "likvidera" Wallenbergsärendet. Det var honom obegripligt, att professor Svartz kunde ha något att invända mot Mjasnikovs brev. Denne hade sagt sanningen, den absoluta sanningen och inget annat. Ville vi nu tvivla på Mjasnikovs ord? Trodde vi att han var en lögnare? Trodde vi mer på Nanna Svartz än på Mjasnikov? Jag invände att för mig var det inte fråga om tro; jag kunde inte avgöra vem som talade sanning men ett faktum var att utsaga stod mot utsaga. Kovaljov inskjöt, att det var en olycka, att ingen varit närvarande vid samtalet, inte ens en tolk. Kanske berodde missförståndet på språksvårigheter. - han visste att Mjasnikovs tyska var svag. Hur var det med Nanna Svartz i det avseendet? Jag svarade att jag inget visste om hennes tyska; jag hade aldrig hört henne tala det språket.

Kovaljov tog vid igen. Hade vi glömt att vi 1957 fått en not som förklarade, att Wallenberg var död i fängelset vid given tidpunkt och att han kremerats? Litade vi icke på en officiell uppgift? Hade vi icke förtroende för sovjetiska vederbörande? Jag svarade, att jag tyckte det innebar mycket förtroende när jag kom upp till honom och satt så här och diskuterade fullständigt öppet och ärligt vad som kunde göras i Wallenbergs-ärendet - det enda problem som återstod i de svensk-sovjetiska förbindelserna - för att göra Chrustjovs besök i vårt land en framgång. Vi tvivlade icke på den not som avgavs 1957, men nu var läget ett annat: Nanna Svartz uppgifter hade tillkommit och det vore väl icke orimligt att man i det goda samförståndets tecken toge dessa som en anledning till en omprövning, eller för att uttrycka det på annat sätt till en kompletterande omprövning. Men, vi måste ju inse, att Mjasnikov aldrig haft Wallenbergs namn i sin mun, invände Kovaljov, till vilket jag endast kunde upprepa att uppgift stod mot uppgift; vi önskade bryta denna cirkel och jag trodde det

hade fått besked och mer var icke att förvänta. Jag framhöll än en gång, att jag trodde vårt förslag var värt att övertänka. Jag tackade honom för att vi kunnat tala så öppet och uppriktigt om våra problem och Kovaljov instämde helt i att det varit nyttigt att utbyta synpunkter i detta svåra ämne. Men hur skulle vi kunna finna en lösning?

Tio minuter senare satt jag vid lunchbordet vid sidan av Kovaljov. Vi berörde icke vårt samtal utan ägnade oss helt åt en mycket angenäm måltid till arkivdelegationens ära. Mot slutet av lunchen sade Kovaljov plötsligt och oförberett - som hans sed ofta är: när faller domen över Wennerström? Jag svarade med att säga, att jag inte berört Wennerström under vårt långa samtal i dag. Eftersom han nu fört honom på tal kunde jag säga så mycket att även detta namn självfallet hade ett visst inflytande på det delikata läge i vilket vi befann oss i fråga om Wallenbergs-affären. Vi sammankopplade emellertid icke dessa två angelägenheter, och avsåg inte göra det. Men en lösning av Wallenbergsfrågan kunde naturligtvis endast ha välgörande inflytande på alla sidor av de svensk-sovjetiska relationerna.

Därefter försvann Wennerström ur bilden. Det är första gången som Kovaljov tagit dennes namn i sin mun i samtal med mig - lika litet som jag berört honom. Man kan fråga sig varför Wennerström nämndes. Min tolkning är närmast, att Kovaljov ville förvissa sig om att vi icke tänkte använda honom som ett utpressningsmedel.

Min tacksägelse

Gunnar Jarring

Stockholm den 28 maj 1964.

Professor Dr. A.L. Myasnikov
Institute of Therapy
Academy of Medicine SSSR
Petroverigskij per. 10
M o s k v a

Högt värderade Kollega,

Jag ber Er först mottaga mitt hjärtliga tack för Edra vänliga önskningsor om framgång i min fortsatta verksamhet.

Beträffande vårt samtal år 1961 om den svenske diplomaten Raoul Wallenberg förhöll det sig, som Ni säkert erinrar Er, så, att jag berättade för Er dels vad jag läst i den bok, som utgivits av vårt Utrikesdepartement år 1957, dels vad jag hört berättas av Wallenbergs mor och styvfar, som äro mina nära vänner. - Jag meddelade Er, att de som äro insatta i frågan, först och främst äro ense om att Wallenberg måste ha varit i livet i början av 50-talet enligt vittnesbörd av f.d. fångar, som återkommit till Tyskland och andra länder.

Den dödsattest, som utfärdats över Wallenberg år 1947, har således tillkommit genom personförväxling, vilket man ju väl kan förstå skulle kunna inträffa med hänsyn till det utomordentligt stora antal utländska medborgare, som vid denna tid vistades i Edert land.

För att återgå till 1950-talet nämnde jag för Eder, att uppgifter från personer, som erhållit tillåtelse att återvända till sitt fosterland, givit starka stöd för att Wallenberg fanns i Vladimir-fängelset omkring år 1955.

Genom enorma ansträngningar har Wallenbergs mor, som sedan många år ägnat så gott som alla sina krafter åt sökandet efter sin son Raoul, fått ytterligare uppgifter tydande på att han även långt senare var i livet, vilka uppgifter verkat synnerligen övertygande. - Som Ni vet, var det jag, som berättade detta för Er och icke Ni för mig. Jag sade Er också, att jag liksom många andra i vårt land på grund av de upplysningar, som erhållits,

ex. 2 till

» 3 »

» 4 »

Från Moskva

Avsänt den telex 19

Inkom den 11 / 6 1964

Utskrivet i 4 ex. Detta är originalet.

För kabinettsssekreteraren personligen.

Jag blev idag uppkallad till vice utrikesminister

Orlov, som i närvaro av Kovaljov och en tolk till mig framförde nedanstående meddelande. Detta lästes upp på ryska och översattes av tolken till svenska.

Primo. Sovjetiska vederbörande hade genomfört den noggranaste undersökning i W-fallet med anledning av det samtal jag haft med Kovaljov den 26 maj -64.

Secundo. Resultatet denna undersökning är detsamma som framlagts i ett memorandum den 6 februari -57, i vilket meddelades omständigheterna kring Raoul Wallenbergs död 1947.

Tertio. Det finnes inga som helst ytterligare omständigheter som kunde medföra något nytt i denna fråga.

Quarto. Uttalanden av några personer om att R.W. skulle ha varit i livet efter -47 beror antingen på miss- tag eller också återspeglar de vissa kretsars strävan- den att komplicera relationerna mellan Sovjetunionen och Sverige.

Quinto. W. hade icke efter -47 befunnit sig i någon hälsovårdsanstalt, något fängelse eller på någon annan plats.

Sexto. På sovjetisk sida finns inget som helst tvivel om att R.W. avled den 17 juli 1947 i Ljubjanka-fängelset.

Septimo. Då nu alla möjligheter för undersökning av R.W:s öde är redan fullständigt uttömda, har sovjetsidan ingen grund "osnovanie" att vidare sysselsätta sig med denna fråga. Ett återkommande till en diskussion av detta beklagansvärda faktum i det förgångna kan endast vålla de svensk-sovjetiska relationerna skada.

Octavo. Jag mottog meddelandet utan någon kommentar och sade att jag omedelbart komme att bringa det till min regerings kännedom.

Jarring

voro förvissade om att Wallenberg funnits i Edert land under hela 1950-talet och även därefter. Något skäl att betvivla uppgifter härom från personer i olika länder förelågo icke. - Jag är medveten om att jag försatte Er i en utomordentligt obehaglig situation, då jag sade, att jag antog, att Ni kände till fallet Wallenberg och visste, att han alltjämt fanns i Edert land. Att Ni medgav, att så var fallet, berodde tvivelsutan på att Ni ansåg Er böra vara uppriktig gentemot en kollega. Det förtroende, Ni härvid visade mig, är en av de händelser, som gjort det djupaste intrycket på mig under min verksamhet.

Då Ni i Edert brev av den 29 april 1964 gör gällande, att något missförstånd skulle ha uppkommit beträffande vårt samtal på tyska språket, måste jag påminna om att vi vid det flertal samtal vi haft sedan 1954, då vi första gången råkades, alltid förstått både frågor och svar synnerligen väl. Så också 1961. Jag anser mig vid detta tillfälle icke böra ingå på ytterligare detaljer.

Det har sagts, att samtliga uppgifter om att Wallenberg funnits i livet efter 1947 skulle bero på misstag. Ingen som är insatt i saken, kommer någonsin att tro detta. Däremot förstå vi, att myndigheterna ej kunnat kontrollera vistelseorten för alla utlänningar i landet och likaså att identitetshandlingar kan ha förväxlats och försvunnit. Vi inse, att man i den centrala ledningen icke haft möjlighet att i detalj överblicka, huruvida en utlänning förflyttats till olika platser i Edert land. - Beträffande Wallenberg har hans namn, som vi tror, avförts från det centrala registret efter uppgiften om hans död. - Då nu samstämiga uppgifter ge vid handen, att han funnits i livet såväl under 1950- som 1960-talen, hyser såväl den svenska regeringen som Wallenbergs mor och övriga svenskar den enträgna och varma förhoppningen, att Sovjetunionens ledning så snart sig göra låter, skall vidtaga åtgärder för att lämna oss full klarhet om Wallenbergs nuvarande status. Givetvis vill vi svenskar lämna allt det bistånd, som kan anses önskvärt.

Vid vårt samtal nämnde Ni att Wallenberg är i mycket dåligt tillstånd. Vi finner det vara en angelägenhet av djupaste mänskliga innebörd, att han i så fall får vårdas i hemlandet och att hans mor får visshet i den gnagande ångest, som tär på henne både till kropp och själ.

Om Wallenberg tillåtes återvända hem, kommer det misstro-

angenäm anda, fransett en del sarkasmer från Kovaljovs sida; vid några tillfällen var han - eller i varje fall lät han - förgrymmad över vår inställning.

Kovaljov inledde med att säga, att han förväntat sig att vi nu skulle kunna "likvidera" Wallenbergsärendet. Det var honom obegripligt, att professor Svartz kunde ha något att invända mot Mjasnikovs brev. Denne hade sagt sanningen, den absoluta sanningen och inget annat. Ville vi nu tvivla på Mjasnikovs ord? Trodde vi att han var en lögnare? Trodde vi mer på Nanna Svartz än på Mjasnikov? Jag invände att för mig var det inte fråga om tro; jag kunde inte avgöra vem som talade sanning men ett faktum var att utsaga stod mot utsaga. Kovaljov inskjöt, att det var en olycka, att ingen varit närvarande vid samtalet, inte ens en tolk. Kanske berodde missförståndet på språksvårigheter. - han visste att Mjasnikovs tyska var svag. Hur var det med Nanna Svartz i det avseendet? Jag svarade att jag inget visste om hennes tyska; jag hade aldrig hört henne tala det språket.

Kovaljov tog vid igen. Hade vi glömt att vi 1957 fått en not som förklarade, att Wallenberg var död i fängelset vid given tidpunkt och att han kremerats? Litade vi icke på en officiell uppgift? Hade vi icke förtroende för sovjetiska vederbörande? Jag svarade, att jag tyckte det innebar mycket förtroende när jag kom upp till honom och satt så här och diskuterade fullständigt öppet och ärligt vad som kunde göras i Wallenbergs-ärendet - det enda problem som återstod i de svensk-sovjetiska förbindelserna - för att göra Chrustjovs besök i vårt land en framgång. Vi tvivlade icke på den not som avgavs 1957, men nu var läget ett annat: Nanna Svartz uppgifter hade tillkommit och det vore väl icke orimligt att man i det goda samförståndets tecken toge dessa som en anledning till en omprövning, eller för att uttrycka det på annat sätt till en kompletterande omprövning. Men, vi måste ju inse, att Mjasnikov aldrig haft Wallenbergs namn i sin mun, invände Kovaljov, till vilket jag endast kunde upprepa att uppgift stod mot uppgift; vi önskade bryta denna cirkel och jag trodde det

Namnet hade inte sagt honom någonting. Professor Svartz hade framhållit, att det fanns många som hade vittnat om att han var i livet. Hon hade sagt, att han av allt att döma befann sig i fängelse i Vladimir. Nu var det en humanitär nödvändighet att få ut honom från Sovjetunionen. Troligen var han i dåligt tillstånd och det gällde att rädda ut honom snarast. Mjasnikov hade svarat, att han inte kände till fallet; han hade hänvisat henne att ta upp saken på hög nivå i utrikesministeriet endera direkt eller via ambassadör Sohlman. Professor Svartz hade emellertid vidhållit att han hade stora möjligheter att hjälpa genom att han kunde som läkare till Chrusjtjov gå direkt till denne och påkalla dennes hjälp. Mjasnikov hade svarat att han inte var Chrusjtjovs läkare, att Chrusjtjov var frisk och inte behövde någon läkare och inte hade någon anledning att söka företräde hos Chrusjtjov. Och för övrigt ville han inte lägga sig i ärendet utan hade åter hänvisat henne till rätt kanal. Hon hade emellertid varit mycket enständig och sagt "Vladimir, Vladimir, Vladimir" och begärt hans hjälp få ut Wallenberg därifrån. Hon hade upprepat att det var ett humanitärt fall.

Jag insköt här, att professor Svartz uppgett, att han sagt, att Wallenberg var vid liv men i dåligt tillstånd och på sjukhus. Detta förnekade Mjasnikov enfatiskt. Han hade inget annat sagt efter det att hon tagit upp fallet och åberopat sina vittnen än att han inte kände till personen i fråga, att han aldrig hört hans namn, att han inte kunde veta om han var vid liv eller om han var död, eller om han var sjuk. Han kunde inte veta detta eftersom han aldrig hört talas om mannen. Hur professor Svartz kunnat missförstå honom på den punkten var en gåta för honom. Han ville gärna erkänna att hans tyska icke var så god - om hennes tyska ville han inte uttala sig - men professor Svartz hade förvandlat hans "konditionalis" till ett "presens".

Jag sade, att han och professor Svartz i vanliga fall brukat kunna göra sig förstådda med varandra på tyska och då borde det väl ha kunnat ske även vid detta tillfälle. Mjasnikov upprepade ännu mera energiskt att han aldrig sagt annat än det som han talat om för mig

och att det var honom fullständigt obegripligt att professor Svartz kunnat uppfatta hans "om han är vid liv" som ett "är vid liv". Han framhöll, att han redan - som jag väl kände till - hade skriftligen meddelat professor Svartz att hon missuppfattat allt. Om hon så önskade kunde han skriva ytterligare ett brev till henne i samma anda.

Mjasnikov gav därefter en längre utläggning om hur han som sysslade med medicinsk vetenskap och ursprungligen hade kommit från Leningrad till Moskva aldrig haft något med krigsfångefrågor och försvunna personer att göra. Varför skulle då professor Svartz ta upp en sådan fråga med honom? Han hade ju också gjort det enda han kunde göra - hänvisat henne till rätt instans.

Jag sade nu, att vi var i det läget att två utsagor stod mot varandra. Vårt förhållande till Sovjetunionen var i det stora hela gott men Wallenbergs-frågan stod där som ett olöst problem och vi måste söka skapa klarhet i den. Vi måste få klarhet i hur dessa motsatta åsikter kunde ha uppkommit. Jag sade mig tro, att det skulle vara till stor nytta om ett sammanträffande kunde ordnas mellan honom, professor Svartz och mig, där tillfälle gavs att verkligen tala ut om saken och få klarhet i det hela. Innan jag kom att säga något om Kosatjov, som satt mitt emot mig och som jag tänkt inbegripa i förslaget, sade Mjasnikov att även denne eller någon annan från utrikesministeriet i så fall borde vara närvarande. Jag sade mig ha själv tänkt föreslå detta; jag visste att professor Svartz var beredd att resa hit för ändamålet och jag framhöll att jag fann det angeläget att ordna denna sammankomst snarast möjligt. Mjasnikov förklarade sig beredd härför när som helst; jag sade mig skola återkomma snarast med uppgift om den tid som kunde passa oss.

Men plötsligt mulnade Mjasnikov till och sade, att han inte kunde förstå vad ett sådant sammanträffande skulle tjäna till. (Här måste jag inskjuta att det alltid föreligger en möjlighet att Kosatjov ska-

kat på huvudet eller givit honom något annat avböjande tecken). Om professor Svartz komme hit, sade han, så komme hon endast att vidhålla sin teori. Han själv visste vad han hade sagt och någon ändring i hans utsago kunde det inte bli. Han hade sagt sanningen. Vad än professor Svartz hade att säga så kunde det inte ändra hans utsago. Och vad skulle då detta sammanträffande tjäna till?

Jag svarade, att jag ändå trodde det skulle vara nyttigt att de båda finge träffas och talas vid. Han finge av professor Svartz egen mun höra vad hon hade att säga och hon fick höra hans version och de finge söka en förklaring till sina olika uppfattningar.

Mjasnikov framhärade, nu i ganska irriterad ton, att det inte kunde tjäna något till. Professor Svartz komme av honom att få erfara det hon redan visste, vilket han nedlagt i skriftlig form till henne, och vilket han i utförligare form berättat för mig. Ett sammanträffande tjänade inget till. Han återkom till att jag tidigare under samtalen sagt, att jag trodde att ett sammanträffande skulle vara till nytta för att kasta ljus över vad som förevarit mellan de båda och att jag sagt att ett upplysande av Wallenbergs-frågan skulle vara till nytta för våra svensk-sovjetiska förbindelser. Men ett sammanträffande mellan honom och professor Svartz skulle inte kunna ge något bidrag till att förbättra våra politiska förbindelser. Han kunde inte komma med någon ny version av vad han redan sagt. Professor Svartz hade för övrigt vid det samtal de haft i januari 1961 inget sagt om att Wallenbergs-frågan redan sedan länge hade behandlats mellan svenska och sovjetiska regeringarna. Det hade han fått erfara senare, liksom att Wallenberg dött i fängelse 1947. När han hade talat med Nanna Svartz hade han inte haft en aning om denna fråga eller om vem Wallenberg var.

Det blev en ganska hetsig argumentering som Mjasnikov gick över till att det inte tjänade något till med ett sammanträffande som vi tänkt oss. Men eftersom han gått med på det en gång ställde jag till slut frågan rakt på sak: skulle han mottaga professor Svartz tillsam-

Man med mig och en representant för utrikesministeriet för att tala ut om saken? Nu svarade han ja, men tillade, att han inte kunde förstå vad det skulle tjäna till. Han kunde vid detta sammanträffande endast upprepa vad han redan sagt. Jag sade för min del att vi lika fullt mycket uppskattade att han gick med på detta sammanträffande - jag använde under samtalet aldrig ordet "konfrontation" då det har dålig klang på ryska - och att jag trodde det skulle vara till nytta för saken. Jag lovade att återkomma senare och tog därefter mitt avsked.

I det stora hela var Mjasnikov mycket behärskad; det var egentligen endast mot slutet av vårt samtal, då jag framförde förslaget om "konfrontation", som han blev irriterad. Hans version av samtalet mellan honom och professor Svartz framfördes mycket lugnt men med stort eftertryck.

Dr. Kuzjone

Gunnar Jarring

Gunnar Jarring

ang.

STOCKHOLM		19
Stockholm den 11 februari 1965.		
N:o		BIL.
INK. D. N:o		
AVD.	GR.	MÅL.

Ärade Herr Ministerpresident,

Jag ber att med Eder, Herr Ministerpresident, få taga upp till behandling ett ärende, som alltsedan krigets slut varit föremål för långvariga meningsutbyten mellan de svenska och sovjetiska regeringarna, nämligen frågan om den i Sovjetunionen försvunne svenske diplomaten Raoul Wallenberg. Som Ni säkert förstår, skulle jag icke på nytt återkomma till ärendet, om detta icke varit och är av så stor betydelse för Sverige och svensk opinion och om jag icke hade varit övertygad om att ett klarläggande av frågan skulle avlägsna ett besvärande moment i de svensk-sovjetiska relationerna och därigenom på ett utomordentligt gynnsamt sätt befrämja den framtida harmoniska utvecklingen av dessa relationer.

Såsom torde vara Eder bekant, omhändertogs Raoul Wallenberg i januari 1945 av de framryckande ryska trupperna i Budapest. Detta bekräftades av ett meddelande, som framfördes av dåvarande vice utrikesministern Dekanosov till svenske ministern i Moskva den 16 januari 1945, att de sovjetiska myndigheterna vidtagit åtgärder för att skydda Raoul Wallenberg och hans egendom. Under de följande månaderna, och sedermera under alla de år som gått, har ett stort antal framställningar riktats från svensk sida till de sovjetiska myndigheterna om att Raoul Wallenberg måtte friges och klarhet vinnas om hans öden. Jag vill i detta sammanhang erinra om de överlägg-

Hans Excellens Herr A.N. Kosygin,

Ordförande i De Socialistiska Rådsrepublikernas Unions Ministerråd,
fylltes av postexpeditionen

M o s k v a.

EXPEDIERAT	
med	den
sv. kurir	/ 19.....
utl. kurir	
luftpost	
vanlig post	sign.

ningar som ägde rum i Moskva under mitt besök i april 1956, då man från sovjetisk sida utfäste sig att vidtaga en undersökning i ärendet med utgångspunkt från nytt material, som under samtalen ställdes till sovjetiskt förfogande. Såsom resultat av denna undersökning meddelade den sovjetiska regeringen i en note den 6 februari 1957, att på grundval av ett påträffat dokument slutsatsen borde dragas, att Raoul Wallenberg avled i Ljubljanskaja-fängelset i juli 1947.

Efter mottagandet av detta meddelande har svenska regeringen i olika omgångar till den sovjetiska regeringen överlämnat ytterligare uppgifter, enligt vilka Raoul Wallenberg skulle ha varit vid liv i Sovjetunionen vid betydligt senare tidpunkt än 1947, dels i fängelse i Vladimir och dels, enligt uttalanden av professor Myasnikov till professor Nanna S. Ritz vid sammanträffande i Moskva i januari 1961, på sovjetiskt sjukhus vid sistnämnda tidpunkt.

Senast begagnade jag de tillfällen som erbjöd sig vid utrikesminister Gromykos besök i Stockholm i mars 1964 och vid förutvarande ministerpresidenten Chrustjovs besök i Sverige i juni 1964, för att understryka vilken betydelse man från svensk sida fäster vid frågan. Vid dessa liksom vid andra tillfällen under senare år har man från sovjetisk sida hänvisat till den ovan nämnda noten av den 6 februari 1957 och tillagt att Raoul Wallenberg nu icke finns i Sovjetunionen.

Under många år har jag personligen följt detta ärende i en förhoppning att föra frågan till en tillfredsställande lösning. Genom det vänliga budskap, som den 16 oktober 1964 överlämnades till mig genom Sovjetunionens ambassadör i Stockholm, vet jag, att Ni är ense i det angelägna i att de svensk-sovjetiska förbindelserna vidareutvecklas och att vår målsättning därvidlag är gemensam. I denna anda tillåter jag mig att rikta till Eder en vädjan att Ni måtte personligen föranstalta om en sådan prövning av samtliga led i det förevarande ärendet och av de uppgifter, som från svensk sida ställts till förfogande rörande Raoul Wallenberg, att klarhet kan vinnas.

Jag kan försäkra Eder att ett tillmötesgående av denna min hemställan kommer att röna den största uppskattning från svenska regeringens och svenska folkets sida.

Med största högaktning

Tage Erlander

Moskva den 11 maj 1965.

HP 1

Strängt förtroligt

ink. 12.5.65

Broder,

Jag blev i går uppringd av ambassadören Kirsanov som meddelade mig att professor Mjasnikov kommer att taga emot mig som i dag kl. 14 på Institut terapii på Petrovverigskij pereleok 10. Härnunder berättade jag Dig omedelbart per telefon.

När jag i dag på utsatt tid infann mig på Institut terapii väntade redan sekreteraren Kosatjov från MID:s skandinaviska avdelning på professor Mjasnikovs arbetsrum dit jag blivit förd av hans kvinnliga sekreterare. Kosatjov var, som Du erinrar Dig, med även vid samtalet hos Kosygin. Mjasnikov infann sig nästan omedelbart. Han förklarade för mig, att han anmodat utrikesministeriet att låta Kosatjov vara närvarande vid vårt samtal. Han hoppades, att jag insett hade att invända näremot till vilket jag svarade med ett självfallet inte.

Efter några inledande artighetsfraser - jag gratulerade honom till det "Gyllene stetoskopet" - sade jag, att jag var övertygad om

Kabinettsekreteraren B e l f r a g e,
Utrikesdepartementet.

Wallerberg hade inte sagt honom någonting. Professor Svartz hade framhållit, att det fanns många som hade vittnat om att han var i livet. Hon hade sagt, att han av allt att döma befann sig i fängelse i Vladimír. Nu var det en humanitär nödvändighet att få ut honom från Sovjetunionen. Troligen var han i dåligt tillstånd och det gällde att rädda ut honom omedelbart. Ijasnikov hade svarat, att han inte hörde till fallet; han hade hänvisat henne att ta upp saken på hög nivå i utrikesministeriet endera direkt eller via ambassaden i Berlin. Professor Svartz hade emellertid vidhållit att han hade stora möjligheter att hjälpa honom att han kunde som lärare till Chrusjtjov om direkt till henne och påbörja hennes hjälp. Ijasnikov hade svarat att han inte var Chrusjtjovs lärare, att Chrusjtjov var krist och inte behövde någon lärare och inte hade någon anledning att söka återträda hos Chrusjtjov. Och för övrigt ville han inte lägga sig i fallet utan hade åter hänvisat henne till rätt kanal. Hon hade emellertid varit mycket enständig och sagt "Vladimír, Vladimír, Vladimír" och begärt hans hjälp få ut Wallenberg därifrån. Hon hade upprepats att det var ett humanitärt fall.

Jag insköt här, att professor Svartz uppgett, att han sagt, att Wallenberg var vid liv men i dåligt tillstånd och på sjukhus. Detta förnekade Ijasnikov emfatiskt. Han hade inget annat sagt efter det att hon tagit upp fallet och återupptagit sina vittnen än att han inte kände till personen i fråga, att han aldrig hört hans namn, att han inte kunde veta om han var vid liv eller om han var död, eller om han var sjuk. Han kunde inte veta detta eftersom han aldrig hört tales om mannen. Hur professor Svartz kunnat misstänka honom på den punkten var en gåta för honom. Han ville gärna erkänna att hans tyska läro var en god - och hennes tyska ville han inte uttala sig - men professor Svartz hade överförd hans "konfidentialis" till ett "presens".

Jag sade, att han och professor Svartz i vanliga fall brukat kunna göra sig förstådda med varandra på tyska och då borde det väl ha kunnat ske även vid detta tillfälle. Ijasnikov upprepade ännu mera energiskt att han aldrig sagt annat än det som han talat om för mig

kat på huvudet eller givit honom något annat avböjande tecken). Om professor Svartz komme hit, sade han, så komme hon endast att vidhålla sin teori. Han själv visste vad han hade sagt och någon ändring i hans utsago kunde det inte bli. Han hade sagt sanningen. Vad än professor Svartz hade att säga så kunde det inte ändra hans utsago. Och vad skulle då detta sammanträffande tjäna till?

Jag svarade, att jag ändå trodde det skulle vara nyttigt att de båda finge träffas och talas vid. Han finge av professor Svartz egen mun höra vad hon hade att säga och hon fick höra hans version och de finge söka en förklaring till sina olika uppfattningar.

Mjasnikov framhårdade, nu i ganska irriterad ton, att det inte kunde tjäna något till. Professor Svartz komme av honom att få erfara det hon redan visste, vilket han nedlagt i skriftlig form till henne, och vilket han i utförligare form berättat för mig. Ett sammanträffande tjänade inget till. Han återkom till att jag tidigare under samtalet sagt, att jag trodde att ett sammanträffande skulle vara till nytta för att kasta ljus över vad som förevarit mellan de båda och att jag sagt att ett upplysande av Wallenbergs-frågan skulle vara till nytta för våra svenskt-sovjetiska förbindelser. Men ett sammanträffande mellan honom och professor Svartz skulle inte kunna ge något bidrag till att förbättra våra politiska förbindelser. Han kunde inte komma med någon ny version av vad han redan sagt. Professor Svartz hade för övrigt vid det samtal de haft i januari 1961 inget sagt om att Wallenbergs-frågan redan sedan länge hade behandlats mellan svenska och sovjetiska regeringarna. Det hade han fått erfara senare, liksom att Wallenberg dött i fängelse 1947. När han hade talat med Wanna Svartz hade han inte haft en aning om denna fråga eller om vem Wallenberg var.

Det blev en ganska hetsig argumentering som Mjasnikov gick över till att det inte tjänade något till med ett sammanträffande som vi tänkt oss. Men eftersom han gått med på det en gång ställde jag till slut frågan rakt på sak: skulle han mottaga professor Svartz tillsammans

ende, som för närvarande otvivelaktigt förefinnes, att förbytas i djup tacksamhet. Jag vet, att den svenska regeringen är beredd att vidtaga alla nödiga åtgärder för att undvika sensationsartiklar i pressen etc. Som en sjuk man måste Wallenberg givetvis transporteras direkt till isoleringsrum för fortsatt vård. Den svenska regeringen är, efter vad jag vet, beredd till varje ansträngning i detta sammanhang. Vi svenskar våga hoppas, att Eder store ledare Chrustjov skall låta oss få tilltro till den Sovjetiska Statens rättrådighet.

Låt mig tillägga, att jag är djupt bedrövad över att ha vållat Eder, högt skattade Kollega, oro och störningar i Eder viktiga uppgift som världens sannolikt främste forskare på arteriosclerosområdet. - Utom som vetenskapsman har Ni, Herr Kollega, varhelst Ni uppträtt, vunnit beundran och uppskattning för Er helgjutna personlighet, som värdigt uppehåller traditionen från Pavlov och andra Edra framstående landsmän.

Jag ber Er vara förvissad om att mina goda önskningar om fortsatt framgång i Eder betydelsefulla verksamhet städse följer Eder, och min förhoppning är, att vi, svenska läkare, ska få ta emot Er som föredragshållare vid för Er lämplig tidpunkt och få tillfälle diskutera viktiga medicinska frågor med Er.

Med hjärtlig kollegial hälsning

Eder tillgivna

Стокгольм 28 мая 1964 г.

Профессору Доктору А.Л. Мясникову
Институт Терапии
Академия Медицинских Наук СССР
г. Москва

Глубоко уважаемый Коллега,

Прошу прежде всего выразить искреннюю благодарность за Ваши любезные пожелания об успехе в моей дальнейшей деятельности.

Что касается нашей беседы в 1961 году о шведском дипломате Рауле Валленберге факт был - как Вы наверно помните - что я Вам рассказала о том, что я прочитала в изданной шведским Министерством Иностранных Дел в 1957 г. книге, а также о том, что я узнала от матери и отца Валленберга, которые близкие мне друзья. Я Вас сообщила что ознакомление с делом лица в первую очередь согласны на то что Валленберг был несомненно в жизни в начале 1950-ых годов по показаниям возвращенных в Германию и в другие страны бывших пленных.

Следовательно, изданное в 1947 г. свидетельство о смерти Валленберга написано вследствие ошибки в личности, что, разумеется, очень понятно в виду чрезвычайно большого числа иностранцев находящихся в то время в Вашей стране.

В связи с речью о 1950-ых годах я Вам сказала что сведения лиц, которые возвратились на родину с разрешения, сильно утверждают ^{факт} что Валленберг находился в Владимирской тюрьме около 1955 г. Вследствие своих огромных усилий мать Валленберга - которая много лет уделяет почти все силы размышлению сына Рауля - получила

дальнейшие и по-видимому очень убедительные данные указывающие на то что он в жизни и много позднее. Как Вы знаете, я Вам это рассказала, а Вы не мне. Также я Вам сказала, что я как и многие прочие в нашей стране убеждены в том, что Валленберг находился в Вашей стране в течение всех годов 1950-х, и также позднее. Не имеется повода сомневаться в данных об этом со стороны граждан разных стран. - Я знаю что выражая предположение о том что Вы знакомы с делом Валленберга и что Вам известно что он все еще в жизни в Вашей стране, я Вас поставила в чрезвычайно неприятное положение. То что Вы признались что это так несомненно зависит от того что Вы считались своей должностью быть откровенными к коллегу. Указанное Вами мне при этом доверие - то одно из обстоятельств которые произвели на меня самое большое впечатление в течение моей деятельности.

Так как Вы письмом от 29-го апреля 1964 г. заявляете что недоразумение возникло о нашей беседе на немецком языке, я должна напоминать о том что в течение неоднократных бесед с 1954 г. - когда я с Вами в первый раз встретила - мы всегда очень хорошо поняли как вопросы так и ответы. Так и в 1961 г. Я думаю что мне в настоящее время не нужно еще вдаваться в подробности.

Говорилось, что все сведения о том что Валленберг в жизни после 1947 г. зависит от ошибок. Никто, кто знаком с делом, никогда не будет этого верить. Зато нам понятно что власти не имели возможности контролировать места пребывания всех иностранцев в стране, а также что документы личности, может быть, сменялись или затерялись. Понятно что центральным управлениям не было возможным до подробностей иметь представления о перемещении иностранца в разные места Вашей страны. - Что касается Валленберга - по нашему мнению - его фамилия была списана со центрального регистра после сведения об его смерти. - Так как единогласные сведения теперь свидетельствуют о том что он в жизни так в 1950-ых как и в 1960-ых годах, и шведское Правительство и мать Валленберга и прочие шведы питают настойчивую и искреннюю надежду чтобы руководящие органы Советского Союза, возможно скорее, провели мероприятия с целью нам привести в полную ясность о настоящем положении Валленберга. Мы шведы, разумеется, готовы оказать все содействие что считается желательным.

В течение нашей беседы Вы сказали что Валленберг в очень плохом состоянии. Мы считаем то делом самого глубокого гуманного значения что он имеет возможность, в таком случае, ухода на родине и что мать

его получит справку в своем гнетущем отчаянии, которое изнуряет и тело и душу ее.

Если бы Валленберг имел возможность вернуться домой, недоверие, что в настоящее время несомненно существует, сменилось бы глубокой благодарностью. Я знаю что Шведское Правительство готово провести все нужные мероприятия с целью избежать сенсационных статей со стороны печати и других. Надо, разумеется, перевести Валленберга - как больного - непосредственно в изоляционную комнату больницы для дальнейшего ухода. Мне известно, что Шведское Правительство готово и всем усилиям в этом отношении. Мы шведы имеем смелость надеяться, чтобы Ваш великий руководитель Н.С.Хрушев дал нам повод питать доверие к справедливости Советского Государства.

Разрешите еще выразить искреннее сожаление о том что я Вас - глубоко уважаемого коллеги - беспрочно и нарушила в Вашей важной работе в качестве ученого - наверно самого выдающегося мира - в области артериосклероза. Не только в качестве научного работника, Вы, дорогой Коллега, возбуждали - где бы Вы ни были - удивление и уважение за Вашу цельную личность, поддерживавшую достойным образом традиции Павлова и других из Ваших выдающихся соотечественников.

И Вас прошу быть уверенным что мои добрые пожелания о дальнейшем успехе в Вашей важной деятельности всегда с Вами, и я имею надежду чтобы мы - шведские врачи - имели честь Вас принять докладчиком в удобное Вам время и обсуждать с Вами важные медицинские вопросы.

С сердечным, коллегиальным приветом

Ваша преданная

Moskva den 11 maj 1965.

HP 1

Strängt förtroligt

ink. 13.5.65

Fredmål av amb.
Järing för Hård - m.
abr. min a Hård. Palme
13.5.1965
7

Broder,

Jag blev i går uppringd av ambassadören Kirsanov som meddelade mig att professor Mjasnikov komme att taga emot mig som i dag kl. 14 på Institut terapii på Petroverigskij pereulok 10. Härmed underrättade jag Dig omedelbart per telefon.

När jag i dag på utsatt tid infann mig på Institut terapii väntade redan sekreteraren Kosatjov från MID:s skandinaviska avdelning på professor Mjasnikovs arbetsrum dit jag blivit förd av hans kvinnliga sekreterare. Kosatjov var, som Du erinrar Dig, med även vid samtalet hos Kosygin. Mjasnikov infann sig nästan omedelbart. Han förklarade för mig, att han anmodat utrikesministeriet att låta Kosatjov vara närvarande vid vårt samtal. Han hoppades, att jag inget hade att invända häremot till vilket jag svarade med ett självfallet inte.

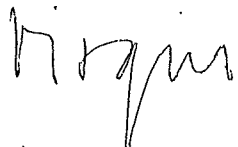
Efter några inledande artighetsfraser - jag gratulerade honom till det "Gyllene stetoskopet" - sade jag, att jag var övertygad om

Kabinettssekreteraren B e l f r a g e,
Utrikesdepartementet.

1. orsaken till mitt besök. Professor Nanna
inom i januari 1961 och därvid haft ett per-
son om den försvunne svenske diplomaten
hade då erfarit, att denne var vid liv, men
stånd och intagen på ett sinnessjukhus. Som
professor Svartz' utsago givit anledning till
från svenska regeringens sida om att Wallenberg
i Sverige. Jag sade honom, att jag väl kände
de uppgifter som vi fått från professor
måste vi tillmäta dessa största vikt efter-
t det inte kan vara fråga om någon missupp-

ungefär så långt blev jag avbruten av Mjasni-
g skola ge sin version av vad som förevarit
Lektor Svartz vid tillfället i fråga. Han be-
hörligt, följande.

, som han högt värderade som en vetenskapare
ett - jag fick här in några ord om att han kun-
högt uppskattning från sin svenska kollegas
loskva i januari 1961, där hon hållit ett före-
oliga ämne. I samband därmed hade hon i hans ar-
re samtal med honom om deras gemensamma veten-
intressen. Mot slutet av detta hade hon brett
; samtal med honom. Han hade trott, att det gäll-
t problem men hon hade tagit upp vad han kallade
rilket gällde en svensk som hölles fången i Sovjet-

Strängt Förtroligt.

P.M.

angående samtal mellan professorerna Hanna Svartz och A.L. Njasnikov på den senares tjänsterna på Institut terapii, Petroverigskij pereulok 10, Moskva, tisdagen den 6 juli 1965.
Övriga närvarande: ambassadör Gunnar Jarring, ambassadrådet G.N. Parafonov och sekreteraren I.A. Kosatjev. Samtalet började kl. 1100 och avslutades 1345.

Efter en inledning som berörde en del gemensamma vetenskapliga och akademiska kontakter övergick samtalet till Wallenbergsfrågan.

- H. Ni har kommit hit för en fråga som inte är angelägen för någon av oss.
- S. Jag beklagar mycket att jag kommit hit för denna fråga, när vi egentligen borde ägna oss åt vetenskapliga problem. - Jag vill nu först ge bakgrunden till mitt intresse för Raoul Wallenberg. Det började redan i mars 1945, när jag bodde hos Alexandra Kellontaj på Dolsjaja Kaluzjokraja här i Moskva. Jag följde med henne från Sverige till Moskva då hon av sin regering hemkallades. Hon var mycket sjuk, det var därför jag ombads följa med henne. Under den tid vi var tillsammans i Moskva tog hon emot flera besök av minister Söderblom. Vid ett tillfälle, innan dörren var riktigt stängd, hörde jag att han ville tala om Raoul Wallenberg. Först senare läste jag i press-

sen om det svar Söderblom erhållit av Kollontaj. Det gick ut på att Wallenberg tagits under beskydd av sovjetiska myndigheter och att han befann sig väl. När jag kom tillbaka till Stockholm 1945, uppsökte jag av en gammal patient, Raoul Wallenbergs mor. Nu heter hon von Dardel. Hennes far var chef för en av de medicinska klinikerna på det lasarett där jag tjänstgjort. Hennes make, alltså Raoul Wallenbergs styvfar, samarbetade jag med i tolv år på Karolinska sjukhuset. Han var administratör och jag var chef för medicinska kliniken. Fru von Dardel bad mig upprepade gånger försöka göra något för sonen. En särskild anledning härtil fann hon däri att jag hade många vänner i Sovjetunionen och att jag väl kände Kollontaj. Skulle jag inte kunna tala med henne och andra om fallet Raoul Wallenberg? Hon berättade en hel del detaljer som hon erfarit om sonens vistelse i Sovjetunionen. Jag sade, att jag var läkare och forskare och inte politiker och därför inte hade anledning syssla med sådana saker. Så kom det under år 1960 en inbjudan till mig att föreläsa vid den medicinska akademien i Moskva och att delta i en reumatologisk kongress där som professor Nestorov ordnat. Jag fick denna inbjudan långt i förväg, och kom då att tänka på att jag i alla fall, för alla eventualiteter, borde sätta mig in i fallet Raoul Wallenberg. Jag köpte därför den vitbok som regeringen givit ut 1957. Jag läste den ganska noggrant. Jag frapperades då särskilt av några saker. Jag hade upprepade gånger hört att Kollontaj sagt till vår

utrikesminister att Raoul Wallenberg befann sig i Sovjetunionen och att han befann sig under sovjetiskt skydd och att hans egendom var tagen i förvar. - Jag fann följande uppgifter i den vita boken särskilt anmärkningsvärda. År 1957 kom det från det sovjetiska utrikesministeriet en officiell note som berättade att Wallenberg av allt att döma hade dött i Ljubljanka-fängelset den 17 juli 1947. Det var då ägnat att förvåna att det, tio dagar senare, den 27 juli 1947, avhölls förhör, såväl i Ljubljanka- som Lefortovskaja-fängelserna med ett flertal personer - som inte suttit i samma cell som Raoul Wallenberg - med undantag av en av dem. Det är egendomligt att läsa att de hade uppgivit identiskt samma sak. De talade bl.a. om att Raoul Wallenberg var svensk diplomat och i den egenskapen haft hand om judeärenden och jedeförföljelser - av tyskarna - i Budapest. De talade också om att de erfarit genom knäckningar från Wallenberg eller andra, att Raoul Wallenberg och hans chaufför Langfelder förts till fängelset 1945. Så berättades också att Raoul Wallenberg fördes 1945 från Ljubljanka till Lefortovskaja-fängelset. Dessa fångar som berättat detta är beredda att gå ed härpå och dessutom är utsagorna ensartade utom i små detaljer. Detta är egendomligt, när man betänker att det den 18 augusti 1947 kom en note från Vysjinskij, vari han säger att Raoul Wallenberg är okänd i Sovjetunionen. Inom loppet av två månader (följande för "en månad" av S.) skulle det alltså ha hänt att Raoul Wallenberg sannolikt var död, vilket fängelseledaren

Smoltskov bör veta. Tio dagar senare hölls det förhör med fångar från olika länder om Raoul Wallenberg i två olika fängelser. Han måste alltså ha varit väl känd - det var inte fängelsepersonal som ledde förhören. De förhörda fångarna sattes i ensamcell under flera månader. Sedan kom meddelandet den 18 augusti, att han var okänd i Sovjetunionen. Det var denna bristande överensstämmelse som gjorde att jag kom till den slutsatsen att jag borde höra mig för om Raoul Wallenberg. Sedan kom ytterligare uppgifter i pressen, innan jag reste. Det var uppgifter från tre olika personer som suttit i Vladimir-fängelset. De hade varit i Korpus 2 och 3. De sade, att med säkerhet hade Raoul Wallenberg vistats i Vladimir-fängelset på 50-talet. Det sades också att han sannolikt var sjuk, eftersom han tidvis vårdats på fängelsesjukhuset, men den saken är kanske mindre säker. Dessutom hade familjen von Dardel fått ytterligare upplysningar att Raoul Wallenberg skulle vara i livet betydligt senare. Min mening var, när jag reste över hit, i januari 1961, att försöka taga kontakt med minister Semjonov, som jag kände mycket väl sedan tre års samvaro i Stockholm, då han vikarierade för Kollontaj under hennes sjukdom. Det visade sig emellertid icke framkomligt att få audiens hos Semjonov under det jag var i Moskva. När man då söker efter andra, som man kan tala med, letar man bland topparna och bland moraliskt högtstående personer och då fyll mina tankar på professor Hjaanikov. Han hade visat mig allra största vän-

lighet. Jag tvekade oerhört att blanda in honom i dessa frågor, men ibland när det är så att man beslutat göra något i en svår fråga, så griper man efter tillfället. Jag berättade för professor Mjasnikov det som jag nu berättat, men inte alls så detaljerat. Så t.ex. har professor Mjasnikov aldrig hört något om vitboken och dess uppgifter. Jag berättade för professor Mjasnikov att det inte fanns någon tvekan om att Raoul Wallenberg befunnit sig i fängelse i Sovjetunionen. Jag berättade också, att det var helt sannolikt att Wallenberg befann sig i Vladimir-fängelset på 1950-talet och att uppgifter om att han levde inkommit relativt nyligen. Det var alltså jag som berättade detta och inte professor Mjasnikov. Efter att ha berättat detta frågade jag om han kände till fallet Raoul Wallenberg. Han svarade då ja. Jag tyckte egentligen, att det inte var så märkvärdigt att Sovjetunionens främste terapeut kände till fallet Wallenberg - kanske hade man t.o.m. telefonledes diskuterat Wallenbergs sjukdom med honom. - Jag gick så vidare och påpekade ånyo att det sagts att Raoul Wallenberg vore sjuk. Då svarade professor Mjasnikov: "Ja, han är i mycket dåligt tillstånd, han är mentalsjuk." Samtalet gick vidare en stund - det rör sig kanske här om detaljer som är mera oväsentliga. Jag vill än en gång påpeka, att det var jag som berättade. Professor Mjasnikov måste utan tvivel ha fått uppfattningen att jag i detalj kände till Wallenbergs öden i Sovjetunionen. Han kunde alltså tro, att han talade

med någon som väl kände till vad som hände Raoul Wallenberg i Sovjetunionen. Det var också en annan läkare som kom in i rummet, kallad av Hjasnikov, med vilken jag talade. Jag nämnde för honom inte allt vad vi (Hjasnikov och jag) talat om, men jag skrev på ett papper "attaché Raoul Wallenberg" för att det skulle vara fullt klart vilken vi talade om. - Vid senare samtal har professor Hjasnikov sagt, att jag har missförstått honom. Jag har också fått ett brev från honom, i vilket det sägs att jag missförstått honom på grund av hans dåliga tyska. Jag har från min sida framhållit, att jag alltid haft mycket lätt att förstå professor Hjasnikov. Jag är mycket ledsen över att jag behöver vålla professor Hjasnikov obehag. Men det vore orätt av mig att inte säga att jag är säker på vad jag hörde. Jag har framhållit i brev till minister Semjonov och också i brev till professor Hjasnikov att orsaken till det stora intresse jag fick för detta fall huvudsakligen var min bekantskap med Raoul Wallenbergs mor som har lidit oerhört av denna ovisshet under många år. Hon talar med alla människor hon träffar om Raoul Wallenberg. Den andra orsaken till mitt och andras intresse är att det här gäller en svensk diplomat, om vilken det sagts att han med ett rent otroligt mod försökt fullgöra den uppgift som han fått sig anförtrodd, nämligen att rädda människoliv undan tyskarna. Det har sagts, har jag hört, att Wallenberg skulle varit spion, men detta tror ingen på i vårt land; jag har också talat med många ungrare som

likaledes säger att han inte kan ha varit det - varken för tyskar eller amerikanare. Den allmänna uppfattningen i vårt land är att han var vid liv 1961 - men sjuk. Ingen vet, utöver regeringen, om mina samtal med professor Mjasnikov. Jag har aldrig talat med mina vänner von Dardels om mina samtal. Det har lett till att jag undvikit von Dardels på senare år för att inte komma i samtal med dem. Jag har inte sett fru von Dardel på ett år. Det talas alltför ofta om Raoul Wallenberg i vårt land. Det framhålls, att han var svensk diplomat och att han räddade många från döden i gaskamrarna. Vi förstår mycket väl att det kan vara så, att ledningen inte alltid har haft klart för sig var han vistats - kanske han förflyttats långt bort. Kanhända har man vid de senaste undersökningarna inte kunnat fastställa var han vistats. Kanske har han sålunda på senare år varit på platser som ledningen inte känner till. Men om man noggrant går genom alla detaljer kunde man (omtagning) Men det borde vara möjligt genom en mycket noggrann undersökning att få fram var han är, så mycket som detta har diskuterats med noter och annat mellan svenska regeringen och sovjetregeringen. Det bästa för båda länderna skulle vara om full klarhet erhöles i detta fall. Det skulle säkert i hela världen anses som en stor sak om den nya ledningen utroddes detta med hänsyn tagen till alla som vittnat om Raoul Wallenbergs öde. Jag tillåter mig att säga, att såvitt jag kan förstå så skulle det vara ett miss-

tag av Sovjetunionen att tro att det skulle innebära en prestigeförlust att bringa klarhet i denna sak. En mycket stark hålla till misstro från svensk sida skulle undanröjas om det skapades full klarhet och vår tacksamhet skulle bli oerhört stor. Tro inte, att vi skulle göra sak av alla detaljer om vi finge klarhet i fallet i sin helhet. Vi skulle uppfatta det som en verkligt stor handling och känna stor tacksamhet. Jag är alldeles övertygad om att man också på andra håll i världen där man känner till detta fall skulle anse det som en stor och rättvis handling.

II. Det är alltså min tur. Först och främst vill jag säga, att större delen av professor Svarts' långa anförande har en allmän politisk karaktär som jag inte kan kommentera. Andra delar av det ni sagt har en psykologisk karaktär och det kan sättas i sammanhang med att ni är mycket nära lierad med familjen som har lidit mycket och förlorat en familjemedlem. Jag kan dela de moraliska aspekter som driver professor Svarts i hennes handling. Men jag är mycket ledsen - jag kan inte ge någon personlig hjälp i denna angelägenhet. Det är min mening att min person inte spelat någon roll i detta sammanhang. För jag då gå över till fakta rörande vårt samtal som ledde till missförstånd. I början av samtalet berättade professor Svarts om fallet och jag sade att jag som följd av eder berättelse fick kännedom om fallet - men endast som följd av professor Svarts' berättelse. Jag upprepar, att före

vårt samtal hade jag ingen aning om fallet, jag kunde absolut inte till namnet. Namnet var helt okänt för mig. Endast av det som sagts mig av professor Svartz fick jag kännedom om Wallenberg och i den interpretation som hon gav. Jag kunde inte veta något om det. Jag har inget att göra med fångeloor eller fångelse sjukhus eller med krigsfångar eller med militärer överhuvudtaget. Efter kriget blev jag en helt civil medborgare. Dessutom har jag aldrig av sovjetiska myndigheter inbjudits att behandla några utländska eller andra krigsfångar. Därför kunde jag ej ha sett eller ha hört talas om Wallenberg. Jag vet bara att jag varken hört om eller sett Wallenberg och jag förstår inte att jag ska ha hört om honom. Jag skulle ha varit psykiskt onormal om jag skulle ha påstått att jag sett honom eller hört om honom. Därför kan jag till vad professor Svartz sagt endast anföra att hon måste ha missföretått mig. Ni säger, att jag sagt att han är i livet. Jag sade: "Om han är i livet kanske han kan vara sjuk." Om man förmodar att han är i liv så kan man fortsätta att förmoda att han kan vara sjuk på ena eller andra sättet. I sådana här vändningar ligger kanske orsaken till att ni uppfattat mina ord som icke förmodanden utan påståenden. Jag talade ju med er helt minskligt och trodde inte att ni hade något officiellt eller halv-officiellt uppdrag. Hade jag trott, att ni hade det, skulle jag självfallet omedelbart ha tillkallat en tolk som hade fått skriva ner det. Professor Svartz har missföretått min

dåliga tyska. Tro mig: jag hade ingen anledning att säga något som jag inte visste, något som nu tillskrives mig av professor Svartz. Alla hos oss känner väl till att jag inte haft något att göra med krigsfångar. I Vladimir har jag aldrig varit förrän 1963, då jag reste dit med mina söner för att se på de gamla katedralerna där. Jag har aldrig haft något att

göra med dessa speciella inrättningar (fängelserna G.J.) i Moskva. Jag minns att ni bad mig att tala om Wallenberg med ~~omvid han förmodat att han var dennes läkare~~ Chrustjov. Ni kommer ihåg jag sade, att jag inte är hans läkare

och att han är helt frisk och inte behöver läkare. Ni frågade då, vem ni skulle vända er till. Jag rekommenderade utrikesministeriet. Det var jag som gav er telefonnumret till

Semjonov och till och med ringde honom. Jag berättade för

Semjonov att professor Svartz kommit hit med en speciell fråga. Semjonov svarade då, att det var bäst hon kom till honom.

I slutet av vårt samtal och mot bakgrunden av alla de uppgifter som ni framfört sade jag till er att denna människa troligen var död. Detta var min slutsats efter allt vad ni berättat för mig. Ni svarade då mycket emotionellt: "Nej, han måste vara vid liv!" På grund av att jag inget visste om detta fall utom vad jag hört av er, tänkte jag att ni hade ett

slags fix idé, vilket alla människor kan ha. Det är det hela.

S. Ett par saker vill jag rätta till. Jag har aldrig sagt att professor Mjasnikov sett Raoul Wallenberg eller undersökt honom. Det har jag aldrig sagt.

S. Ett par saker vill jag rätta till. Jag har aldrig sagt att professor Mjasnikov sett Raoul Wallenberg eller undersökt honom. Det har jag aldrig sagt.

*Jag hade då
frågat*

N. I ett brev!

S. Jag har sagt att professor Mjasnikov kände till fallet.

N. Endast från professor Svarts' egna ord!

S. Så säger professor Mjasnikov att jag kanske hade officiellt uppdrag.

N. Jag talade om halvofficiellt uppdrag.

S. Jag hade inget officiellt eller halvofficiellt uppdrag. Jag var här som privatperson.

N. Jag går med på det. Det var ett vänskapligt samtal. Det var endast resultatet som blev olyckligt.

S. Jag har aldrig sagt, att professor Mjasnikov var Chrastjova läkare. - Det är ytterligt beklagligt att vi inte kan komma överens i den fråga det här gäller.

N. Men vad menar ni med att komma överens?

S. Det gäller i första hand två satsar: Det är först att professor Mjasnikov sagt att han kände till fallet. Hur han gjorde det vet jag inte. Det andra är att han kände till att Raoul Wallenberg var svårt sjuk - hur vet inte jag. Hur gärna jag än skulle vilja gå med på, personligt, inte emotionellt, att jag begått ett misstag, så kan jag det inte. - Men låt oss tänka på vad som ändå finns om Wallenberg utöver samtalet mellan oss. Dödsattesten måste vara ett misstag. Varför kan inte Sovjetunionen undersöka och behandla de vittnesmål som finns och som återges i "vita boken"? Heddolandet om hans död 1947 måste vara felaktigt, jag upprepar det, och innebär en

förväxling av personer. Uppgiften av den 18 augusti 1947 att han inte var känd i Sovjetunionen var ett misstag.

M. Jag förstår inte varför frågor av detta slag ska diskuteras i Terapiska Institutet och med mig. Jag är inte diplomat, jag är inte regeringsrepresentant, jag har inte att göra med krigsfångar, jag är inte jurist. Jag har aldrig haft med Wallenberg att göra. Jag har aldrig hört något om honom före mitt samtal med er. Jag ber er att befria mig från detta. Jag träffar ofta utlänningar både utanför och inom Sovjetunionen. Men jag har aldrig diskuterat några politiska frågor med dessa eller med kolleger och ingen har ställt sådana frågor. Jag är kardiolog. Jag trodde ni ville diskutera sådana frågor med mig. Jag trodde ni ville tala med mig av rent mänskliga skäl. Av ren hövlighet talade jag med er. Jag ber er att inte mera diskutera sådana frågor med mig. Vetenskapsmän brukar inte göra det. När vi senare kom in på detaljer svarade jag er att jag inte visste något om fallet; att - eftersom jag inte kände till fallet - jag inte kunde uttrycka mig vare sig nekande eller jakande. Det är därför vårt samtal aldrig uppfattats korrekt. Vad Chrustjov beträffar förnekar ni inte att ni frågade mig om jag var hans läkare. Det var jag som sade att jag inte behandlade Chrustjov. Två frågor: ni påstår att jag skulle ha sagt att jag visste att Wallenberg var sjuk och att jag kände till fallet före vårt samtal. Detta förnekar jag helt och hållet. Jag inte bara visste ingenting. Min officiella

ställning tillåter mig inte att vota något härnär. Jag tror att missförståndet uppstått på grund av min dåliga tycka. Jag tror det vore bättre att ni medgav att missförstånd uppstått på grund av min dåliga tycka och att jag sagt "om" och "jag vet inte om" - det har kanske kunnat förstås på två sätt.

S. Jag vet visst, att det är mycket obehagligt att ta upp ett sådant här politiskt samtal med en kollega. Jag är ledsen över att jag tagit upp tid med en sådan fråga med er som är upptagen av viktiga vetenskapliga uppgifter. Professor Njasnikov bör få röra sig fritt i hela världen och även komma till Sverige. Jag hoppas att han inte ska bli så upptagen av denna fråga att han inte ska hinna med sin vetenskap. Jag upprepar Svenska Läkaresällskapets inbjudan att komma till Sverige i september. - Men jag kommer tillbaka till de två frågorna. Hur mycket jag än för professor Njasnikovs del skulle vilja gå med på att ett missförstånd uppstått på grund av hans tycka, så kan jag inte göra det. Det vore orätt av mig.

M. Varför detta? Jag har sagt att min tycka var dålig och det var inte ert språk. Ni har uppfattat villkorsatsor som påståendesatsor.

S. Jag var på spinn och hörde nog på. Jag har alltid förstått professor Njasnikovs tycka väl. Jag kan inte ge efter på den punkten.

M. Jag skulle vilja vota om ni fortfarande tror att jag hört en Wallenberg och hans öden efter allt vad jag förklarar för or?

Jag, professor Hjasnikov, hade inga möjligheter att se honom eller höra något om honom. Jag har aldrig sagt vad ni påstår. Jag tror orsaken är min dåliga tycka. Kanske var den tvetydig - men jag har aldrig sagt om Wallenberg det ni tillskriver mig. Jag kanske har missförstått era frågor och jag svarade kanske inte på de frågor ni ställde. Jag vill uppriktligt att missförståndet skingras. Jag strävar också efter klarhet. Alla i Sovjetunionen vet, att jag inget haft att göra med sådana frågor. Om jag skulle påstå att jag vet något om fallet, så skulle folket här tro att jag vore psykiskt undermålig, att jag vore en idiot. Jag har inget haft att göra med fångelser eller krigsfångsläger. Jag har inget haft att göra med de organ som sysslar härmed. Ni kan på samma grunder säga att jag begått något brott, att jag dödat någon. Jag skulle vilja be er fastställa att vårt samtal icke haft någon positiv karaktär. Det bygger på ett missförstånd. Jag kan inte längre tala om det. En annan fråga är svenska regeringens anspråk mot Sovjetregeringen. Den får lösas på diplomatisk väg. Ni talade om att man i Sverige tror, att han är i livet. Ni tror alltså icke på vad vår regering säger. I varje fall bör jag er att inte draga in mig i det här fallet eller i en diskussion kring det här fallet. Jag har inget att tillägga. Jag är inte anställd i utrikesministeriet, jag vet inget om de noter som svenska regeringen genom ambassadör Sohlman skickat till sovjetiska regeringen. Jag har träffat Sohlman ofta men

han har aldrig frågat mig om fallet. Om han hade frågat skulle jag ha svarat på samma sätt som jag gjorde till ambassadör Jarring.

S. Jag är fullt medveten om att ni inte brukar syssla med politik och jag kan väl tro att det är första tillfället ni, via mig, kommit in på sådana frågor. Jag har aldrig sagt att professor Hjamnikov besökt fångelser eller fångar.

M. Ja, det förstår jag.

S. När det nu talas om regeringen, vill jag säga att jag ansåg mig tvungen att meddela regeringen om mitt samtal.

M. Det är synd! Ni har ställt er regering i ett obekvämt läge, därför att ni på grund av ett samtal, som ni dåligt förstått, lett er regering vilse.

S. Härtill vill jag säga att det finns tillräckligt med vittnen utanför mitt samtal med er bl.a. för att bedöma 1947.

M. En sak till - ni talade om att ni inte hade något officiellt eller halvofficiellt uppdrag. Men nu berättar ni att ni berättade det för er regering när ni kom tillbaka. Om jag hade vetat det i förväg, så skulle jag ha tillkallat en stenograf. Och jag skulle ha visat hennes uppteckning för professor Svarts. Om alla uppgifter om Wallenberg, som ni talar om, grundas på samma metod som ni har haft, så förstår jag att de leder till missförstånd. Men får inte på grundval av privata samtal göra meddelanden till regeringen.

S. Jag förstår er i detta. Det kan hända att jag inte omedelbart

skulle ha berättat det, men förr eller senare hade jag måst göra det. Men jag hade inget uppdrag. Vad beträffar övriga vittnesmål så bygger de på noggranna uppteckningar och har be-
dömts av två justitieråd, d.v.s. högt uppsatta jurister. Man får inte som professor Ljascnikov undersänka dem. Och eftersom det är tvekan på den punkten, så vill jag ytterligare betona att dödsattesten måste bero på en förväxling av personer.

M. Det är inte den riktiga platsen att diskutera den frågan här.

✓ S. Ni drog själv upp frågan om de andra vittnesmålen.

M. Ja, er förklaring må vara riktig. Uppgifter som bygger på vårt
samtal måste ha upptäckt genom misoförstånd,

S. Vårt samtal här ja inte till det som är granskat av jurister.

M. Vårt samtal kan inte vara granskat av jurister; det är fråga
om två personer som påstår helt motsatta ting. Det finns inget
tredje person som kan bekräfta vad som förevarit. Det finns
ingen grund för någon juridisk undersökning.

✓ S. Men något intresse av att ha vittne till våra samtal måste
det ha varit, eftersom vid ett tillfälle Speranski var närva-
rande.

M. Men Speranski dog för två år sedan. Jag gick ned på att träf-
fa er nu trots att jag talat med er ambassadör. Jag gick ned
på det därför att jag trodde att vi skulle kunna komma överens
om att det var ett missförstånd. Jag ser helt klart hur mis-
sförståndet uppkommit. Vi har båda skuld. Men om jag hade vetat
att vi skulle tala om jurister så skulle jag ha avvisat för-

slaget om ett möte som oantagbart för mig.

8. Det har aldrig diskuterats, det har aldrig varit på tal, det gällde endast den andra frågan ni drog upp, nämligen de tidigare vittnesmålen. Men det hindrar inte att jag måste stå fast vid min uppfattning.

11. Nu ska vi tala som vetenskapsmän. Jag förstår inte hur ni öfter allt som sagts kan påstå att jag kände Wallenberg före vårt samtal och att jag sett honom. Kan ni tro på detta? Kan ni tro på detta på grundval av ett samtal som fördes från min sida på dålig tyska?

8. Jag kan förstå att ni vill göra gällande en annan uppfattning. Men det hindrar inte att ni kände till fallet och ni kan ha hört honom från någon annan person. Jag finner det inte märkvärdigt om någon person talat med professor Mjasnikov om detta fall, en svensk diplomat.

11. Man kan tänka och tycka mycket om att jag hört det från annan person. Men jag minner ingenting till om det fall ni relaterat och har inget hört från någon annan person. Kriget är en svår period. I följd av kriget kan vissa människors öden ha blivit svåra. Det fanns människor som ansågs döda men som kom till rätta. Det har skrivits mycket i vår litteratur honom. Om krigshjältar som kom tillbaka när de var dödförklarade. De kom hem och fann att hustrun gift om sig och plöteligen hade hustrun två män - en gammal och en ny - det fanns många sådana fall i vår litteratur. Jag kan förstå hur komplicerat

ett minniskrodd kan vara - och det var därför jag i mitt samtal med er använde konditionalis. Jag går i princip med på att sådana fall kan finnas, men ifråga om Wallenberg förklara jag ännu en gång att jag före er ankomst hit och före vårt samtal här aldrig hört hans namn och aldrig sett honom.

S. Ja, att ni sett honom har jag aldrig påstått. Det vet jag ingenting med säkerhet om. Ni talar om att så många krigsfångar som redan varit dödförklarade kommit hem. Nu hoppas vi ivrigt i Sverige att den svenske diplomaten Raoul Wallenberg, som räddat så många liv, också kommer hem.

M. Det är en sak som rör regeringarna och jag kan inte svara på den. Jag själv, i min egenskap av specialist, kan inte förstå vilken orsak det skulle finnas för sovjetregeringen att fortfarande hålla på Wallenberg. Undersökningar om hans öde det kan inte vi tala om.

S. Jag förstår, att det kan vara svårigheter att göra det, men det är dock av värde att vi talar om det. Det kan anses olämpligt ur professor Njasnikovs synpunkt att taga upp det här ärendet - det har jag förstått. Vår regering har ägnat så mycket tid åt det, men det var Raoul Wallenbergs mor som har givit mig anledning att ta upp frågan personligen. Men när nu hela svenska folket resonerar om den, varför inte då se på alla våra och ödra handlingar och bringa full klarhet i saken? Sen ber jag att än en gång få uttrycka min bestämda övertygelse om att jag inte missförstått er på dessa två

punkter jag uppehållit mig vid och jag måste vidhålla den.

I synnerhet vill jag fastslå att ni sade att han var sjuk och att han var mentalt sjuk. Vi kan väl ledsamt nog inte komma längre. Jag på min sida hade hoppats att professor Mjasnikov skulle ha varit mera positiv.

M. På vilket sätt kunde jag ha varit mera positiv?

S. Enligt min bestämda uppfattning svarade professor Mjasnikov att ni kände till fallet. Jag förstod i förväg att den andra punkten skulle vara svårare att gå med på. Men jag återgår till punkt 1. Det var väl inget konstigt i att ni skulle kunna känna till fallet. (Åtminstone den saken borde ni väl kunna gå med på.)

M. Jag visste ingenting. Det är nonsense - nu använder jag ett odiplomatiskt ord.

S. Den andra punkten är som sagt svårare, det nodgar jag, men det är min bestämda uppfattning att ni sagt, att Wallenberg var sjuk och att han var mentalt sjuk.

M. Den första punkten strider mot att jag inte kände till hans namn. Det är bara antaganden att sådana fall kan hända under ett krig. Jag kunde inte ha lagt hans namn på minnet. Jag visste inte vem ni talade om. Jag fick veta först mycket senare genom andra kanaler vad saken gällde och om Wallenbergs frågan. Jag sade, att jag inte visste om han var levande eller död, om han var på sjukhus eller inte, om han var sjuk eller inte. Jag vet inget om den här minniskan. Mot slutet

av vårt samtal sade jag: Jag tror han är redan död och ni svarade "Nej!" Jag kunde inte säga något med säkerhet. Jag kunde intet säga.

S. Precis det som professor Hjaanikov nu sagt sade ni i mars 61 två månader senare.

H. Ja, det är riktigt men so what?

S. Det sade ni alltid andra gången vi träffades, så det är absolut riktigt beträffande det samtalet.

H. Jag sade, att jag inte visste något om personen ifråga.

S. Men då hade ju Chrusjtjov hört om saken. Vi kanske inte behöver resonera om detta. Jag tycker det viktigaste är samtalet i januari. Jag kan inte gå ned på att det är ett misstag. Det är verkligen synd att det inte fanns vittnen då.

H. Jag vet inget om detta. Jag har inte talat med Chrusjtjov.

S. Vad ska jag säga? (Professor Svartz var alldeles perplex inför detta påstående G.J.)

H. Jag kan säga er att jag aldrig träffade Chrusjtjov. Jag har träffat honom innan han blev ministerpresident under Stalins tid. Det var när denne var mycket sjuk.

S. Men det är ju fel!

H. Vad för slags fel?

S. Jag hittar inte på sådana här saker. Jag vet att det är så att ni talat med Chrusjtjov! Och att Chrusjtjov tog mycket illa upp ett brev om vårt samtal från vår statsminister.

H. Det är en annan sak.

S. Jag undrar om vi behöver dra upp den saken. Vi hade onligt

er ett samtal som vi inte borde ha haft. Jag tycker att det ricker att vi håller oss till detta första samtal. Alltså -
det är klart att det samtalet lågde run utan vittnen. Jag kan inte gå från min uppfattning och professor Hjaanikov kan inte gå från sin uppfattning. Och jag förstår ju mycket väl, att när sovjetregeringen, som vi hoppas, tar upp frågan för noggrann undersökning så tar den upp även detta vårt samtal - ehuru där inte finns några vittnen. Vi hoppas, jag upprepar det hur många gånger som helst, att fallet ska tas upp till ny undersökning. Och det finns ju all anledning att tro att det som hände 1947 i augusti var ett misstag. Det är ju f.ö. erkänt, men man håller fast vid att Wallenberg dog i juli 1947. Men det finns vittnen senare än vid den för dödsfallet angivna tidpunkten. Det hölls sålunda vittnesförhör som jag redan nämnt 10 dagar senare och sedermera har det kommit till andra vittnen också.

- II. Eftersom nu samtalet rör sig utanför ramen för vårt samtal och inte har något samband med mig eller min verksamhet anser jag att vi har diskuterat frågan till slut. Vi har inte kommit till det resultat som ni eller jag ville.
3. Jag tror inte heller att vi kan komma längre. Ändå står det klart. Jag hoppas i alla fall att professor Hjaanikov kommer till Stockholm den 21 september. Eftersom vi haft detta vårt samtal behöver den frågan inte komma upp då.
- II. Jag tackar för inbjudan men tyvärr kan jag inte komma i sep-

tember. I maj var jag i Schweiz och till hösten far jag troligen till USA. Jag kan inte ständigt resa - jag måste också arbeta på mitt stora institut.